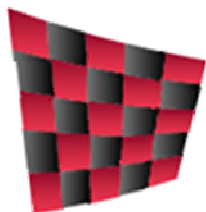

*Strategia rozwoju województwa
kujawsko-pomorskiego do roku 2020*

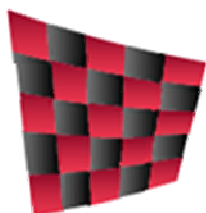
Województwo Kujawsko-Pomorskie
PLAN MODERNIZACJI 2020+

- PROJEKT -

Toruń, dnia 22 maja 2013 r.

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
METODOLOGIA PRAC	5
WNIOSKI Z DIAGNOZY	6
WOJEWÓDZTWO U PROGU NOWYCH WYZWAŃ ROZWOJOWYCH.....	8
MISJA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DO ROKU 2020.....	14
PRIORYTETY ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DO ROKU 2020.....	14
PLAN MODERNIZACJI WOJEWÓDZTWA.....	20
REALIZACJA USTALEŃ STRATEGII.....	49
MONITOROWANIE USTALEŃ STRATEGII	62
ZAŁĄCZNIK 1. ZGODNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO Z DOKUMENTAMI KRAJOWYMI	68
ZAŁĄCZNIK 2. ZAŁOŻENIA REALIZACJI POLITYKI TERYTORIALNEJ WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO- POMORSKIEGO	70
ZAŁĄCZNIK 3. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM	72
ZAŁĄCZNIK 4. USTALENIA STRATEGII W ODNIESIENIU DO WYBRANYCH ASPEKTÓW FUNKCJONOWANIA WOJEWÓDZTWA.....	76
ZAŁĄCZNIK 5. ZAŁOŻENIA OPRACOWANIA KUJAWSKO-POMORSKICH PROGRAMÓW ROZWOJU.....	84

Województwo Kujawsko-Pomorskie PLAN MODERNIZACJI 2020+

JAK CZYTAĆ STRATEGIĘ ?

WSTĘP.....	4
METODOLOGIA.....	5
WNIOSKI Z DIAGNOZY.....	6
WOJEWÓDZTWO U PROGU NOWYCH WYZWAŃ ROZWOJOWYCH.....	7
MISJA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DO ROKU 2020.....	14
PRIORYTETY ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DO ROKU 2020.....	14
PLAN MODERNIZACJI WOJEWÓDZTWA.....	20
REALIZACJA USTALEŃ STRATEGII.....	49
MONITOROWANIE USTALEŃ STRATEGII.....	62
ZAŁĄCZNIKI	
ZAŁĄCZNIK 1. ZGODNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO Z DOKUMENTAMI KRAJOWYMI.....	68
ZAŁĄCZNIK 2. ZAŁOŻENIA REALIZACJI POLITYKI TERYTORIALNEJ WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO.....	70
ZAŁĄCZNIK 3. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM.....	72
ZAŁĄCZNIK 4. USTALENIA STRATEGII W ODNIESIENIU DO WYBRANYCH ASPEKTÓW FUNKCJONOWANIA WOJEWÓDZTWA.....	76
ZAŁĄCZNIK 5. ZAŁOŻENIA OPRACOWANIA KUJAWSKO-POMORSKICH PROGRAMÓW ROZWOJU.....	84

Co jest najważniejsze dla naszego rozwoju?

Kto i kiedy to zrobi?

Jak chcemy sprawdzić, czy nam się udało?

Dlaczego chcemy modernizować województwo?

Kim chcemy być w przyszłości?

Co dokładnie planujemy?

SZCZEGÓŁY DLA DOCIEKLIWYCH

WSTĘP

Rozpoczynając w listopadzie 2011 roku budowę nowej Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego stanęliśmy jako region przed dylematem wyboru wartości, o które chcemy oprzeć jego rozwój. Dotychczasowa obserwacja obnażyła istnienie słabych więzi społecznych pomiędzy mieszkańcami województwa oraz problem utożsamiania się jego mieszkańców z miejscem w którym mieszkają, z którego pochodzą. Problemy te mogą być wynikiem braku wzajemnego zaufania oraz współpracy, które są kluczem do stworzenia konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki, sprawniejszego rządzenia i administrowania regionem, w tym bardziej efektywnej absorpcji środków unijnych, a przede wszystkim do większej satysfakcji z życia w województwie kujawsko-pomorskim. Osiągnięcie tego możliwe będzie dzięki zbudowaniu nowego modelu mówiącego językiem szans i korzyści, a nie wzajemnej konkurencji. Niezbędnym warunkiem współpracy jest sprawna komunikacja oraz umiejętność wzajemnego działania.

Pełna, wrażliwa, empatyczna komunikacja, na każdym poziomie życia społecznego daje poczucie dumy i satysfakcję z bycia razem, eliminuje uprzedzenia i negatywne stereotypy. Poprawa komunikacji między ludźmi zaczyna się od obdarzenia się wzajemnym szacunkiem i godnością. Tego powinniśmy uczyć się od przedszkola, a lokalni liderzy powinni dawać dobry przykład na co dzień.

Sfera wartości, nasza tożsamość, sfera szeroko rozumianej kultury, wreszcie jakość kapitału ludzkiego i społecznego zdecydują również o możliwości zbudowania silnej metropolii. Metropolia bowiem to wspólnota posiadająca swoją duszę (tożsamość), swój rozum i inteligencję (ośrodki i środowiska opiniotwórcze), swój kręgosłup (sprawny układ komunikacyjny) oraz swoje mięśnie (dynamiczne i innowacyjne jednostki gospodarcze, pozarządowe i publiczne), wykorzystująca potencjał działań zbiorowych.

Najważniejszym więc filarem budowy silnego regionu jest zbudowanie silnej wspólnoty wyposażonej w odpowiednie kompetencje cywilizacyjne.

METODOLOGIA PRAC

Ustalenia Strategii zostały sformułowane na podstawie klasycznego toku postępowania w planowaniu strategicznym, polegającego na (1) identyfikacji potrzeb oraz (2) określeniu optymalnych sposobów realizacji tych potrzeb przy uwzględnieniu wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań ich realizacji. Określając optymalną drogę realizacji zidentyfikowanych potrzeb kierowano się nadrzędną zasadą dążenia do modernizacji województwa (wyjaśnienie idei modernizacji województwa kujawsko-pomorskiego znajduje się w rozdziale pt. *Województwo u progu nowych wyzwań rozwojowych*), co oznacza, że w Strategii uwzględnia się wszystkie zagadnienia istotne dla rozwoju województwa ale ustalenia wobec nich formułuje się tak, by realizowały ideę modernizacji.

W szczególności prace, które doprowadziły do sformułowania ustaleń Strategii, polegały na:

- Przeprowadzeniu wieloaspektowej diagnozy stanu oraz uwarunkowań rozwoju województwa
- Dokonaniu analizy prognoz rozwojowych (zwłaszcza analizy prognozy demograficznej)
- Przeprowadzeniu bardzo szerokich konsultacji społecznych (zarówno w przekroju terytorialnym, jak i w przekroju środowiskowym), które pozwoliły na rozpoznanie regionalnych aspiracji.

Przeprowadzone analizy pozwoliły na identyfikację „wyzwań rozwojowych województwa” czyli ogółu prognozowanych uwarunkowań. Wyzwania rozwojowe należy rozumieć jako „problemy do rozwiązania/sytuacje z którymi się spotkamy w przyszłości zarządzając województwem”. Wyzwania mogą wynikać z diagnozy stanu (zwłaszcza gdy identyfikuje się bariery, które trzeba będzie przezwyciężyć) lub z analizy prognoz (gdy prognozy wskazują na wystąpienie w przyszłości uwarunkowania tak ważnego, że zmusza do podejmowania szczególnych działań) lub też mogą wynikać z aspiracji władz i mieszkańców (czyli świadomej woli zmiany stanu obecnego na inny - pożądany z powodów uznanych za ważne). Przyjęto założenie, że zidentyfikowanych wyzwań się nie ranguje, ponieważ każde z nich odpowiada za nieco inny – ale bardzo ważny – aspekt funkcjonowania województwa. Wyzwania mają podstawowe znaczenie dla programowania rozwoju – są „uwarunkowaniem” przyszłego rozwoju województwa.

Wyzwania rozwojowe były podstawą dla identyfikacji najważniejszych potrzeb województwa. W zapisie ustaleń Strategii nadrzędny charakter mają **priorytety**. Priorytet należy rozumieć jako najważniejszą i najpilniejszą do realizacji „potrzebę rozwojową” województwa.

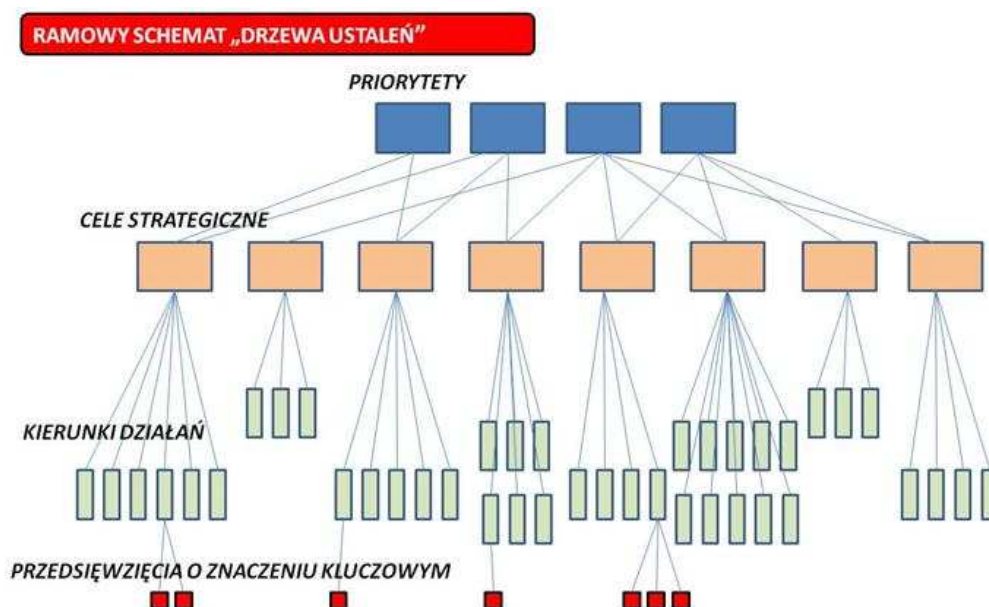
Priorytety są realizowane za pomocą **celów strategicznych**. Cele strategiczne należy rozumieć jako „pakiety działań” – czyli kompleksowe działania mające na celu realizację założeń modernizacji i rozwiązywania problemów województwa w ramach autonomicznych zagadnień („pól modernizacji” sformułowanych jako nazwy celów strategicznych). Jest to odejście od tradycyjnego spojrzenia branżowego na rzecz działań kompleksowych i operacyjnych (nie chcemy „działać w określonej sferze” ale chcemy „rozwiązać konkretny problem, wykonać konkretnie określone zadanie”).

W kontekście relacji pomiędzy priorytetami a celami strategicznymi, należy podkreślić, że każdy z priorytetów może być realizowany za pomocą kilku celów strategicznych (najczęściej za pomocą kilku celów).

Cele strategiczne są realizowane za pomocą **kierunków działań**. Na poziomie formułowania ustaleń w ramach kierunków działań obowiązują następujące zasady: kompleksowości ustaleń – co oznacza, że kierunki muszą obejmować całość zagadnień istotnych dla danego celu (kierunki muszą więc obejmować wszystkie działania istotne dla przeprowadzenia modernizacji w ramach danego zagadnienia) oraz rozłączności ustaleń – co oznacza, że kierunki muszą być sformułowane w sposób, który umożliwi jednoznaczną kwalifikację każdego z realizowanych w przyszłości przedsięwzięć do tylko jednego kierunku. Z powyższych zasad (a także z założenia autonomiczności poszczególnych celów strategicznych) wynika także, że każdy z kierunków działań może być przypisany do tylko jednego celu strategicznego (co oznacza, że każdy z kierunków działań realizuje zagadnienia tylko jednego celu strategicznego).

W ramach celów strategicznych możliwe jest także sformułowanie **przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym** – są to już obecnie skonkretyzowane zamierzenia dotyczące realizacji konkretnego przedsięwzięcia (o charakterze inwestycyjnym lub nieinwestycyjnym). Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym wynikają z kierunków działań (przedsięwzięcie jest jednym z konkretnych działań, które zamierza się zrealizować w ramach danego kierunku działań). Identyfikacja przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym, oprócz wskazania ich wagi dla rozwoju

województwa, pełni także funkcję informacyjną i popularyzatorską – uszczegóławia i indywidualizuje dokument strategii (strategie rozwoju różnych województw w zakresie ogólnych celów rozwoju mogą cechować się podobieństwem ustaleń – identyfikacja przedsięwzięć kluczowych wskazuje specyfikę województwa).

Identyfikacja wyzwań rozwojowych województwa – 2014-2020

Zidentyfikowano 9 równorzędnych wyzwań rozwojowych

- Rozwój regionu uwzględniający solidarność międzypokoleniową
- Rozwój społeczny
- Modernizacja obszarów wiejskich
- Radykalne ograniczenie bezrobocia
- Rozwój gospodarki
- Polityka miejska
- Rozwój infrastruktury o znaczeniu strategicznym
- Silna metropolia – rozwój Bydgoszczy i Torunia jako realnych krajowych ośrodków rozwoju
- Budowa tożsamości i promocja województwa

WNIOSKI Z DIAGNOZY

Diagnoza stanu oraz uwarunkowań województwa uwzględniała kilka płaszczyzn analiz, które zostały opublikowane w postaci czterech autonomicznych tomów:

- Pierwszy poświęcony był analizie ogólnych – bardzo podstawowych uwarunkowań rozwoju, w tym wizerunkowi województwa w opracowaniach zewnętrznych

- Drugi podejmował zagadnienia uwarunkowań zewnętrznych („tła rozwoju województwa”), oceniał rolę, pozycję, specjalizację województwa na tle kraju, przedstawiał prognozy i trendy oraz identyfikował potencjały endogeniczne województwa
- Trzeci tom poświęcony jest analizie różnic rozwoju występujących pomiędzy poszczególnymi powiatami. Powiat jest odpowiednim poziomem odniesienia, ponieważ ze względów administracyjnych tu właśnie kształtują się bardzo ważne uwarunkowania rozwoju (związane z zadaniami własnymi samorządów). Podstawą analiz było ok. 20 najważniejszych cech determinujących zróżnicowania stanu i uwarunkowań rozwoju powiatów (tzw. „markery” stanu rozwoju).
- Czwarty tom przedstawiał analizę zmian zróżnicowań wewnętrznych rozwoju społeczno-gospodarczego województwa kujawsko-pomorskiego w I dekadzie XXI wieku. Celem jest tu zarówno pokazanie dysproporcji pomiędzy stanem rozwoju „skrajnych” powiatów, ale także ogólnej dynamiki procesów rozwojowych.

Najbardziej ogólne wyniki analizy uwarunkowań przedstawiono w tabeli – w formie analizy SWOT.

Tabela. Analiza SWOT dla województwa kujawsko-pomorskiego

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowany profil funkcjonalny oraz stosunkowo dobry stan rozwoju wszystkich podstawowych dziedzin gospodarki, w tym osiągnięcie w niektórych dziedzinach wysokiej specjalizacji w skali kraju – zagadnienie to obejmuje w szczególności potencjał przemysłowy, rolniczy, uzdrowiskowy, turystyczny • unikatowy w skali kraju kształt sieci osadniczej (gęsta, równomiernie rozwinięta sieć osadnicza i centralne położenie ośrodków centralnych – zagadnienie to dotyczy każdego poziomu hierarchicznego, w tym w największym stopniu – obydwu stolic województwa) stwarzający bardzo sprzyjające warunki obsługi ludności na każdym poziomie hierarchicznym i funkcjonalnym • dośrodkowy układ sieci transportowych umożliwiający stworzenie efektywnego systemu regionalnego transportu publicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • trwale wysoki poziom bezrobocia • słabo rozwinięta przedsiębiorczość • bardzo słaba dostępność transportowa w relacjach międzyregionalnych i międzynarodowych • niski stan rozwoju i słabe powiązanie sektora B+R z gospodarką (relatywnie niski poziom większości regionalnych uczelni, niska innowacyjność przedsiębiorstw, niski poziom nakładów na działalność badawczo-rozwojową) • jeden z najniższych w kraju i obiektywnie bardzo niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego • brak ukształtowanego, rozpoznawalnego pozytywnego wizerunku województwa • nieefektywny system transportu publicznego (utrudniona dostępność z większości obszaru województwa do Bydgoszczy i Torunia oraz z większości gmin do siedzib powiatów) • wysoki poziom nierównomierności rozwoju społeczno-gospodarczego w ujęciu podregionalnym
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • postrzeganie Bydgoszczy i Torunia w polityce rozwoju kraju jako ośrodków metropolii sieciowej • kompleksowe zagospodarowanie doliny Wisły i wykorzystanie potencjału Wisły • rozwój sektora rolno-spożywczego zwłaszcza przy ukierunkowaniu produkcji na rynki poza granice województwa kujawsko-pomorskiego, • znaczny potencjał dla rozwoju energetyki odnawialnej (w tym zwłaszcza powiązanej z produkcją rolną) • rozwój sektora turystyki zdrowotnej (medycyny estetycznej, rehabilitacyjnej, wellness, odnowy biologicznej) • rozwój sektorów związanych z e-gospodarką 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca współpraca Bydgoszczy i Torunia w zakresie działań rozwojowych, zwłaszcza związanych z rozwojem potencjału metropolitalnego • utrzymywanie stanu marginalizacji województwa przez rząd w zakresie realizacji inwestycji i instytucji krajowych – dotyczy to przede wszystkim realizacji przedsięwzięć z zakresu transportu • niekorzystne zmiany demograficzne – starzenie się społeczeństwa • względna bliskość dużych i silnych aglomeracji (Poznań, Trójmiasto, Łódź) – zagrażających drenażem intelektualnym • brak rozwoju i w konsekwencji spadek znaczenia i konkurencyjności Portu Lotniczego w Bydgoszczy • obniżenie konkurencyjności przemysłu związane z polityką klimatyczno-energetyczną UE • osłabienie potencjału rolnictwa i przetwórstwa spożywczego wynikające ze zmian klimatycznych

WOJEWÓDZTWO U PRUGU NOWYCH WYZWAŃ ROZWOJOWYCH

Prezentowana strategia jest trzecią w historii samorządowego województwa kujawsko-pomorskiego. Ideą pierwszej była integracja dotychczasowych trzech województw, które w roku 1999 utworzyły kujawsko-pomorskie, ideą drugiej – wyrównanie poziomu rozwoju województwa poprzez nadrobienie zaległości rozwojowych. Cechą pierwszej strategii, z roku 1999, było więc dążenie do likwidacji barier przestrzennych i społecznych, w warunkach przebudowy ustroju państwa i „nauki” funkcjonowania w całkowicie nowych warunkach zarządzania przestrzenią (oprócz samorządowych województw, w roku 1999 powstały także samorządowe powiaty), mających podstawowe znaczenie na przykład dla funkcjonowania sfery usług publicznych, ale także w warunkach głębokiego kryzysu gospodarczego w kraju (podwojenie stopy bezrobocia pomiędzy rokiem 1997 a 2002). Druga strategia (z roku 2005) powstawała w okresie akcesji Polski do Unii Europejskiej i jej zadaniem było zapewnienie możliwości absorpcji środków w ramach pierwszego regionalnego programu operacyjnego – było to tak silne uwarunkowanie metodologiczne, że strategia miała charakter bardziej „techniczny”, niż „wizjonerski” (tzn. skupiała się na instrumentach dystrybucji dostępnych środków, a nie na określeniu docelowych – optymalnych: struktury i charakteru regionu).

Obecnie z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że założenia metodologiczne obydwu strategii (z roku 1999 i z roku 2005), w panujących wówczas uwarunkowanych były prawidłowe – i uwzględniając ówczesną sytuację społeczno-gospodarczą, uwarunkowania zewnętrzne oraz prognozy rozwojowe – były to strategie wykonane właściwie. Niestety, ze względu na niesprzyjające uwarunkowania zewnętrzne założenia obydwu strategii nie zostały zrealizowane w pełni (w zakresie niektórych aspektów – tylko w części) – stąd przestrzeń województwa wciąż pozostaje niespójna, a poszczególne części województwa są silnie zdywersyfikowane pod względem ogólnego stanu rozwoju, przekładającego się na jakość życia mieszkańców i atrakcyjność dla prowadzenia działalności gospodarczych. Zróżnicowanie wewnętrzne regionu jest całkowicie naturalne, jednak w znacznie większym niż dotychczas stopniu powinno być wykorzystywane do stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego – zarówno rejonów słabiej, jak i lepiej rozwiniętych (co jest zgodne z nową tendencją w prowadzeniu polityki regionalnej w kraju oraz jest jednym z założeń obecnie prezentowanej strategii).

Osią przewodnią obecnej strategii jest modernizacja województwa, rozumiana jako zdecydowane działania skoncentrowane na wybranych dziedzinach, szczególnie ważnych dla jakości życia mieszkańców i konkurencyjności województwa. Celem strategii jest zasadnicza poprawa sytuacji w tych właśnie dziedzinach poprzez przełamanie dotychczasowych barier oraz przygotowanie społeczeństwa i przestrzeni województwa do nowych wyzwań rozwojowych, które zaistnieją w III dekadzie XXI wieku. Prognozowane zmiany przewartością dotychczasowe uwarunkowania i walory konkurencyjności regionalnej, a jednocześnie będą stanowiły tak istotne determinanty rozwoju, że jest uzasadnione podejmowanie działań mających na celu ich wykorzystanie lub dostosowanie się do nich – już obecnie. Zamierza się zapewnić wysoką jakość życia oraz wysoką konkurencyjność gospodarki województwa poprzez działania podejmowane w innych niż dotąd dziedzinach lub też poprzez działania w „tradycyjnych” dziedzinach, ale realizowane innymi instrumentami.

Celem niniejszej strategii jest więc przede wszystkim wyprowadzenie województwa ze strukturalnych ograniczeń rozwoju, które od początku transformacji systemowej skutecznie uniemożliwiają rozwiązanie najważniejszego problemu rozwoju województwa – wysokiego poziomu bezrobocia oraz hamują realizację ambitnych celów związanych przede wszystkim z rozwojem nowoczesnego sektora rolno-spożywczego i powszechną innowacyjnością. Te strukturalne ograniczenia wynikają ze zbyt wysokiego (w stosunku do struktury agrarnej) uzależnienia ekonomicznego ludności wiejskiej od rolnictwa, połączonego z niskim poziomem przedsiębiorczości pozarolniczej oraz niedostosowaniem struktury wykształcenia do oczekiwań rynku pracy. Problemy te implikują szereg negatywnych konsekwencji w różnych sferach życia, z których najważniejszym jest bardzo trudna sytuacja materialna znacznej części ludności wiejskiej oraz kryzys małych miast, których baza ekonomiczna jest ściśle powiązana z kondycją finansową ludności wiejskiej. Strategia jest więc ukierunkowana na stworzenie stabilnych podstaw dla trwałego, harmonijnego rozwoju, dużo bardziej niż obecnie odpornego na wahania koniunkturalne gospodarki, opierającego się na znacznie większej niż dotąd aktywności gospodarczej mieszkańców, a przede wszystkim na wykształceniu pożądanych postaw społecznych – poszanowaniu roli wykształcenia, zaradności na rynku pracy, zaangażowania społecznego, innowacyjności, zdolności do adaptacji do nowych warunków, otwartości, dbałości o własne zdrowie.

Modernizację województwa należy rozumieć jako zasadniczą interwencję w kilku dziedzinach – kluczowych dla jakości życia mieszkańców oraz konkurencyjności gospodarki. Powyższy cel zamierza się osiągnąć poprzez działania skoncentrowane, zaprogramowane na osiągnięcie sukcesu (i jednocześnie na tyle silne, by dawały realną szansę odniesienia tego sukcesu). Najważniejszym obszarem modernizacji jest wspomniany wcześniej rozwój społeczny – mający na celu zmianę mentalności polegającą na wykształceniu pożądanych postaw (w tej sferze notuje się największe deficyty – straty konkurencyjne wobec innych regionów; poziom rozwoju społecznego będzie w kolejnych latach coraz bardziej decydującym czynnikiem atrakcyjności danego regionu). Niezwykle ważna jest tu nowa rola usług publicznych oraz wykształcenie powszechnych postaw proinnowacyjnych. Innym obszarem modernizacji jest nadanie nowych impulsów rozwoju gospodarczego – w oparciu o sektor rolno-spożywczy, innowacyjność, rozwój terenów inwestycyjnych i rozwój otoczenia biznesu. Trzecią płaszczyzną jest zapewnienie spójności przestrzeni województwa. Powyższe „pola modernizacji” są wzajemnie powiązane – muszą być realizowane równoległe, ale jednocześnie gwarantują uzyskanie efektu synergicznego.

Modernizacja doprowadzi więc do przebudowy - zmiany profilu społeczno-gospodarczego regionu i zasadniczego przyspieszenia rozwoju, a poprzez wydobywanie walorów dotąd słabo eksponowanych, potencjałów endogenicznych, które staną się „lokomotywami rozwoju” - pozwoli na wykreowanie nowej marki i korzystnego wizerunku województwa.

Oczywiście tylko wybrane dziedziny mają kluczowe znaczenie dla tak definiowanego procesu modernizacji, jednak prezentowana strategia dotyczy wszystkich zagadnień istotnych dla prawidłowego funkcjonowania województwa. Zakłada się bowiem, że ustalenia dotyczące każdego z zagadnień są formułowane w sposób podporządkowany procesowi modernizacji – każda ze sfer funkcjonowania województwa staje się „instrumentem” jego modernizacji.

Odnosząc się do poziomu konkurencyjności województwa kujawsko-pomorskiego, należy zauważyć że określony potencjał naturalny - wynikający z zajmowanej powierzchni i liczby mieszkańców dosyć wyraźnie pozycjonuje województwo w krajowych rankingach w zagadnieniach ściśle powiązanych z tymi aspektami - jest to poziom 10. miejsca w kraju z udziałami w potencjale krajowym rzędu 5-6%. Ale aspiracją samorządu województwa jest, aby w aspektach „jakościowych” (zwłaszcza związanych z jakością funkcjonowania usług publicznych i w mierzalnych aspektach rozwoju społecznego), pozycja województwa była znacznie wyższa – np. lokowała kujawsko-pomorskie wśród kilku najlepiej rozwiniętych regionów w kraju.

Poprawa pozycji województwa na tle innych regionów jest celem drugorzędym – choć oczywiście wskaźników tych nie powinno się bagatelizować. Niekwestionowane pierwszorzędne znaczenie ma stworzenie stabilnych podstaw dla trwałego, prawidłowego rozwoju. Jednak pozycja województwa w poszczególnych dziedzinach ma znaczenie wizerunkowe (jest zewnętrzną miarą atrakcyjności województwa – istotną dla ogólnej oceny konkurencyjności) oraz jest istotna dla systemu monitoringu - oceny kierunków i tempa rozwoju województwa. Jeżeli województwa o podobnym charakterze i uwarunkowaniach rozwoju w zakresie poszczególnych zagadnień wykazują znacząco korzystniejszy stan ich rozwoju, stanowi to cenną wskazówkę, iż aspiracje województwa w tej dziedzinie mogą być wyższe.

W ostatnich latach polityka państwa polskiego doprowadziła do istotnych zmian konkurencyjności poszczególnych regionów. Inwestycje budżetu centralnego nadały wybranym regionom znaczących impulsów rozwojowych, dywersyfikując stan rozwoju województw oraz stawiając je na zupełnie różnych pozycjach. Inwestycje te w największym stopniu związane były z rozwojem infrastruktury transportowej (rozbudowa sieci dróg najwyższych rang oraz modernizacja linii kolejowych), ale także z organizacją piłkarskich mistrzostw Europy (EURO 2012). Nie można także zapominać, iż 5 województw objętych jest interwencją w ramach programu Polska Wschodnia (warto zauważyć, że w wielu aspektach sytuacja społeczno-gospodarcza tych województw nie jest gorsza, niż kujawsko-pomorskiego). Niestety w zakresie wszystkich tych działań kujawsko-pomorskie jest marginalizowane, wskutek czego atrakcyjność województwa zarówno jako miejsca zamieszkania, jak i miejsca inwestowania, jest obecnie relatywnie niższa – zarówno w odniesieniu do okresów poprzednich (np. sprzed dekady), jak i do regionów, które w ramach inwestycji rządowych zyskały największe wsparcie. Bardzo niepokojący jest także fakt, że także ustalenia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 są dla kujawsko-pomorskiego niekorzystane i pozwalają przypuszczać, że dystans powodowany nierównym wsparciem rozwoju poszczególnych województwa w ramach polityki państwa polskiego – będzie się

pogłębiał. Ma tu miejsce podwójna peryferyzacja województwa – nie tylko Polska wykazuje niedorozwój infrastruktury służącej szybkiej komunikacji międzyregionalnej na tle Europy, ale województwo kujawsko-pomorskie wykazuje taki niedorozwój na tle kraju. Bardzo niekorzystny dla województwa jest też fakt konsekwentnego pomijania w dokumentach krajowych możliwości szerszego rozwoju i upowszechniania transportu wodnego – jest to jeden z potencjałów kujawsko-pomorskiego, jednak nie może być wykorzystany bez kompleksowych działań w skali kraju. Wszystkie te uwarunkowania leżały u podstaw oparcia założeń strategii rozwoju województwa na czynnikach endogenicznych – to znaczy zagadnieniach, które nie są zależne od polityki państwa polskiego względem kujawsko-pomorskiego i mogą być z powodzeniem realizowane nawet przy postępującym marginalizowaniu kujawsko-pomorskiego. Podmiotami bezpośrednio lub pośrednio odpowiedzialnymi za powodzenie planowanej modernizacji są przede wszystkim samorządy wszystkich szczebli, działające na terenie województwa. Oczywiście inwestycje rządowe, zwłaszcza w sektorze powiązań transportowych najwyższych rang, są niezbędne dla rozwoju kujawsko-pomorskiego i dla zachowania spójności w ramach przestrzeni państwa polskiego, jednak zakłada się, że wobec bardzo prawdopodobnej marginalizacji województwa w działaniach administracji rządowej, poprawa konkurencyjności województwa ma polegać przede wszystkim na rozwoju aspektów endogenicznych i na budowie „przewag jakościowych” w dziedzinach zależnych od regionalnych i lokalnych decydentów. Bardzo duże nadzieje pokłada się w dalszym rozwoju portu lotniczego w Bydgoszczy oraz otwarciu polskich linii kolejowych dla przewoźników zewnętrznych, bowiem przy braku połączeń infrastrukturalnych z polskimi metropoliami, pozwolą one na budowanie relacji województwa z aglomeracjami europejskimi.

Wprawdzie formalnie prezentowana strategia jest dokumentem średniookresowym i ma określony horyzont czasowy na rok 2020, jednak jednym z jej podstawowych zadań, jest przygotowanie województwa do prognozowanych wyzwań rozwojowych – uwarunkowań, które będą kształtowały rozwój województwa w trzeciej i kolejnych dekadach XXI wieku. Będą to uwarunkowania bardzo istotne, ale jednocześnie odmienne od panujących obecnie – dlatego zakłada się, że dobre przygotowanie województwa do funkcjonowania w tych warunkach może znacznie poprawić poziom konkurencyjności kujawsko-pomorskiego (przewagi konkurencyjne kujawsko-pomorskiego mogą wynikać z bardzo dobrego „dostosowania się” do nowych uwarunkowań).

Identyfikuje się następujące wyzwania o charakterze powszechnym – typowe dla wszystkich polskich regionów:

- prognozę demograficzną zakładającą przyśpieszony proces starzenia społeczeństwa. O ile w roku 2011 grupa w wieku 65+ liczy 273,2 tys. osób i stanowi 13,0% ogółu mieszkańców województwa, to w roku 2025 wartości te wyniosą odpowiednio 416,6 tys. i 20,7% (udział grupy wiekowej 75+ wzrośnie do roku 2030 z 6,0% do 10,4%). Powyższe zmiany będą implikować bardzo poważne konsekwencje w funkcjonowaniu usług publicznych, zwłaszcza należących do zadań własnych gmin – bowiem znacznie zmieni się zapotrzebowanie (pod względem ilościowym i jakościowym) w sektorze opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, kultury, edukacji, transportu publicznego, ale w szerszym kontekście wpłynie na ogół zagadnień związanych z zarządzaniem przestrzenią i organizacją usług, zwłaszcza w największych miastach, gdzie wzrost udziału ludności starszej będzie jeszcze wyższy (w Toruniu w roku 2025 udział grupy 65+ wyniesie 22,5%, a w Bydgoszczy – 24,2%)
- powszechne przekonanie o wiodącej roli innowacyjności i kreatywności w kształtowaniu wszelkich procesów społeczno-gospodarczych, a zwłaszcza w budowaniu konkurencyjności gospodarki i poprawy jej efektywności. Innowacyjność i kreatywność dotyczy szeregu płaszczyzn: rozwoju kapitału intelektualnego, budowy relacji między biznesem, nauką, administracją, zdolnością do wytwarzania oraz absorpcji nowoczesnych rozwiązań i technologii. Szczególna rola przypada tu sektorowi naukowo-badawczemu oraz placówkom edukacji na każdym poziomie – bowiem nieodłącznym warunkiem rozwoju innowacyjności jest wysoki poziom wykształcenia oraz upowszechnienie modelu kształcenia przez całe życie. Innowacyjność należy postrzegać wieloaspektowo – w tym także jako zdolność do wykorzystania nowoczesnych technologii w codziennym życiu – jako narzędzi komunikacji, dostępu do wiedzy, załatwiania codziennych potrzeb (z tym zagadnieniem wiąże się kwestia likwidacji wykluczeń cyfrowych). Regiony, które będą wykazywały wysoki poziom innowacyjności nie tylko będą notowały znacznie wyższą konkurencyjność gospodarki i możliwość kreowania trendów globalnych, ale przede wszystkim będą cechowały się dużo stabilniejszą gospodarką i jej wyższą odpornością na wahania koniunkturalne. W kontekście opisanego wyzwania obecnie prezentowany potencjał województwa kujawsko-pomorskiego należy do najniższych w kraju.

- postępujące usieciowienie wszelkich procesów społeczno-gospodarczych. Proces ten można określić mianem „zaawansowanej globalizacji”. O ile dotąd pojęcie globalizacji w rozwoju regionalnym było najczęściej związane z międzynarodowymi powiązaniem kapitałowymi (i np. tworzeniem miejsc pracy przez globalne koncerny), to w kolejnych latach coraz większego znaczenia nabierać będzie aspekt powiązań społecznych – masowych przepływów związanych z podróżami, pracą za granicą, wymianą kulturalną, edukacyjną, przyjmowaniem globalnych wzorców w zakresie zachowań, ale także oczekiwań co do jakości życia. W rozwoju regionalnym usieciowienie wiązać się będzie także z dużo większą codzienną mobilnością. Zagadnienie to wiąże się bezpośrednio z rozwojem infrastruktury służącej powiązaniom wewnątrzregionalnym (spójności wewnętrznej województwa – czyli zapewnieniu zdolności do codziennej mobilności wewnątrzwojewódzkiej dla realizacji potrzeb zawodowych, edukacyjnych, kulturalnych, komercyjnych, itp.), międzyregionalnym i międzynarodowym, ale także z rozwojem społecznym w kierunku otwartości i tolerancji, akceptacji mobilności oraz zdolności do adaptacyjności.
- dominującą rolę metropolii w kształtowaniu rozwoju regionów. Poprzednio opisane uwarunkowania związane z rosnącą rolą innowacyjności oraz globalizacji, ogniskują się w ośrodkach metropolitalnych. To właśnie metropolie koncentrują zdecydowaną większość potencjału odpowiedzialnego za kreowanie innowacyjności, poziom wykształcenia mieszkańców, jakość i rozpoznawalność kultury, stan zdrowia mieszkańców, obsługę biznesu, dostępność zewnętrzną, a nawet symbolikę i tożsamość regionów. Metropolie są więc ogniwami światowych powiązań sieciowych – wykazują potencjał generujący powiązania, a za pomocą sieci komunikacyjnych są w stanie uczestniczyć w przepływach idei, ludności, kapitału, usług. Jeśli za paradygmat rozwoju regionalnego przyjmuje się model dyfuzyjno-polaryzacyjny to w największym stopniu dotyczy on poziomu stolic województw, które koncentrują i wzmacniają funkcje metropolitalne, by móc jak najskuteczniej dyfundować je na teren całego województwa. Wiąże się to z powszechnie przypisywaną im rolę „lokomotyw rozwoju” regionów. Tak więc od potencjału stolicy regionu zależy jego zdolność do samodzielnego kreowania kapitału intelektualnego (jako sumy kapitałów: ludzkiego, społecznego, strukturalnego i relacyjnego) oraz aktywizacji gospodarki regionalnej. Jest to podstawowa racja stanu wyznaczająca relacje wobec sąsiednich regionów – będą to więc albo relacje równorzędne, gdy stolice regionów są zdolne do obsługi własnego zaplecza albo relacje podrzędności, gdy deficyty stolicy regionu powodują objęcie regionu strefą wpływów stolicy sąsiedniego województwa. W realiach województwa kujawsko-pomorskiego opisane procesy wiążą się bezpośrednio z potencjałem Bydgoszczy i Torunia. Stan rozwoju funkcji metropolitalnych tych miast będzie determinował ich rolę i pozycję w stosunku do ośrodków krajowych i europejskich. Bez względu, czy potencjał obydwu miast pozwoli obydwu ośrodkom w większym stopniu tworzyć, czy tylko dyfundować rozwiązania globalne, niezbędne jest trwałe umiejscowienie duopolu bydgosko-toruńskiego wśród ośrodków krajowej metropolii sieciowej. Brak zdolności do kreowania impulsów rozwojowych lub wdrażania na poziomie regionalnym impulsów adaptowanych z innych metropolii, spowoduje trwałe podporządkowanie funkcjonalne województwa stolicom sąsiednich regionów.

Oprócz opisanych powyżej wyzwań, obiektywnych – wynikających z ogólnych trendów rozwoju regionalnego i typowych dla wszystkich polskich województw, należy wskazać także wyzwania specyficzne dla kujawsko-pomorskiego, wynikające z problemów tego regionu. Są to:

- konieczność radykalnego ograniczenia bezrobocia połączona z szeroko rozumianym rozwojem gospodarki województwa – jest to niezbędny warunek likwidacji sfery ubóstwa oraz pełnego wykorzystania potencjałów endogenicznych wynikających z zasobów naturalnych. Problem trwałego wysokiego bezrobocia dotyczy niemal wszystkich powiatów położonych poza ściśle centralną częścią województwa, w większości tych powiatów niskie są wskaźniki przedsiębiorczości.
- konieczność zasadniczej poprawy warunków życia ludności wiejskiej – problem w największym stopniu wiąże się z wysokim poziomem bezrobocia oraz zbyt dużą liczbą osób powiązanych ekonomicznie z rolnictwem (co obniża efektywność produkcji rolniczej), ale nie bez znaczenia jest także niewłaściwie funkcjonujący system transportu publicznego (peryferyjność obszarów wiejskich wobec stolic województwa, a nawet siedzib powiatów i wykluczenie znacznej części mieszkańców z możliwości korzystania z usług publicznych dostępnych w tych miastach), ogólnie niski poziom rozwoju społecznego oraz wysoki poziom wykluczenia cyfrowego. Inwestycje poczynione w ostatniej dekadzie

bardzo skutecznie zniwelowały różnice w rozwoju podstawowej infrastruktury technicznej oraz rozwinęły sieć instytucji usług publicznych, ale nie przekłada się to jeszcze na wzrost efektywności gospodarki czy jakość kapitału społecznego – obecnie w większym stopniu niezbędne są działania organizacyjne, a nie inwestycyjne.

- określenie założeń polityki miejskiej – czyli stymulowanie rozwoju każdej z kategorii funkcjonalnych miast, stosownie do ich roli w sieci osadniczej województwa. Polityka miejska jest elementem szerszej polityki terytorialnej województwa i jej celem jest określenie „pakietów wsparcia” wobec poszczególnych kategorii miast. W szczególnym kryzysie znajdują się lokalne ośrodki rozwoju – czyli małe miasta powiązane funkcjonalnie z otaczającymi obszarami wiejskimi (zwłaszcza jeśli nie rozwinęły funkcji niszowych, więc ich baza ekonomiczna opiera się wyłącznie na obsłudze obszarów rolniczych), ale także miasta średnie (czyli Włocławek, Grudziądz i Inowrocław), których przyszłością jest rozwój specjalizacji gospodarczych o znaczeniu krajowym (co pozwoli im pełnić rolę silnych podregionalnych rynków pracy)
- zbudowanie tożsamości i marki regionalnej – złożona przeszłość i zróżnicowane dziedzictwo kulturowe regionu oraz podział funkcji regionalnych pomiędzy dwa ośrodki, powodują, że oś historyczno-kulturowa lub tradycyjne ciężenia do głównego ośrodka miejskiego, które są podstawą budowania tożsamości wielu regionów, nie mogą mieć w tym celu zastosowania w kujawsko-pomorskim. Mieszkańcy województwa nie stanowią wciąż zintegrowanej wspólnoty – nad poczuciem więzi regionalnej, przeważa poczucie więzi lokalnej lub podregionalnej. Wyzwaniem jest więc identyfikacja walorów wspólnych dla społeczności całego regionu i wykorzystanie ich do budowy regionalnej tożsamości – jako wspólnoty interesów społeczno-gospodarczych. Niezbędne jest także ukształtowanie marki regionu – wizerunku województwa.

Rozwój województwa zamierza się stymulować przy wykorzystaniu potencjałów endogenicznych – czyli przewag konkurencyjnych wynikających z wyjątkowo sprzyjających specyficznych uwarunkowań województwa. Część z nich już obecnie jest uznawana za inteligentną specjalizację województwa, inne mają szanse na rozwinięcie i nabranie znaczenia w kolejnych latach. Są to:

- Wyspecjalizowane funkcje przemysłowe.
- Wysoki potencjał rolnictwa.
- Sieć osadnicza i struktura przestrzenna województwa jako uwarunkowanie kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców.
- Uzdrowiska Ciechocinek, Inowrocław, Wieniec-Zdrój oraz potencjalne uzdrowisko Marusza.
- Rozwój regionalnej platformy multimodalnej.
- Obszary przywęzłowe (aktywizacja w strefie węzłów autostrady i dróg ekspresowych).
- Unikatowe walory przyrodnicze i kulturowe stanowiące podstawę dla rozwoju specjalistycznej oferty turystycznej.
- Produkcja energii odnawialnej na bazie płodów rolnych.
- Realizacja zapory i zbiornik na Wiśle poniżej Włocławka.
- Zagospodarowanie Zbiornika Włocławskiego.
- Rozwój dróg wodnych (zwłaszcza w aspekcie turystycznym).
- Potencjalna eksploatacja gazu z łupków.

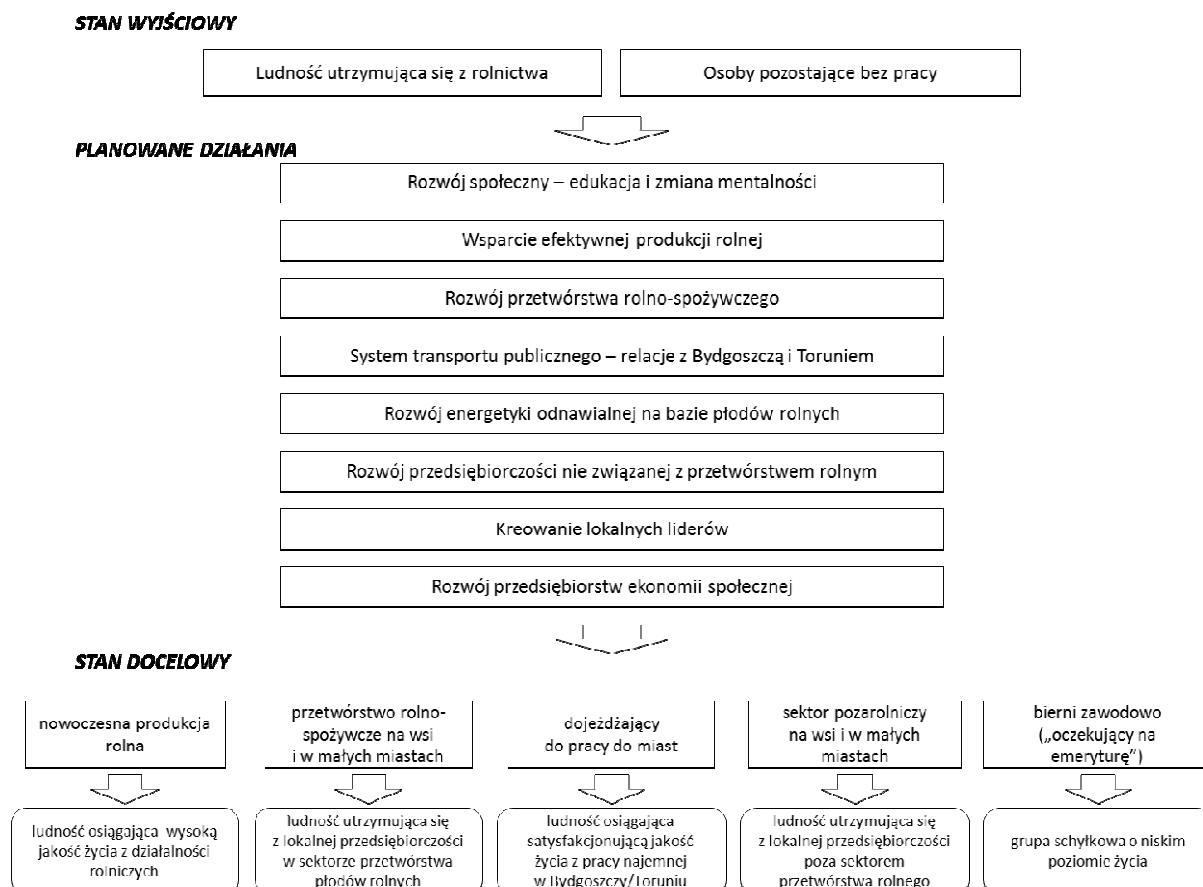
W porównaniu z innymi województwami należy wskazać na dwa wyjątkowo sprzyjające uwarunkowania rozwoju województwa – które szczególnie zamierza się wykorzystać przy realizacji ustaleń niniejszej strategii. Są to:

- charakter sieci osadniczej – polegający na centralnym położeniu obydwu siedzib, przy jednocześnie niedużej powierzchni, regularnym kształcie województwa, równinnej rzeźbie terenu i braku istotnych dla dostępności obydwu miast regionalnych przeszkód terenowych (odległość z Bydgoszczy lub Torunia do najdalej położonych miejscowości nie przekracza 90 km). W połączeniu z wybitnie dośrodkowym układem głównych dróg i linii kolejowych, stwarza to unikatową w skali kraju możliwość rozwoju transportu publicznego, zapewniającego swobodną dostępność obydwu miast stołecznych z terenu całego województwa. Powyższe uwarunkowania leżały u podstaw rozwiniętej w strategii propozycji regionalnego systemu transportu publicznego – zakładającego, iż z każdego z ośrodków

powiatowych do Bydgoszczy i/lub Torunia będzie można w transporcie publicznym dostać się w maksymalnie 60 minut, a z dowolnej miejscowości na terenie województwa – w 90 minut. Takie założenia pozwolą na swobodne korzystanie z usług regionalnych skoncentrowanych w Bydgoszczy i Toruniu (a więc zrealizują postulat równego dostępu do infrastruktury) oraz wpłyną na regionalny rynek pracy (prognozuje się możliwość znacznej redukcji bezrobocia w ciągu 10 lat wskutek umożliwienia swobodnych dojazdów z powiatów peryferyjnych do centrum województwa – ponieważ liczba ludności w wieku produkcyjnym w centralnej części województwa zmniejszy się o około 50 tys.).

- bardzo duży potencjał produkcji rolnej, który zamierza się wykorzystać do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego oraz rozwoju sektora energetyki odnawialnej bazującej na surowcach okołorolniczych. Kujawsko-pomorskie należy do czołowych producentów rolnych w Polsce – co wiąże się z dobrymi warunkami rozwoju rolnictwa, dużymi powierzchniami użytków rolnych oraz wysoką kulturą rolną. Jednak dotąd wielkość podstawowej produkcji rolniczej była wyraźnie wyższa, niż produktów rolno-spożywczych. Oznacza to deficyt przetwórstwa, który zamierza się niwelować za pomocą kompleksowych działań na rzecz rozwoju sektora rolno-spożywczego, jako jednej z najsilniejszych inteligentnych specjalizacji województwa. Wzrost gospodarczy w tym sektorze będzie się odbywał zarówno poprzez wspieranie tradycyjnie pojmowanej przedsiębiorczości, jak i wsparcie różnego rodzaju liderów oraz rozwój przedsiębiorstw ekonomii społecznej. Działania te są elementem szerszego planu modernizacji obszarów wiejskich – pośrednio mają wpłynąć na efektywność rolnictwa poprzez zdjęcie obciążeń ekonomicznych w postaci bezrobocia jawnego i ukrytego (poprawa struktury agrarnej).

Model modernizacji obszarów wiejskich

Przedstawione założenia zakładają zasadniczą przebudowę profilu i struktur społeczno-gospodarczych województwa. Niezbędnym warunkiem trwałej poprawy sytuacji jest rozwój społeczny. Osiągnięcie zasadniczej poprawy w tej dziedzinie będzie procesem długotrwałym i jest oczywiste, że pierwsze rezultaty interwencji nastąpią w perspektywie dekady. Jest jednak poza wszelką dyskusją, że interwencję tego typu należy podjąć –

bo tylko konsekwentne działania na rzecz poprawy poziomu wykształcenia, innowacyjności, promocji pracy, zaangażowania w rozwój lokalny i regionalny mogą zasadniczo poprawić jakość życia mieszkańców oraz konkurencyjność gospodarki regionu. Przede wszystkim pozwolą na trwałe ograniczenie największej dotąd bariery rozwoju województwa - bezrobocia i w dużym stopniu uniezależnią gospodarkę województwa od wahań koniunkturalnych.

MISJA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DO ROKU 2020

Misja rozwoju województwa ma oddawać charakter zamierzeń rozwojowych - służy więc głównie promocji Strategii - tak wśród mieszkańców województwa, jak i poza nim. W bardzo skondensowanej formie zawiera główne idee zawarte w Strategii – pełni rolę swoistego motta tegoż dokumentu, jest syntetyczną deklaracją czemu mają służyć i do czego mają doprowadzić działania zaprogramowane w Strategii.

Właśnie ze względu na tę promocyjną rolę misji, jej brzmienie poddaje się konsultacjom społecznym i oczekuje się, że wybór misji będzie pretekstem dla szerokiej dyskusji nad zaproponowanymi w projekcie Strategii priorytetami rozwoju województwa i sposobem realizacji tych priorytetów.

Do konsultacji społecznych przedstawia się następujące propozycje misji rozwoju województwa – zgłoszone przez różne środowiska podczas dotychczasowych prac nad projektem Strategii i zaakceptowane do dalszych dyskusji przez Zarząd Województwa (22.05.2013 r.):

- *Kujawsko-pomorskie regionem kreatywnych, dobrze wykształconych, otwartych na współpracę i innowacje mieszkańców*
- *Kujawsko-pomorskie regionem dynamicznego rozwoju, przyjaznym dla mieszkańców, atrakcyjnym dla gości*
- *Kujawsko-pomorskie – nowoczesność, aktywność, współpraca*

Celem tych propozycji jest jednak przede wszystkim skłonienie do dyskusji – choć być może w wyniku konsultacji jedna z nich zyska szerokie poparcie, to oczywiście oczekuje się zgłaszania kolejnych propozycji.

PRIORYTETY ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DO ROKU 2020

Przeprowadzone analizy uwarunkowań i stanu rozwoju województwa oraz prognoz rozwoju województwa, jak też zgłaszanych podczas konsultacji społecznych aspiracji różnych środowisk, pozwoliły na identyfikację priorytetów rozwoju województwa. Priorytet należy rozumieć jako najważniejszą i najpilniejszą do realizacji „potrzebę rozwojową” województwa – stąd też przy przyjętej metodologii prac, w zapisie ustaleń Strategii priorytety mają charakter nadrzędny w stosunku do pozostałych ustaleń.

Wyróżniono następujące priorytety:

- Konkurencyjna gospodarka
- Modernizacja wsi i miast
- Silna metropolia
- Nowoczesne społeczeństwo

Priorytet: Konkurencyjna gospodarka

Bezpośrednią podstawą identyfikacji priorytetu „Konkurencyjna gospodarka” jest dążenie do znacznego zwiększenia miejsc pracy na terenie województwa, jako odpowiedzi na wysoki poziom bezrobocia. Podstawowym problemem społecznym i gospodarczym województwa kujawsko-pomorskiego od początku jego funkcjonowania jest trwałe wysokie bezrobocie, wynikające przede wszystkim z niedostosowania poziomu wykształcenia i kwalifikacji do potrzeb rynku pracy oraz z niskiego poziomu rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza na terenach wiejskich.

Stopa bezrobocia w ostatniej dekadzie lokuje kujawsko-pomorskie na 13-14 pozycji w kraju i jest corocznie 1,8-2,1 razy wyższa, niż w województwie o najkorzystniejszym stanie, co oznacza że nawet duże różnice w koniunkturze gospodarczej nie są w stanie wpłynąć na pozycję województwa i jego relacje do najlepszych regionów.

W okresie 2000-2011 liczba podmiotów gospodarczych na terenie województwa zwiększyła się zaledwie o 9% podczas gdy aż 12 regionów w kraju notowało dynamikę na poziomie powyżej 15%, a liderzy – ok. 30%. Wśród regionów o dużej dynamice, są województwa wykazujące podobieństwa pod względem profilu społeczno-gospodarczego do województwa kujawsko-pomorskiego, co pozwala przypuszczać że także w naszym regionie istnieją niewykorzystane rezerwy rozwojowe.

Pod względem wskaźnika przedsiębiorczości, kujawsko-pomorskie lokuje się w ostatnich latach na 10-11 pozycji i notuje około 70% wskaźnika województwa najlepszego. W obydwu tych parametrach sytuacja województwa w stosunku do roku 2000 wyraźnie się pogorszyła.

Pochodną rozwoju gospodarczego będzie także poprawa sytuacji w dziedzinach ściśle z nim powiązanych – sytuacji materialnej ludności (w okresie 2006-2011 kujawsko-pomorskie notuje drugi najwyższy wskaźnik korzystających z pomocy społecznej), sytuacji budżetów gmin, szeroko rozumianym rozwoju społecznym, wielkości regionalnego PKB i udziału województwa w krajowej produkcji sprzedanej.

Tabela. Pozycja kujawsko-pomorskiego na tle kraju w zakresie wybranych wskaźników społeczno-gospodarczych

Cecha	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stopa bezrobocia	13	13	14	14	14	14	14	14
Wskaźnik przedsiębiorczości	9	9	9	10	9	10	11	11
Wskaźnik korzystających z pomocy społecznej	1	3	2	2	2	2	2	2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Priorytet „Konkurencyjna gospodarka” ma także na celu pełne wykorzystanie do celów aktywizacji gospodarczej potencjałów endogenicznych – czyli atutów, w zakresie których pozycja i rola województwa w gospodarce krajowej mogą być ponadprzeciętnie wysokie, a szansa odniesienia sukcesu gospodarczego jest bardzo duża. Dotyczy to zarówno dziedzin już obecnie dobrze rozwiniętych, wymagających działań na rzecz utrzymania tego wysokiego poziomu rozwoju – jak sektor uzdrowiskowy, ale także dziedzin, w których duży potencjał nie jest w pełni wykorzystany – jak produkcja żywności i turystyka oraz dziedzin, w których duży potencjał jest obecnie w bardzo małym stopniu zagospodarowany – jak produkcja energii na bazie źródeł odnawialnych (zwłaszcza w aspekcie wykorzystania biomasy).

Priorytet: Modernizacja wsi i miast

Bezpośrednią podstawą identyfikacji priorytetu „Modernizacja wsi i miast” jest dążenie do znacznego przyspieszenia rozwoju obszarów wiejskich oraz aktywizacji społeczno-gospodarczej miast przy uwzględnieniu ich pozycji w sieci osadniczej i dostosowaniu potencjału do oczekiwań stawianych przed nimi w zakresie stymulowania rozwoju regionu.

Pięćdziesiąt dwa miasta województwa kujawsko-pomorskiego pod względem funkcjonalnym dzielą się na cztery kategorie:

- Bydgoszcz i Toruń – ośrodki regionalne wzmacniające potencjał metropolitalny – mające decydujące znaczenie dla rozwoju społecznego i gospodarczego województwa i z tego względu zidentyfikowane jako odrębny priorytet rozwoju województwa. Poziom metropolitalny odpowiedzialny jest za funkcjonowanie regionu w sieci powiązań międzynarodowych.
- Włocławek, Grudziądz, Inowrocław – miasta średnie o dużym potencjale gospodarczym, istotne dla rozwoju gospodarczego kraju, a jednocześnie predestynowane do pełnienia roli centrów rozwoju gospodarczego województwa. Poziom miast średnich odpowiedzialny jest za bilansowanie rynków pracy i podstawowym kierunkiem działań wobec tej kategorii jest tworzenie warunków rozwoju gospodarczego.
- Pozostałe miasta powiatowe oraz wybrane ośrodki koncentrujące funkcje powiatowe – których podstawowym zadaniem jest właściwa realizacja zadań własnych szczebla powiatowego, mających kluczowe znaczenie dla rozwoju społecznego i modernizacji regionu w aspekcie zapewnienia wysokiego poziomu wykształcenia dla potrzeb rynku pracy (zagadnienie to jest podstawowym

kierunkiem interwencji wobec tej kategorii miast). Poziom miast powiatowych odpowiedzialny jest więc przede wszystkim za rozwój społeczny (w aspektach zadań własnych powiatów).

- „Małe miasta” (ale także wiejskie siedziby gmin) – pozostałe ośrodki o zróżnicowanym charakterze funkcjonalnym, cechujące się licznymi problemami gospodarczymi i często nie będące w stanie pełnić roli lokalnych ośrodków aktywizacji społeczno-gospodarczej, która jest ich podstawowym zadaniem. Głównym kierunkiem interwencji jest stymulowanie rozwoju społecznego (kluczowa rola usług publicznych szczebla gminnego dla kształtowania właściwych postaw społecznych) oraz lokalnych rynków pracy. Ten poziom hierarchii sieci osadniczej jest immanentną częścią obszarów wiejskich i w rejonach tradycyjnego rolnictwa ma decydujące znaczenie dla aktywizacji mieszkańców wiejskich. Poziom miast małych odpowiedzialny jest więc przede wszystkim za lokalne aspekty rozwoju społecznego i gospodarczego otaczających obszarów wiejskich (zwłaszcza w rejonach tradycyjnego rolnictwa).

Przedstawiony powyżej podział miast wg kryteriów funkcjonalnych jest podstawą założeń polityki terytorialnej województwa. Nadrzędną ideą polityki terytorialnej jest różnicowanie działań wobec każdej z grup na podstawie ich oczekiwanej roli i znaczenia w systemie społeczno-gospodarczym województwa. Wspierane będą te działania, które realizować będą zakładane oczekiwania. W ustaleniach Strategii zakłada się koncentrację działań adekwatnie do roli poszczególnych kategorii ośrodków.

Tabela. Podstawowe założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego

Kategoria polityki terytorialnej	Oczekiwana rola i znaczenie w rozwoju województwa	Miasta zakwalifikowane dla danej kategorii	Podstawowy instrument interwencji
obszar funkcjonalny ośrodków stołecznych województwa	wysoka sprawność w realizacji funkcji regionalnych oraz kształtowanie konkurencyjności gospodarki województwa	Bydgoszcz, Toruń	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (oparte o budżet krajowy)
obszary funkcjonalne miast regionalnych	aktywizacja gospodarcza dla stymulowania podregionalnych rynków pracy	Włocławek, Grudziądz, Inowrocław	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (oparte o budżet regionalny)
obszary funkcjonalne ośrodków powiatowych	prawidłowa realizacja zadań własnych powiatów – mająca podstawowe znaczenie dla jakości życia mieszkańców w kontekście specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz wykształcenia istotnego dla powodzenia na rynkach pracy	Aleksandrów Kujawski, Brodnica, Chełmno, Lipno Mogiłno, Nakło n. Notecią, Radziejów, Rypin, Sępólno Krajeńskie, Świecie, Tuchola, Wąbrzeźno, Żnin ośrodki uzupełniające siedziby powiatów: Chełmża, Łasin, Nowe, Strzelno, Szubin, Więcbork	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (oparte o budżet regionalny)
lokalne obszary funkcjonalne (małych miast oraz obszarów wiejskich)	aktywizacja społeczno-gospodarcza na poziomie lokalnym	Barcin, Brześć Kujawski, Chodecz, Ciechocinek, Dobrzyń nad Wisłą, Gniewkowo, Golub-Dobrzyń, Górzno, Izbica Kujawska, Jabłonowo Pomorskie, Janikowo, Janowiec Wielkopolski, Kamień Krajeński, Kcynia, Koronowo, Kowal, Kowalewo Pomorskie, Kruszwica, Lipno, Lubień Kujawski, Lubraniec, Łabiszyn, Mroczka, Nieszawa, Pakość, Piotrków Kujawski, Radzyń Chełmiński, Skępe, Solec Kujawski oraz 92 wiejskie siedziby gmin	Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

Pierwszą kategorię stanowi obszar delimitowany na podstawie koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego jako Obszar Funkcjonalny Bydgoszczy i Torunia. Jest to ścisła strefa podmiejska Bydgoszczy i Torunia – obszar cechujący się najwyższą urbanizacją i największą aktywnością procesów społeczno-gospodarczych. Drugą kategorię funkcjonalną stanowią obszary funkcjonalne miast o znaczeniu regionalnym, do których zaliczono Włocławek, Grudziądz i Inowrocław. Zostały zdelimitowane przez Urząd Statystyczny w Bydgoszczy na podstawie kryteriów, które zostały użyte przez MRR do delimitacji obszarów funkcjonalnych stolic województw. Są to wykształcone lub tworzące się strefy podmiejskie tych miast, wykazujące jednak znacząco bardziej intensywne związki z ośrodkami centralnymi niż obszary pozostałe. Trzecią kategorię funkcjonalną stanowią obszary funkcjonalne ośrodków powiatowych, utożsamiane z obszarami powiatów ziemskich – jako strefą realizacji zadań własnych samorządów powiatowych. Choć poziom ten powszechnie utożsamiany jest z siedzibami powiatów, to należy podkreślić, że na terenie województwa funkcje powiatowe dobrze wykształcone są także w kilku miastach uzupełniających siedziby powiatów, stąd działania na rzecz tej kategorii funkcjonalnej nie muszą być koncentrowane w siedzibach powiatów, a mogą być adresowane także do ośrodków uzupełniających siedziby powiatów – adekwatnie do pełnionych funkcji powiatowych. Czwarty poziom funkcjonalny stanowią lokalne ośrodki rozwoju – czyli pozostałe miasta (tzw. małe miasta) i wiejskie siedziby gmin. W zakresie niektórych funkcji wykazują one powiązania wykraczające poza granice gmin, ale w zasadzie dominują tu zadania realizowane wobec obszaru gminy. Zgodnie z podstawowymi zasadami hierarchiczności sieci osadniczej, ośrodki stołeczne województwa oraz ośrodki regionalne (miasta zaliczone do pierwszej i drugiej kategorii) pełnią równocześnie funkcje ośrodków powiatowych oraz ośrodków lokalnych, a ośrodki powiatowe – funkcje ośrodków lokalnych. Dlatego też w polityce terytorialnej województwa dopuszcza się realizację przez ośrodki wyższego poziomu hierarchicznego, zadań należących do niższych poziomów hierarchicznych. Dla realizacji założeń polityki terytorialnej w Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2014-20 wyznaczono dwie osie priorytetowe.

Obszary wiejskie województwa zamieszkuje ponad 830 tys. osób i jest to społeczność bardzo zróżnicowana, gdyż aż 1/5 zamieszkuje silnie zurbanizowane obszary podmiejskie Bydgoszczy i Torunia cechujące się relatywnie najlepszą sytuacją gospodarczą w województwie. W sektorze rolniczym pracuje ok. 110 tys. osób. Aż ¼ obszarów wiejskich zajmują lasy (które w niektórych rejonach są podstawą dobrze rozwiniętych działalności przetwórczych), a 1/3 - tereny chronione. Modernizacja obszarów wiejskich polegać będzie na dostosowaniu w sposób indywidualny dla specyfiki danej części województwa działań mających na celu zapewnienie efektywnej gospodarki i wysokiej jakości życia mieszkańców.

W ujęciu wewnątrzregionalnym do obszarów cechujących się szczególną złożonością sytuacji problemowych należą obszary wiejskie wschodniej części województwa, gdzie kumulują się problemy wysokiego bezrobocia, uzależnienia bazy ekonomicznej od rolnictwa przy jednocześnie zbyt dużej liczbie osób utrzymujących się z rolnictwa, niskiego poziomu wykształcenia, dużego uzależnienia od systemu pomocy społecznej, słabszej dostępności do usług publicznych. Powiaty: lipnowski, grudziądzki, włocławski i sępoleński w ostatnich latach corocznie notują stopę bezrobocia wynoszącą ponad 150% średniej wojewódzkiej – jest to wskaźnik 3-4-krotnie wyższy, niż w rejonach o najkorzystniejszym wskaźniku. W powiatach włocławskim, radziejowskim i lipnowskim ponad 45% bezrobotnych pozostaje bez pracy ponad rok. W kilku powiatach udział ludności w wieku produkcyjnym korzystającej ze środowiskowej pomocy społecznej przekracza 15%, a w lipnowskim – sięga 21%.

Działania na rzecz modernizacji obszarów wiejskich powinny dotyczyć:

- Zapewnienia jak najlepszych warunków rozwoju społecznego (funkcjonowanie usług publicznych)
- Rozwoju przedsiębiorczości lokalnej związanej z wykorzystaniem potencjałów endogenicznych (zwłaszcza przetwórstwa rolno-spożywczego, ale także przetwórstwa leśnego, eksploatacji kopalni, potencjału turystycznego, rozwoju energetyki odnawialnej w oparciu o produkcję rolniczą)
- Zapewnienia swobodnej dostępności do Bydgoszczy i Torunia – jako dużych rynków pracy i ośrodków realizacji usług regionalnych

Priorytet: Silna metropolia

Potrzebę rozwoju ośrodków stołecznych w zakresie usług wyższego rzędu oraz katalizowania rozwoju gospodarczego podkreślają wszystkie dokumenty strategiczne szczebla krajowego – począwszy od KSRR, przez

KPZK, ŚSRK po DSRK. Następne dekady będą bez wątpienia okresem dominacji największych miast – jako ośrodków generujących impulsy rozwojowe i budujących konkurencyjność regionów. To metropolie będą miały największy wpływ na realizację celów Strategii Europa 2020 – zwłaszcza w aspekcie rozwoju innowacyjności. Obszar metropolitalny Bydgoszczy i Torunia jest wskazywany w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 jako element krajowej metropolii sieciowej, a więc zaliczony do grupy ośrodków najważniejszych nie tylko dla rozwoju województw, ale całego kraju. Jednak taką kwalifikację metropolii bydgosko-toruńskiej należy odbierać wyłącznie jako szansę rozwoju daną z poziomu centralnego obydwu miastom – tylko skoordynowane działania samorządów obydwu miast oraz województwa mogą doprowadzić do uzyskania statusu rzeczywistej metropolii – czyli osiągnięcie przez obydwie miasta poziomu ośrodków niekwestionowanych co do potencjału i obszaru oddziaływania. Obecnie potencjał Bydgoszczy i Torunia jest zbyt mały pod względem zakresu oferty i zbyt słaby pod względem jakości tej oferty – nie tylko, by metropolia bydgosko-toruńska mogła efektywnie współpracować w sieci metropolii, ale także by na oczekiwanym poziomie obsłużyć mieszkańców województwa (stąd np. znaczna część młodzieży zaspokaja swoje potrzeby edukacyjne w uczelniach sąsiednich ośrodków regionalnych).

Bydgoszcz i Toruń mają pełnić funkcję „lokomotyw rozwoju” województwa, a docelowo w pełni rozwinąć funkcje o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym, będąc miastami atrakcyjnymi dla zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczych oraz zdolnych do kooperowania a jednocześnie konkurencyjnych w tych dziedzinach z innymi krajowymi i europejskimi metropoliami. W związku z powyższym ważne będą działania na rzecz przyciągania i koncentracji w tym obszarze działalności zaawansowanych technologicznie oraz opartych na nowoczesnych usługach - istotną będzie współpraca podmiotów gospodarczych oraz sektora badawczo-rozwojowego mająca na celu wdrażanie innowacyjnych rozwiązań. Najważniejsze dziedziny niezbędnych interwencji to: rozwój działalności badawczo-rozwojowych, nauki, tworzenie i wdrażanie innowacyjności, rozwój otoczenia biznesu, rozwój kultury oraz wszelkich form wymiany aktywności społecznej, wzmacnianie funkcji bramowych, jakość i różnorodność oferty szkolnictwa wyższego, kreowanie funkcji symbolicznych, stymulowanie rozwoju gospodarczego (metropolia jako największy rynek pracy w regionie). Z perspektywy rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, rozwój potencjału funkcji metropolitalnych Bydgoszczy i Torunia jest więc niezbędny dla:

- Zapewnienia wysokiego poziomu obsługi ludności całego województwa w usługi wyższego rzędu (warunki dla rozwoju społecznego)
- Zapewnienia warunków rozwoju gospodarczego
- Zapewnienia dostępności w komunikacji międzyregionalnej i międzynarodowej

Prawidłowa realizacja zadań w tych aspektach ma zapobiec drenażowi intelektualnemu z terenu województwa do bardziej konkurencyjnych ośrodków. Jest bowiem oczywiste, że niska jakość oferty funkcji regionalnych Bydgoszczy i Torunia będzie skutkować zaspokajaniem tych potrzeb w sąsiednich ośrodkach regionalnych, co poszerzy i utrwali strefy wpływów tych miast na terenie kujawsko-pomorskiego. Doprowadzi to do dezintegracji funkcjonalnej województwa (różne części województwa będą ciężać do różnych ośrodków regionalnych), a Bydgoszcz i Toruń zostaną trwale zdegradowane do poziomu miast o znaczeniu zaledwie podregionalnym. Zaniechanie lub zaniedbanie działań na rzecz silnego obszaru metropolitalnego spowodowałoby znaczące obniżenie rangi i znaczenia województwa kujawsko-pomorskiego w kraju.

Na rzecz rozwoju metropolii niezbędny jest rozwój pięciu kategorii przedsięwzięć:

- funkcji metropolitalnych – czyli wzmacniania potencjału obydwu miast w dziedzinach generujących powiązania międzynarodowe i międzyregionalne,
- funkcji regionalnych – czyli wzmacniania potencjału obydwu miast w dziedzinach niezbędnych dla prawidłowej (co do zakresu i co do jakości) obsługi mieszkańców regionu (osiągnięcie samowystarczalności województwa w zakresie funkcji regionalnych)
- sieci i powiązań transportowych w relacjach międzyregionalnych i międzynarodowych (zapewnienie swobodnego dostępu w relacjach z innymi metropoliami)
- transportowej spójności wewnątrzregionalnej (zapewnienie swobodnego dostępu do Bydgoszczy i Torunia z terenu całego województwa)
- integracji transportowej Bydgoszczy i Torunia (zapewnienie swobodnego dostępu w relacjach pomiędzy obydwoma miastami)

Priorytet: Nowoczesne społeczeństwo

Województwo cechuje się słabym poziomem rozwoju społecznego. Zagadnienie to jest wprowadzone zróżnicowane w ujęciu podregionalnym (głównie w relacjach wschód-zachód województwa) oraz wykazuje odmienny charakter w ujęciu wieś – miasta, jednak ogólne wskaźniki różnych aspektów rozwoju społecznego należą w kujawsko-pomorskim do niskich lub najniższych w kraju.

Geneza tego zjawiska jest bardzo złożona, niektóre aspekty mają podłoże historyczno-kulturowe, a inne wiążą się ze zbyt małym w ostatnich dekadach potencjałem Bydgoszczy i Torunia (poziom rozwoju społecznego jest w dużej mierze pochodną zdolności ośrodków regionalnych do kształtowania rozwoju społecznego). Jest to poważna bariera rozwojowa - w tej sferze notuje się największe deficyty (straty konkurencyjne) wobec innych regionów - przejawiająca się niskim poziomem aspiracji, zbyt małą zaradnością na rynku pracy oraz ograniczonymi możliwościami poszukiwania atrakcyjnej pracy, małą aktywnością i zaangażowaniem na rzecz poprawy warunków życia, niedostrzeganiem roli wykształcenia, brakiem dbałości o własne zdrowie, brakiem innowacyjności, co w życiu codziennym skutkuje mało efektywnym wykorzystaniem nowoczesnych technik i technologii.

Województwo nie jest w stanie skutecznie poprawić wskaźników wykształcenia. W roku 2011 zajmuje dopiero 14. pozycję w kraju pod względem udziału ludności z wykształceniem wyższym i aż 4. pod względem udziału ludności z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym. Wciąż utrzymuje bardzo wysoki wskaźnik udziału ludności z wykształceniem zasadniczym zawodowym (2. pozycja).

W roku 2011 szkoły wyższe w kujawsko-pomorskim opuściło ponad 23 tys. absolwentów. Jest to zaledwie 64% wzrost w stosunku do roku 2000 – ten wskaźnik dynamiki lokuje województwo na 14. pozycji – większość regionów podwoiła liczbę absolwentów, a najlepsze zanotowały wzrost o ponad 130%. W szkołach publicznych wzrost liczby absolwentów wyniósł tylko 25% (w aż 7 województwach – wzrósł co najmniej dwukrotnie). Aż 1/3 stanowią absolwenci szkół niepublicznych. O ile na początku poprzedniej dekady wskaźnik absolwentów szkół publicznych odniesiony do liczby mieszkańców lokował kujawsko-pomorskie na 2-4 pozycji, obecnie jest to 9-10 pozycja. Aż połowa wszystkich absolwentów ukończyła studia niestacjonarne (w szkołach niepublicznych – 89%). Aż 32% absolwentów studiów stacjonarnych ukończyło kierunki pedagogiczne i humanistyczne (3. najwyższy wskaźnik w kraju), a tylko 6,7% kierunki inżyniersko-techniczne (3. najniższa lokata w kraju – w odniesieniu do liczby mieszkańców jest to wskaźnik prawie 3-krotnie niższy od najlepszego województwa). Oprócz niekorzystnych wskaźnik struktury kształcenia, kujawsko-pomorskie ma także jeden z najniższych wskaźników ludności studiującej – jednak ten wskaźnik w większym stopniu świadczy o niskiej atrakcyjności regionalnych uczelni (liczba studentów jest relatywnie niska także dlatego, że część młodzieży wybiera szkoły poza regionem, a mały jest napływ młodzieży spoza regionu). Wskaźnik liczby doktorantów jest ponad 3-krotnie niższy, niż w najlepszych regionach.

Zdawalność egzaminów gimnazjalnych, zarówno w części humanistycznej, jak i matematyczno-przyrodniczej oscyluje w ostatnich latach na poziomie 96-98% średnich wyników krajowych, co lokuje kujawsko-pomorskie w drugiej połowie województw, a w niektórych latach zapewnia dopiero 13-14 pozycję. Zauważalna jest dysproporcja w stosunku do kilku województw najlepszych, notujących niemal corocznie wyniki lepsze od przeciętnej krajowej o 3-6%.

Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym jest w kujawsko-pomorskim bardzo niekorzystny zarówno w miastach (gdzie wynosi tylko 76%, co lokuje województwo na ostatniej pozycji, przy wskaźniku w kilku województwach przekraczającym 90%), jak i na obszarach wiejskich (zaledwie 41%, co lokuje województwo na 13. pozycji, a najlepsze regiony przekraczają poziom 65%). Warto tu zauważyć bardzo dużą pozytywną zmianę pomiędzy rokiem 2010 a 2011 – w roku 2010 te wskaźniki sytuowały kujawsko-pomorskie na poziomie niższym niż wiodące regiony na początku poprzedniej dekady. Jedną z miar rozwoju społecznego jest także uczestnictwo w wyborach. W ostatnich trzech wyborach do Sejmu RP, frekwencja w zachodniej części województwa (okręg nr 4) jest tylko nieznacznie niższa od przeciętnej krajowej, ale w części wschodniej (okręg nr 5) każdorazowo jest niższa o 5-6 pkt. procentowych. Innym aspektem małego zaangażowania jest stan rozwoju fundacji i organizacji pożytku publicznego – liczba tego rodzaju podmiotów non-profit sięga zaledwie 2/3 tej, która byłaby adekwatna do liczby mieszkańców regionu.

Mała jest liczba imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice i niskie jest uczestnictwo w tych imprezach – w ostatnich latach wskaźniki te lokują województwo na 11-15 pozycji; brak jest też

zainteresowania zespołami artystycznymi. Jednym z aspektów działalności instytucji kultury jest też organizacja różnego rodzaju kursów – wskaźnik zainteresowania nimi odniesiony do liczby mieszkańców, lokuje kujawsko-pomorskie w ostatnich latach na 11-16 pozycji. Województwo wykazuje korzystne wskaźniki liczby oraz wyposażenia bibliotek, ale pod względem wskaźnika czytelników lokuje się dopiero na 13. pozycji.

Przeciętna długość dalszego trwania życia – obliczona w momencie narodzin – wynosi 72,2 lata dla mężczyzn oraz 80,1 lat dla kobiet. Obydwa wskaźniki lokują województwo wśród słabszych – jest to 10. pozycja w odniesieniu do czasu trwania życia mężczyzn i dopiero 14. w odniesieniu do czasu trwania życia kobiet. Niepokojące są dwa aspekty – pogarszanie pozycji województwa w stosunku do danych z roku 1995 (długość życia w województwie jest obecnie wyraźnie większa, ale w innych województwa zmiany pozytywne były silniejsze) oraz pogarszanie pozycji województwa wraz z wzrostem wieku – prognozy długości dalszego trwania życia dla ludności w średnim i starszym wieku są w kujawsko-pomorskim na tle innych województw zauważalnie gorsze, niż prognozy dla grup najmłodszych. Bardzo poważnym problemem województwa jest wysoka śmiertelność na nowotwory – wskaźnik liczby zgonów odniesiony do liczby mieszkańców lokuje region od wielu lat wśród najgorszych województw; nowotwory są przyczyną aż 28% wszystkich zgonów. Kujawsko-pomorskie prezentuje też jeden z najwyższych wskaźników samobójstw.

Statystycznie możliwa jest analiza tylko części aspektów rozwoju społecznego – ale nawet wybrane wskaźniki dowodzą, że niezbędna jest zarówno zmiana mentalności społeczeństwa (wytrobienie właściwych postaw) jak i rozwój infrastruktury służącej rozwojowi społecznemu (przede wszystkim umożliwiającą realizację zadań edukacyjnych, rozbudzanie aktywności oraz ochronę zdrowia na właściwym poziomie).

PLAN MODERNIZACJI WOJEWÓDZTWA

Najważniejszymi ustaleniami operacyjnymi Strategii są cele strategiczne – realizujące (w formie „pakietów działań” dla autonomicznych zagadnień) potrzeby zidentyfikowane w ramach priorytetów rozwoju. Zidentyfikowano osiem celów strategicznych:

- Dostępność i spójność
- Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi
- Gospodarka i miejsca pracy
- Innowacyjność
- Nowoczesny sektor rolno-spożywczy
- Bezpieczeństwo
- Sprawne zarządzanie
- Tożsamość i dziedzictwo

Należy podkreślić, że każdy z priorytetów może być realizowany za pomocą kilku celów strategicznych (i najczęściej jest realizowany za pomocą większości wyżej wskazanych celów).

KUJAWSKO-POMORSKIE. PLAN MODERNIZACJI 2020+

PRIORYTETY

CELE STRATEGICZNE

Cel strategiczny: Dostępność i spójność

Podstawowym celem działań projektowanych w ramach celu strategicznego „Dostępność i spójność” jest zapewnienie właściwej dostępności zewnętrznej i spójności wewnętrznej województwa – zapewniających prawidłową obsługę mieszkańców oraz prawidłową obsługę dla potrzeb rozwoju gospodarczego.

Cel strategiczny „Dostępność i spójność” dotyczy szkieletu transportowego województwa, a więc realizuje zadania istotne dla wszystkich 4 priorytetów.

Zapewnienie satysfakcjonującej dostępności i spójności zamierza się osiągnąć poprzez działania na kilku płaszczyznach obejmujących poprawę stanu sieci transportowych i infrastruktury towarzyszącej, ale także organizację transportu.

W zakresie dostępności międzyregionalnej podkreślić należy znaczenie dróg ekspresowych (S5 i S10) oraz linii kolejowych osadzających województwo w sieci obecnych lub potencjalnych połączeń kwalifikowanych (18, 131, 201 i 353), a także portu lotniczego w Bydgoszczy. Ważnym aspektem dostępności zewnętrznej jest zapewnienie powiązań układu wewnętrznego z węzłami autostradowymi i drogami ekspresowymi, a także modernizacja drogi krajowej 91, której znaczenie dla obsługi województwa, po realizacji autostrady A-1, nie zmniejszy się. Sieć istniejących i planowanych dróg najwyższych rang pozwala na łatwy dostęp do nich z większości powiatów, ale niezbędnym warunkiem jest stworzenie technicznych możliwości połączeń zarówno dla ruchu osobowego, jak i towarowego – zakłada się więc zapewnienie dogodnego skomunikowania węzłów dróg ekspresowych i autostrady A1 z siecią dróg niższych kategorii (realizuje to także postulat dostępności całego regionu do korytarzy TEN-T). Jedną z najważniejszych potrzeb jest przebudowa układu dróg w rejonie Brześcia Kujawskiego w celu ich połączenia z węzłem Pikutkowo z wyprowadzeniem ruchu tranzytowego z Brześcia (realizacja obwodnicy Brześcia Kujawskiego w przebiegu drogi nr 62). Podtrzymuje się także dążenia do realizacji węzła autostradowego w Dźwierznie dla zapewnienia dostępności rejonu Chełmży, w tym terenów inwestycyjnych w tej gminie.

Działania na rzecz rozwoju Portu Lotniczego w Bydgoszczy mają dotyczyć trzech płaszczyzn. Pierwszą jest projekt kompleksowej modernizacji, związany między innymi z budową nowego terminalu pasażerskiego, nowej płyty postojowej, terminalu cargo, wydłużenie drogi startowej oraz kompleksowej rozbudowy i przebudowy infrastruktury towarzyszącej – niezbędnej dla zapewnienia bezpieczeństwa, poprawy zdolności obsługi samolotów, komfortu i zwiększenia zdolności obsługi pasażerów. Drugą płaszczyzną działań na rzecz wzmocnienia konkurencyjności Portu, jest przebudowa sieci kolejowej połączona z realizacją linii z Trzcianca do Solca Kujawskiego, wydatnie poprawiającej dostępność portu w międzyregionalnej komunikacji kolejowej. Trzecią płaszczyzną są działania na rzecz rozbudowy siatki połączeń – w tym zwłaszcza zapewnienie regularnych połączeń z co najmniej dwoma dużymi portami przesiadkowymi (tzw. hubami).

W stosunku do głównych linii kolejowych, łączących kujawsko-pomorskie z Warszawą, Trójmiastem, Poznaniem i Szczecinem, będzie się dążyć do zapewnienia technicznej możliwości realizacji połączeń pasażerskich z prędkością co najmniej 160 km/h, co pozwoli na ustanowienie kwalifikowanych połączeń kolejowych z Bydgoszczą, Torunią, Włocławką i Inowrocławia do ośrodków metropolii sieciowej w Polsce oraz stworzy możliwość rozwoju szybkich połączeń zagranicznych – zwłaszcza zwiększenia liczby połączeń bezpośrednich z Berlinem. Prowadzone będą prace nad zasadnością elektryfikacji niektórych linii, istotnych dla realizacji połączeń regionalnych i międzyregionalnych. Ważnym zagadnieniem jest zapewnienie dostępności kolejowej Grudziądza w komunikacji dalekobieżnej (międzyregionalnej) – miasto leży poza przebiegiem linii służących do realizacji tego typu relacji, ale może być obsługiwane za pomocą węzłów w Toruniu, Laskowicach Pomorskich oraz Jabłonowie Pomorskim. Zakłada się przebudowę linii kolejowej nr 208 na odcinku Laskowice Pomorskie – Grudziądz – Jabłonowo Pomorskie – dla zapewnienia dogodnej dostępności z Grudziądza do obydwu tych węzłów, a także Jabłonowo Pomorskie – Brodnica, dla zapewnienia dostępności Brodnicy w transporcie międzyregionalnym za pośrednictwem węzła w Jabłonowie Pomorskim.

Zwraca się także uwagę na zamiar wykorzystania – do celów biznesowych i turystycznych (a przy okazji także dla rozwoju sportów lotniczych, celów szkoleniowych, rekreacyjnych) – małych lotnisk lokalnych (w tym także rozwoju lotnisk działających obecnie na rzecz aeroklubów) – realizacja tego zamiaru będzie jednak zależna przede wszystkim od zainteresowania i zaangażowania inwestorów prywatnych (środowiska biznesowego) oraz samorządów zainteresowanych miast (dla których będzie to czynnik zwiększający konkurencyjność gospodarki). Powyższe dotyczy lotnisk w Toruniu, Włocławku-Kruszynie, Grudziądzu-Lisich Kątach i Inowrocławiu. W dłuższej perspektywie szanse rozwoju tego rodzaju ruchu należy oceniać pozytywnie.

Bardzo duży nacisk kładzie się na odtworzenie transportowego znaczenia dróg wodnych (zwłaszcza MDW E-40), ale także na ich wykorzystanie turystyczne (zwłaszcza MDW E-70). Rozwój transportu wodnego umożliwi rozwój w pełnym zakresie idei transportu multimodalnego, którego głównym węzłem powinien być terminal (platforma multimodalna) w rejonie Solca Kujawskiego - Łęgnowa. Pożądana jest współpraca samorządów Bydgoszczy i Solca Kujawskiego na rzecz wyboru optymalnej lokalizacji oraz optymalnych zasad funkcjonowania tego przedsięwzięcia, aby zapewnić realizację interesów obydwu miast i zwiększyć szansę realizacji przedsięwzięcia. Na całej sieci kolejowej zamierza się podejmować działania mające na celu przystosowanie lub zwiększenie istniejącego potencjału wybranych stacji dla przeładunków towarów – ma to na celu budowę systemu transportu multimodalnego na rzecz przewozów towarowych. Z zagadnieniem rozwoju dróg wodnych nierozzerwalnie związana jest kwestia powrotu do dyskusji nad koncepcją kompleksowego zagospodarowania doliny Dolnej Wisły (korzyści będą dotyczyły nie tylko sfery transportu, a więc tworzenia drogi wodnej o wysokich parametrach technicznych i tworzenia nowych przepraw przez Wisłę, ale także zapewnienia bezpieczeństwa powodziowego, produkcji energii elektrycznej, możliwości zagospodarowania turystycznego, możliwości nawodnień terenów rolniczych na Kujawach).

Tabela. Założenia zapewnienia dostępności i spójności w ujęciu terytorialnym

Kategoria polityki terytorialnej	Zakładane kategorie interwencji
obszar funkcjonalny ośrodków stołecznych województwa	Zapewnienie dostępności międzyregionalnej i międzynarodowej (funkcja bramowa dla województwa) Zapewnienie spójności wewnętrznej z całym obszarem województwa (swobodny dostęp z terenu województwa zgodnie z założeniami systemu 60/90)
obszary funkcjonalne miast regionalnych	Zapewnienie dostępności międzyregionalnej (dostępność ośrodków metropolii sieciowej) Zapewnienie dostępności do siedzib województwa (w czasie max. 60 minut) Zapewnienie spójności wewnętrznej z obszarami podregionów (powiatów powiązanych rynkami pracy i usług)
obszary funkcjonalne ośrodków powiatowych	Zapewnienie dostępności do siedzib województwa (w czasie max. 60 minut) i ośrodka/ośrodków podregionalnych Zapewnienie spójności wewnętrznej z obszarem powiatu
lokalne obszary funkcjonalne (małych miast oraz obszarów wiejskich)	Zapewnienie swobodnej dostępności w relacji do co najmniej jednej siedziby województwa (w czasie max. 90 minut) oraz do siedziby powiatu.

Istotnym zadaniem jest rozwiązywanie problemów transportowych największych miast województwa – Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądza i Inowrocławia oraz ich styku z obszarami podmiejskimi. Zagadnienie to dotyczy aspektu usprawnienia/uzupełnienia sieci drogowych, jak też inwestycji w miejski transport publiczny. W aspekcie rozwoju sieci istotne są zagadnienia usprawnienia tranzytu, jak też ruchu wewnątrzmięjskiego, zwłaszcza zapewnienia szybkich i bezpiecznych połączeń pomiędzy różnymi częściami miast, zapewnienia dostępności centrów miast i zapewnienia bezpiecznej i sprawnej obsługi ruchu w relacjach miasto-obszary podmiejskie („wjazdy” do miast). W aspekcie transportu publicznego – zakupu taboru oraz rozbudowy sieci tramwajowych. W Bydgoszczy wśród najważniejszych potrzeb tego typu wskazuje się: zapewnienie dwujezdniowego tranzytu w relacji W-Z, budowę obwodnicy południowo-wschodniej na terenie miasta i gminy Osielesko, rozbudowę drogi nr 223 od węzła Białe Błota do granicy Bydgoszczy, przebudowę obecnej drogi nr 5 na terenie gminy Osielesko (od planowanego węzła Aleksandrowo do granic miasta), przebudowę ulicy Nowotoruńskiej do węzła Makowiska oraz rozbudowę sieci tramwajowej (między innymi w ulicy Kujawskiej oraz połączenie ul. Toruńskiej i Fordońskiej). W Toruniu najważniejsze potrzeby dotyczą: przedłużenia trasy wschodniej (nowa przeprawa mostowa na Wiśle) na odcinku od Placu Daszyńskiego do

DK91, budowa północnej trasy średnicowej (kontynuacja) od trasy wschodniej do DK80, realizacja północnej obwodnicy Torunia (łączącej węzeł A1 Turzno z DK80 w rejonie Górską), przebudowa DK80 na terenie miasta do standardu drogi dwujezdniowej klasy GP, przebudowa ul. Olsztyńskiej (DK15) do standardu drogi dwujezdniowej, przebudowa ul. Turystycznej, podjęcie prac na rzecz realizacji kolejnej przeprawy mostowej przez Wisłę (zgodnie z ustaleniami studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta – np. w tzw. „lokalizacji zachodniej”), rozbudowa sieci tramwajowej. We Włocławku do najważniejszych potrzeb należy zaliczyć: zapewnienie dwujezdniowego tranzytu w relacji W-Z - przebudowę drogi krajowej nr 62 na odcinku granica miasta – planowany węzeł autostradowy „Pikutkowo”, przebudowę drogi krajowej nr 67 na odcinku granica miasta – Lipno, przebudowę drogi krajowej nr 1 na odcinku granica miasta – węzeł autostradowy „Kowal”, przebudowę drogi wojewódzkiej nr 252 na odcinku granica miasta – planowany węzeł autostradowy „Brzezie”; zakończenie budowy trasy średnicowej – Aleja Królowej Jadwigi; przebudowę ulicy Aleja Kazimierza Wielkiego na odcinku zaporą wodną – skrzyżowanie ulicy z drogą krajową nr 1, budowa nowej przeprawy mostowej przez Wisłę w okolicy Krzywej Góry. W Grudziądzu do najważniejszych potrzeb należy budowa ostatniego etapu trasy średnicowej (w klasie GP), budowa nowego odcinka ul. Konstytucji 3 Maja, przebudowa ul. Kalinkowej (od ul. Brzeźnej do ul. Śniadeckich) oraz przebudowa głównej arterii osiedla Rządź – ul. Sobieskiego. W aspekcie rozwoju sieci drogowej Inowrocławia istotne są usprawnienia ruchu wewnątrzmięjskiego, przede wszystkim zapewnienie bezpiecznych połączeń pomiędzy różnymi częściami miasta. Wśród najważniejszych potrzeb wskazuje się budowę łącznika od al. Niepodległości do skrzyżowania ulic: Stanisława Staszica, Poznańskiej i Górniczej (przedłużenie ul. Wojska Polskiego) oraz sama przebudowa tego skrzyżowania na skrzyżowanie o ruchu okrężnym. Ponadto budowę drugiej jezdni ul. Wojska Polskiego od wysokości Galerii Solnej w kierunku południowym, budowę ulicy dwujezdniowej łączącej al. Niepodległości z ul. Wojska Polskiego przy stacji kolejowej Inowrocław – Rąbinek, budowę drogi łączącej ul. Marulewską z ul. Szymborską i ul. Miechowicką, a także budowę drogi łączącej ul. Toruńską z ul. Jacewską przy lotnisku Aeroklubu Kujawskiego.

W zakresie spójności wewnętrznej wychodzi się z założenia klasyfikacji funkcjonalnej, a nie własnościowej, infrastruktury. Przy podstawowym założeniu, że priorytetami są: zapewnienie dostępności z terenu całego regionu obydwu ośrodków stołecznych oraz zapewnienie dostępności dróg najwyższych rang, dla osiągnięcia właściwej spójności zamierza się wykorzystać nie tylko sieć dróg wojewódzkich, ale także odcinki dróg krajowych i powiatowych. Zakłada się działania na rzecz poprawy stanu technicznego sieci dróg wojewódzkich i powiatowych mających kluczowe znaczenie dla spójności wewnątrzregionalnej, a w stosunku do sieci dróg wojewódzkich - wdrożenie systemu standaryzacji. Realizacja przeprawy na Wiśle w rejonie Solca Kujawskiego, w połączeniu z drogami krajowymi (zwłaszcza DK10 i DK80) i wojewódzkimi w rejonie Bydgoszczy i Torunia, utworzy „regionalną ósemkę” - charakterystyczną obwodnicę tych miast, wzmacniającą integrację obydwu siedzib województwa i ich gmin podmiejskich.

Na sieci dróg krajowych oraz wojewódzkich wskazuje się konieczność realizacji obwodnic – dla zapewnienia bezpieczeństwa i płynności ruchu. Będą one realizowane na podstawie szczegółowych założeń wynikających z planów rozwoju sieci poszczególnych gestorów.

Podkreślić należy działania na sieci drogowej planowane wobec Inowrocławia – największego miasta regionu leżącego poza siecią dróg najwyższych klas – przebudowę dróg krajowych nr 15 i 25 (wraz z obwodnicą miasta), co ma zapewnić integrację komunikacyjną Inowrocławia (i zachodnich Kujaw) z Bydgoszczą i Toruniem oraz dobrą dostępność zewnętrzną.

Lokalne znaczenie, ale istotne dla codziennej mobilności, ma rozwój dróg rowerowych oraz ciągów pieszo-rowerowych – pozwalających na bezpieczne dojazdy do pracy, szkół i węzłów przesiadkowych transportu publicznego.

W kwestiach organizacyjnych zwraca się uwagę przede wszystkim na stworzenie systemów transportu publicznego – w wymiarze regionalnym (dla obsługi regionu jako całości) i w wymiarze aglomeracyjnym (dla obszarów podmiejskich pięciu największych miast). Idea regionalnego systemu transportu publicznego polega na stworzeniu systemu obsługującego obszar całego regionu w sposób zapewniający swobodne dojazdy w relacjach do Bydgoszczy i Torunia. Koncepcja „60/90” zakłada, że z każdego z ośrodków powiatowych do jednej (lub obydwu) stolic województwa czas dojazdu w komunikacji publicznej nie powinien przekroczyć 60 minut, a z dowolnej miejscowości na terenie województwa nie powinien przekroczyć 90 minut. Przy zastosowaniu

odpowiednich rozwiązań technicznych i organizacyjnych, w strefie 60 minut znajdzie się większa część województwa. Zapewnienie swobodnej mobilności mieszkańców i łatwej dostępności siedzib województw ma na celu poprawę sytuacji na rynku pracy (Bydgoszcz i Toruń oraz powiat bydgoski cechują się trwale najlepszą, stabilną sytuacją na rynku pracy) oraz zapewnienie powszechnego dostępu do najwyższej jakości usług publicznych o charakterze regionalnym (Bydgoszcz i Toruń są jedynymi ośrodkami w województwie, które rozwinęły pełny zakres usług znaczenia regionalnego, a istniejąca tu infrastruktura z zakresu szkolnictwa wyższego, ochrony zdrowia, kultury, otoczenia biznesu i innych funkcji regionalnych, cechuje się najwyższymi w województwie potencjałem i jakością świadczonych usług. Stworzenie systemu transportu wyrówna dostęp do tych usług dla ludności całego województwa, a więc stworzy takie same szanse rozwoju społecznego). Uwarunkowaniami ewidentnie sprzyjającymi realizacji założenia regionalnego dośrodkowego systemu transportowego jest wybitnie centralne położenie obydwu ośrodków stołecznych, dośrodkowy układ najważniejszych dróg i linii kolejowych, regularny i zwarty kształt województwa oraz stosunkowo niewielka odległość od siedzib województwa do nawet najdalej położonych obszarów województwa. System będzie opierał się na maksymalnym wykorzystaniu kolei, jako transportu najszybszego i zapewniającego bezkolizyjną dostępność centrów miast. Uzupełniające znaczenie mieć będzie transport autobusowy, obsługujący kierunki, gdzie nie jest dostępny transport kolejowy. Bardzo ważną rolę pełnić będą węzły przesiadkowe (których powinno być kilkadziesiąt na terenie województwa) - system będzie „dwustopniowy” to znaczy opierał się będzie na układach lokalnych, z których pasażerowie będą dowożeni do węzła przesiadkowego oraz na sieci dośrodkowej, obsługującej ruch pomiędzy węzłami a Bydgoszczą/Toruniem. Niezbędna jest specjalna polityka taryfowa („wspólna karta transportu publicznego w województwie”), która będzie realizować postulat „równego dostępu” (to znaczy koszt dojazdu nie powinien być ściśle związany z odległością). Założenie maksymalnego wykorzystania transportu kolejowego wymaga inwestycji w zakresie rozbudowy sieci oraz poprawy stanu sieci istniejącej. Wskazać tu należy zwłaszcza zamiar kompleksowego przystosowania linii Toruń – Lipno (zwiększenie prędkości, dostosowanie lokalizacji przystanków do zapotrzebowania), przywrócenia połączeń na linii Bydgoszcz – Szubin oraz rozpoczęcia prac studialnych na rzecz budowy linii Maksymilianowo-Koronowo (powrót do idei szybkiego połączenia kolejowego Bydgoszczy z Koronowem i Tucholą) oraz linii Szubin-Żnin (zapewnienie szybkiego połączenia kolejowego Bydgoszczy ze Żninem). Całość problematyki (zarówno kwestie inwestycyjne, jak i organizacyjne) będzie przedmiotem kompleksowego branżowego programu regionalnego.

System transportu aglomeracyjnego będzie „uszczegółowieniem” systemu regionalnego dla gmin wchodzących w skład czterech obszarów funkcjonalnych największych miast województwa, to znaczy: OF Bydgoszczy i Torunia, OF Włocławka, OF Grudziądzka i OF Inowrocławia i będzie realizowany jako część pakietu działań polityki terytorialnej wobec obszarów funkcjonalnych największych miast (jako element pakietów Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych). Główna idea systemu polega na włączeniu gmin podmiejskich w system miejskiej komunikacji publicznej tych miast poprzez działania techniczne i organizacyjne. Dla dalszej integracji komunikacyjnej obydwu siedzib województwa, rozpoczęte zostaną prace studialne mające na celu docelowe doprowadzenie do realizacji szybkiego połączenia szynowego (realizacja „regionalnego tramwaju”) obydwu miast na północ od Wisły.

Istotnym zadaniem, znacznie usprawniającym korzystanie z transportu publicznego, jest realizacja regionalnego systemu informacji na temat rozkładów jazdy wszystkich przewoźników.

Przedstawione powyżej założenia celu strategicznego „Dostępność i spójność”, będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

1. Zapewnienie dostępności zewnętrznej województwa za pomocą dróg krajowych i wojewódzkich
2. Zapewnienie skomunikowania węzłów dróg ekspresowych i autostrady A1 z siecią dróg niższych kategorii
3. Realizacja regionalnego systemu transportu publicznego „60/90” dla zapewnienia spójności wewnętrznej województwa
4. Rozwój zintegrowanego systemu transportu publicznego w obszarze metropolitalnym
5. Rozwój sieci drogowych o podstawowym znaczeniu dla spójności wewnętrznej województwa
6. Rozwiązywanie problemów transportowych największych miast i obszarów podmiejskich Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądzka i Inowrocławia.

7. Budowa obwodnic miejscowości w przebiegu dróg krajowych i wojewódzkich
8. Poprawa dostępności kolejowej województwa w transporcie pasażerskim i towarowym
9. Poprawa infrastruktury stacji i przystanków kolejowych dla zdolności przeładunkowych
10. Poprawa infrastruktury stacji i przystanków kolejowych dla obsługi pasażerskiej oraz rozwój ich zdolności do pełnienia roli węzłów multimodalnych w transporcie pasażerskim
11. Rozwój portu lotniczego w Bydgoszczy
12. Wsparcie inicjatyw na rzecz rozwoju małych lotnisk dla celów biznesowych, sportowych, turystycznych.
13. Rozwój dróg wodnych dla celów transportowych i turystycznych
14. Budowa zintegrowanego systemu towarowego transportu multimodalnego
15. Rozwój sieci dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych o znaczeniu transportowym

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym

1. Realizacja drogi ekspresowej S5
2. Realizacja drogi ekspresowej S10
3. Przebudowa drogi krajowej nr 80
4. Przebudowa drogi krajowej nr 15, w tym: realizacja obwodnicy Inowrocławia, realizacja obwodnicy Brodnicy, podjęcie prac nad koncepcją całościowej realizacji drogi w standardzie GP2+2; jako priorytet wskazuje się realizację odcinka Inowrocław-Toruń z obwodnicą Inowrocławia.
5. Przebudowa drogi krajowej nr 25
6. Modernizacja drogi krajowej nr 91
7. Podjęcie prac na rzecz realizacji drogi ekspresowej S16, w tym jako priorytet wskazuje się realizację obwodnicy Grudziądza
8. Podjęcie prac studialnych na rzecz realizacji przepraw drogowych w związku z kompleksowym zagospodarowaniem doliny Wisły – w pierwszym etapie wskazuje się przeprawy poniżej Włocławka oraz w rejonie Solca Kujawskiego
9. Realizacja obwodnicy Brześcia Kujawskiego w przebiegu drogi krajowej nr 62
10. Realizacja węzła autostradowego Dźwierzno
11. Opracowanie i wdrożenie programu poprawy stanu technicznego sieci dróg wojewódzkich i powiatowych mających kluczowe znaczenie dla dostępności wewnątrzregionalnej
12. Wdrożenie systemu standaryzacji dróg wojewódzkich
13. Zapewnienie technicznej możliwości realizacji połączeń pasażerskich z prędkością co najmniej 160 km/h na liniach kolejowych: 18, 131, 353 i co najmniej 120 km/h na linii 201
14. Przebudowa linii kolejowej nr 208 na odcinku Laskowice Pomorskie – Jabłonowo Pomorskie (I etap) oraz Jabłonowo Pomorskie – Brodnica (II etap)
15. Kompleksowa modernizacja i przywrócenie ruchu na linii 356 (odcinek Bydgoszcz – Szubin) oraz rozpoczęcie prac studialnych dotyczących realizacji linii kolejowej Szubin – Żnin.
16. Rozpoczęcie prac studialnych dotyczących realizacji linii kolejowej Maksymilianowo - Koronowo.
17. Przebudowa linii kolejowej nr 27 na odcinku Toruń – Lipno.
18. Budowa linii kolejowej Trzciniec – Solec Kujawski dla poprawy dostępności portu lotniczego w Bydgoszczy
19. Realizacja projektu kompleksowej modernizacji Portu Lotniczego w Bydgoszczy
20. Ustanowienie połączeń lotniczych Portu w Bydgoszczy z co najmniej dwoma portami lotniczymi pełniącymi rolę „hubów” przesiadkowych
21. Podjęcie działań na rzecz stworzenia technicznych możliwości dla transportowego i turystycznego wykorzystania drogi wodnej E-40
22. Stworzenie możliwości turystycznego wykorzystania oraz małego ruchu transportowego na drodze wodnej E-70 w ramach Wielkiej Pętli Wielkopolski
23. Utworzenie platformy multimodalnej w rejonie Solca Kujawskiego – Łęgnowa
24. Opracowanie i wdrożenie zintegrowanego systemu regionalnego transportu publicznego
25. Opracowanie i wdrożenie zintegrowanego systemu funkcjonowania transportu podmiejskiego („transport aglomeracyjny”) w obszarach funkcjonalnych: Bydgoszczy-Torunia oraz Włocławka, Grudziądza i Inowrocławia
26. Rozpoczęcie prac studialnych związanych z realizacją szybkiego połączenia szynowego Bydgoszczy i Torunia („tramwaj regionalny”)
27. Realizacja regionalnego systemu informacji na temat rozkładów jazdy wszystkich przewoźników

Cel strategiczny: Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi

Podstawowym celem działań projektowanych w ramach celu strategicznego „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi” jest podniesienie kapitału ludzkiego i społecznego województwa, a także zapewnienie wysokiego standardu usług publicznych dla mieszkańców regionu. Rozwój społeczny jest jednym z największych wyzwań rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, a w strategii modernizacji regionu odgrywa kluczową rolę, bowiem niezbędnymi warunkami jej powodzenia jest zasadnicza zmiana postaw społecznych mająca na celu zwiększenie poziomu kompetencji, wiedzy, umiejętności, zwiększenie poziomu aktywności i zaangażowania społecznego, poprawę stanu zdrowia. Całość ustaleń strategii rozwoju województwa opiera się na fundamentalnym założeniu, że to mieszkańcy są największym walorem i bogactwem województwa, a przyszłość województwa zależna będzie od ich zaangażowania w stymulowanie jego rozwoju. Niezwykle duża odpowiedzialność w realizacji tych zamierzeń spoczywać będzie na sektorze usług publicznych, zwłaszcza lokalnych instytucjach kultury, które poprzez zmianę profilu działalności, staną się placówkami rozwoju społecznego i katalizować będą pozytywne zmiany, zwłaszcza na obszarach wiejskich i w małych miastach. Ważnym zagadnieniem jest przystosowanie sfery usług publicznych do zmieniającej się struktury wieku, tak by były one dostępne i atrakcyjne dla wszystkich pokoleń. Rozwój społeczny jest, obok gospodarki, drugim podstawowym filarem dla rozwoju innowacyjności – wszelkie działania planowane w ramach tego celu zakładają rozwój innowacyjności w dwóch płaszczyznach – po pierwsze wykształcenie w społeczeństwie postaw proinnowacyjnych, czyli przekazanie umiejętności i wykształcenie zapotrzebowania na innowacje w życiu codziennym, a po drugie – maksymalne wykorzystanie nowoczesnych i innowacyjnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych w funkcjonowaniu usług, procesie edukacji, ochronie zdrowia (dla zapewnienia jak najwyższego poziomu ich funkcjonowania). Ogół podejmowanych działań ma sprzyjać osiągnięciu wysokiej jakości życia, adaptacyjności do szybko zmieniających się warunków otoczenia i pobudzaniu kreatywności mieszkańców, a także wzrostowi konkurencyjności gospodarki województwa na tle kraju. Wysoki poziom rozwoju społecznego jest także niezbędnym warunkiem powodzenia założenia rozwoju kierowanego przez społeczność lokalną (RKSL) – czyli promowanego w nadchodzącym okresie programowania przejmowania odpowiedzialności za realizację części zadań przez lokalne społeczności. Zakłada się, że sektor pozarządowy będzie bardzo istotnym podmiotem w realizacji ustaleń strategii (zwłaszcza w niektórych sferach działań) – na jego zaangażowaniu opierają się fundamenty polityki terytorialnej województwa dla szczebla lokalnego. Brak aktywności i zaangażowania będzie stanowił istotną przeszkodę w powodzeniu tego zamierzenia. Zakłada się więc bardzo duże zaangażowanie sektora organizacji pozarządowych w realizację przedsięwzięć rozwojowych (zarówno w sferze stymulowania rozwoju społecznego, jak i w sferze „współprowadzenia” części zadań publicznych, ale także szerokiej koordynacji niektórych aspektów funkcjonowania społeczności lokalnych) oraz działania na rzecz wzmocnienia potencjału sektora NGO dla realizacji zadań z zakresu rozwoju lokalnego.

Cel strategiczny „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi” realizuje zadania ważne dla wszystkich czterech priorytetów, ale w największym stopniu służy wykształceniu „Nowoczesnego społeczeństwa”.

Dla zachowania przejrzystości ustaleń, w ramach celu „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi” wyróżniono trzy sfery, dotyczące zagadnień: rozwoju społecznego i solidarności międzypokoleniowej, edukacji oraz ochrony zdrowia.

Działania w tej sferze rozwoju społecznego i solidarności międzypokoleniowej ukierunkowane będą na przejście społeczeństwa do stanu wyrażającego się przede wszystkim umiejętnością sprawnego współdziałania, przystosowania się do szybko zmieniającej się rzeczywistości oraz stworzenia wysokiej jakości warunków życia dla wszystkich mieszkańców województwa bez względu na miejsce zamieszkania. Warunkiem koniecznym podniesienia konkurencyjności województwa będzie zmiana społecznego myślenia, zarówno jednostek i jak i wspólnoty. Wobec powyższego podejmowane będą działania na rzecz podniesienia poziomu kapitału społecznego, budowy społeczeństwa obywatelskiego, o zdrowych relacjach społecznych, opartych na zaufaniu. Będzie to sprzyjało komunikacji, współpracy, kreatywności i dbaniu o dobro wspólne (przygotowane zostaną założenia kształtowania postaw obywatelskich, dostępne dla placówek oświatowych i organizacji pozarządowych). Obok zwiększania stanu wiedzy i umiejętności społeczeństwa, bardzo ważne będzie wykształcenie odpowiednich postaw społecznych (w zakresie m.in.: kultury, zdrowia, sportu, przyrody – edukacji ekologicznej, edukacji patriotyczno-regionalnej, ładu przestrzennego, przedsiębiorczości, energetyki, osób starszych, ról społecznych i rodzinnych, wolontariatu, współdziałania), warunkujących określone potrzeby,

chęci i co za tym idzie konkretne działania (np. zwiększenie posiadanych kwalifikacji, szanowanie środowiska przyrodniczego, angażowanie się w podejmowanie bezinteresownych działań na rzecz innych). Dostrzega się potrzebę kreowania i wspierania liderów na płaszczyźnie edukacji regionalnej – rolę takich liderów pełnić mogą nie tylko jednostki, ale także instytucje (np. szkoły, ośrodki kultury), które w ramach swojej działalności statutowej będą uwzględniać te aspekty. Popierana będzie idea solidarności międzypokoleniowej i międzyludzkiej, poprzez dążenie do zapewnienia takich samych warunków rozwoju dla wszystkich, niezależnie od miejsca zamieszkania, wieku, sprawności. Działania będą dotyczyły poprawy dostępności i funkcjonalności usług bazy publicznych oraz przestrzeni publicznych, celem stworzenia przyjaznego otoczenia dla wszystkich, w tym także osób starszych, rodziców z dziećmi, niepełnosprawnych. Szczególny nacisk kładzie się na wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych we wszystkich dziedzinach usług publicznych (przede wszystkim w kategorii swobodnego dostępu do usług).

Położony zostanie nacisk na promocję samorozwoju, celem aktywnego udziału w szeroko rozumianym życiu społecznym (prywatnym i zawodowym). W związku z tym konieczna będzie powszechna otwartość na nowości, poszerzanie wiedzy i rozwijanie ogólnych umiejętności, pozwalających na przystosowanie się do szybko zachodzących zmian w „cyfrowym”, globalizującym świecie, by nie następowało zjawisko marginalizacji osób. Wspierane będzie nabywanie kompetencji: naukowo-technicznych, informatycznych, umiejętności uczenia się, społecznych, obywatelskich, przedsiębiorczości, świadomości i ekspresji kulturalnej.

Szczególnie duże zmiany dotyczyć będą funkcjonowania lokalnych placówek kultury (w tym rozbudowanej sieci świetlic wiejskich), które zamierza się przekształcić w lokalne placówki rozwoju społecznego („orliki kultury”). Zakłada się poszerzenie rodzaju prowadzonej przez nie działalności, tak by angażowały i integrowały większość lokalnych społeczności. Utrzyma się ich wysoką rolę w zakresie kultury, a poprzez wprowadzenie dodatkowej oferty umożliwiającej aktywizację społeczną (np. w zakresie edukacji obywatelskiej, edukacji w zakresie nowoczesnych technologii, wprowadzanie pewnych form usług opiekuńczych, prowadzenie zajęć pozalekcyjnych, prowadzenie bibliotek, przybliżanie historii i kultury regionu, a nawet – prowadzenie form opieki przedszkolnej), staną się one centrami rozwoju społecznego, „transferującymi” innowacyjność w życiu codziennym na poziomie lokalnym. Będą placówkami atrakcyjnymi dla wszystkich pokoleń, o charakterze działalności zmiennym w ciągu dnia, dla dostosowania oferty do różnych grup odbiorców. Taka idea pozwala na efektywne wykorzystanie rozbudowanej liczby placówek kulturalnych powstałych w ostatnich latach na obszarach wiejskich. W gminach, gdzie tego typu bazy brakuje, zakłada się jej rozwój, a realizacja poszczególnych obiektów będzie się odbywała na podstawie ujednoczonej formuły. Lokalne placówki rozwoju społecznego powinny także stanowić bazę lokalową dla funkcjonowania organizacji pozarządowych, a organizacje pozarządowe powinny być zaangażowane w realizację wspomnianych zadań (przejmowanie prowadzenia tych zadań od gmin lub współprowadzenie zadań z gminami).

Oprócz działań na rzecz rozwoju kultury na poziomie lokalnym (niezwykle istotnej dla rozwoju lokalnych społeczności) zamierza się także wzmacniać potencjał flagowych instytucji kultury (które dla rozwoju województwa mają znaczenie kluczowe nie tylko ze względu na funkcję kulturalną, ale także jako ośrodki budowania prestiżu, wizerunku i powiązań międzyregionalnych). Zamierza się utrzymać renomę imprez takich, jak: Bydgoski Festiwal Muzyczny, Bydgoski Festiwal Operowy, Międzynarodowy Festiwal Teatralny KONTAKT, Międzynarodowy Festiwal Sztuki Autorów Zdjęć Filmowych Plus CAMERIMAGE, Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina dla Dzieci i Młodzieży w Szafarni, Festiwal Prapremier, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Lalek SPOTKANIA. Zakłada się działania na rzecz rozbudowy istniejących oraz tworzenia nowych instytucji kultury: budowę w Bydgoszczy nowego gmachu Filharmonii Pomorskiej, rozbudowę i wzmocnienie roli Ośrodka Chopinowskiego w Szafarni, zapoczątkowanie działań zmierzających do utworzenia w Toruniu teatru muzycznego, rozbudowę gmachu Książnicy Kopernikańskiej z instalacją służącą do odkwaszania papieru, utworzenie Muzeum Kina Niemego w Lipnie, utworzenie Muzeum Wojny Polsko-Sowieckiej 1920 roku we Włocławku. Rozwój wspomnianych placówek kultury stanowi także ważny wkład w rozwój dziedzictwa i wzmacnianie tożsamości regionalnej mieszkańców.

W odpowiedzi na prognozowane wyzwania demograficzne, związane ze znacznym zwiększeniem liczby i udziału ludności starszej, zamierza się podjąć działania służące stworzeniu jak najlepszych jej warunków życia oraz przeciwdziałanie jakimkolwiek formom jej wykluczenia poprzez tworzenie warunków zapewniających pełną partycypację w życiu społecznym. Wszystkie działania w tej dziedzinie określa się mianem „solidarności

międzypokoleniowej”. Przewidywanym celem jest przede wszystkim zamierza się wzmocnić integrację międzypokoleniową, mającą na celu uświadomienie ogółowi społeczeństwa potrzeb starszych pokoleń oraz wykształcenie powszechnego szacunku dla ludności starszej. Służyć ma temu realizacja działań na rzecz promocji „solidarności międzypokoleniowej” oraz aktywizacji społecznej ludności starszej. Ten drugi aspekt pozwala także na wykorzystanie życiowego doświadczenia seniorów przez młodsze pokolenia. Intensywne działania będą prowadzone na rzecz dostosowania funkcjonowania usług publicznych oraz przestrzeni publicznych do potrzeb wszystkich pokoleń oraz rozwoju form opieki nad ludnością starszą.

Zamierza się opracować i realizować Regionalny Model Usług Opiekuńczych – jako formę standaryzacji oferty o wysokiej jakości i dostosowanej do regionalnej specyfiki. W dłuższym okresie niezbędne będzie zwiększenie zatrudnienia w tym sektorze w związku z prognozowanym rosnącym zapotrzebowaniem. Dostrzega się potrzebę utworzenia Regionalnego Centrum Wsparcia Osób z Zaburzeniami Psychicznymi – jako placówki uzupełniającej sieć instytucji opieki społecznej. Niezbędna będzie również realizacja działań ukierunkowanych na rozwój i prowadzenie szeregu usług społecznych adresowanych do osób starszych i niepełnosprawnych wymagających opieki - w miejscu zamieszkania lub całodobowych placówkach pomocy społecznej. W tym miejscu konieczne jest zwrócenie uwagi na coraz poważniejszy problem zapewnienia wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, których stan zdrowia nie wymaga pobytu w placówkach leczniczych. Dla zwiększenia ich zaradności i samodzielności życiowej, a także integracji społecznej ważny jest rozwój ośrodków wsparcia, w tym środowiskowych domów samopomocy. Planowane jest również utworzenie Regionalnego Centrum Wsparcia Osób z Zaburzeniami Psychicznymi, które będzie pełniło funkcję całodobowego domu pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz ośrodka metodycznego dla rodzin i opiekunów.

Tabela. Cel strategiczny Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi - zakładane kategorie interwencji w ujęciu terytorialnym

Kategoria polityki terytorialnej	Zakładane kategorie interwencji			
obszar funkcjonalny ośrodków stołecznych województwa	wysoki poziom kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjach powszechna dostępność edukacji przedszkolnej sieć lokalnych placówek rozwoju społecznego	wysoki poziom kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych Środowiskowe Centra Edukacji Doświadczalnej rozwój ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego	poprawa zdolności edukacyjnych szkół wyższych centra nauki zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego w zakresie opieki wyspospecjalistycznej	rewitalizacja ukierunkowana na rozwój funkcji metropolitalnych (tworzenie przestrzeni publicznych oraz instytucji generujących powiązania międzyregionalne)
obszary funkcjonalne miast regionalnych	powszechny dostęp do instytucji kultury zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego w zakresie opieki ogólnej	szkolnictwo zawodowe i szkolnictwo ustawiczne	flagowe instytucje kultury	rewitalizacja ukierunkowana na porządkowanie struktury miejskiej oraz rozwiązywanie problemów społecznych centrów miast
obszary funkcjonalne ośrodków powiatowych	rozwój sektora NGO i kreowanie lokalnych liderów wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych	zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego w zakresie opieki specjalistycznej		rewitalizacja ukierunkowana na rozwój przestrzeni publicznych istotnych dla integracji społeczności lokalnych
lokalne obszary funkcjonalne (małych miast oraz obszarów wiejskich)	dostosowanie bazy usług publicznych do potrzeb starzejącego się społeczeństwa wsparcie dla rodzin baza dla sportu amatorskiego i rekreacji			

Dla podniesienia jakości kapitału ludzkiego i kształtowania właściwych postaw, szczególne znaczenie mają umiejętności pełnienia przez mieszkańców szeregu ról społecznych i rodzinnych. Dlatego ważne są działania ukierunkowane na rozwój oferty poradnictwa dla rodzin na poziomie gmin i powiatów. Pozwolą one na zwiększenie dostępności do tego typu usług, wzmocnienie podstawowej komórki społecznej, jaką jest rodzina oraz przeciwdziałanie różnym jej dysfunkcjom, a często także wykluczeniu społecznemu. Wskazuje się tu cztery kategorie działań: wzmacnianie relacji i więzi społecznych jako podstawy solidarności wszystkich pokoleń, propagowanie postaw prozdrowotnych w rodzinie, propagowanie i wspieranie działań na rzecz aktywizacji społecznej seniorów, przeciwdziałanie dysfunkcjom życia społecznego ze szczególnym uwzględnieniem przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Szczególnie ważne z punktu widzenia rozwoju społecznego województwa jest opracowanie i wdrożenie kompleksowych działań, których celem będzie wsparcie rodzin w pełnieniu ich funkcji społecznych. Rodzina stanowi podstawową wspólnotę w szerszym społeczeństwie i jest gwarancją rozwoju społeczeństwa (jej kondycja ma ogromny wpływ na społeczeństwo jako makrostrukturę). W rodzinie zaczyna się proces, który zapewnia ciągłość i trwałość społeczeństw. Rodzina kształtuje i określa jakość relacji międzyludzkich, buduje więzi międzypokoleniowe, system wartości oraz sposoby kreowania nowych jakości w życiu grupy oraz przewyżczania trudności – wszystko to co najważniejsze dla budowy szerszych grup i społeczności. Współczesność rodzi wiele trudności i problemów, stawia większe wymagania a często przeszkody, które nie każda rodzina potrafi przezwyciężyć. Dlatego też tym bardziej konieczne jest podejmowanie długofalowych, kompleksowych działań wspierających rodziny w celu wzmocnienia ich pozytywnego wpływu na jakość wspólnoty regionalnej. Zapewnienie dobrych warunków, sprzyjających rozwojowi rodziny, zapewniających jej możliwości a także bezpieczeństwo może w części ograniczyć problemy demograficzne województwa (związane z procesami starzenia i małą liczbą urodzeń). stać się remedium na zmniejszającą się populację mieszkańców województwa.

Ważnym aspektem aktywności społecznej jest aktywność fizyczna, będąca czynną formą zagospodarowania wolnego czasu, a jednocześnie promująca zachowania prozdrowotne. Zamierza się zachęcać do większej aktywności, poprzez uprawianie amatorskiego sportu i rekreacji. Służyć temu będzie rozbudowa małej infrastruktury rekreacyjno-sportowej dla potrzeb rekreacji, sportu masowego i amatorskiego. Do dzieci i młodzieży kierowane będą specjalne działania ukierunkowane na nabywanie właściwych postaw – współdziałania, uczciwej rywalizacji, tożsamości regionalnej - od najmłodszych lat. Opracowane zostaną, adresowane do szkół, działania na rzecz upowszechniania sportu i rekreacji poprzez edukację sportową, obejmującą także organizację regionalnych rozgrywek ligowych dla dzieci i młodzieży. W ramach edukacji sportowej doprowadzi się do odbudowy rangi zajęć wychowania fizycznego w szkołach i przedszkolach oraz pozalekcyjnych zajęć w ramach kółek sportowych, UKS, itp. Zamierza się upowszechnić naukę pływania dla uczniów szkół podstawowych. Wyeksponowaniu w procesie edukacji i wychowania dzieci i młodzieży ulegnie rola i pozycja trenerów oraz animatorów sportu jako niezbędnego ogniwa w sukcesie sportowym oraz prawidłowej realizacji zajęć wychowania fizycznego.

Istotna będzie także promocja idei ekonomii społecznej i wspieranie podmiotów ekonomii społecznej, wspierającej zdobycie umiejętności zorganizowania się i przez to samozatrudnienia. Ważna jest tu jednak przede wszystkim, dokonująca się w jednostce zmiana myślenia, a dalej zamiana chęci na działania w kierunku wyjścia ze swoich problemów (np. bezrobocia, przełamanie ograniczeń wynikających z niepełnosprawności) i ponownego włączenia do życia społecznego, pozwalającego na samorealizację i poczucie osiągnięcia pozytywnych efektów. Planuje się opracowanie i wdrożenie kompleksowych działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej.

Wszelkie działania w sferze rozwoju społecznego uwzględniać będą zapewnienie warunków rozwoju społecznego osób niepełnosprawnych. W szczególności zamierza się opracować i wdrożyć regionalne standardy w zakresie dostępności i funkcjonalności bazy usług publicznych oraz przestrzeni publicznych, infrastruktury sportowej dla osób niepełnosprawnych – co ma być skutecznym instrumentem zapobiegającym wykluczeniom społecznym osób niepełnosprawnych.

Mimo prowadzonych w minionych latach działań rewitalizacyjnych, w miastach nadal występują duże potrzeby w zakresie odnowy obszarów, na których ma miejsce nadmierna koncentracja negatywnych zjawisk. W związku

z tym planuje się kontynuację wsparcia procesów rewitalizacji miast, prowadzącej przede wszystkim do pozytywnych efektów społecznych. W procesy odnowy zostaną także włączone społeczności wiejskie.

Omówione założenia rozwoju społecznego i budowy solidarności międzypokoleniowej, będą realizowane przez następujące kierunki działań i przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

1. Wzmacnianie relacji i więzi społecznych
2. Promocja aktywności społecznej, samorozwoju i idei kształcenia przez całe życie
3. Kreowanie lokalnych liderów w dziedzinie społecznej i gospodarczej.
4. Kształtowanie więzi międzypokoleniowej jako podstawy solidarności wszystkich pokoleń
5. Tworzenie warunków rozwoju społecznego osób niepełnosprawnych
6. Promocja i rozwój ekonomii i przedsiębiorczości społecznej
7. Promocja aktywności fizycznej
8. Rozwój oferty kulturalnej
9. Rozwój lokalnych centrów rozwoju społecznego poprzez poszerzanie zakresu działalności istniejącej bazy usług
10. Dostosowanie funkcjonowania usług publicznych oraz przestrzeni publicznych do potrzeb wszystkich pokoleń
11. Rozwój form opieki dla realizacji potrzeb starzejącego się społeczeństwa i ludności niesamodzielnej
12. Realizacja infrastruktury dla rozwoju rekreacji, sportu masowego i amatorskiego
13. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych
14. Budowa systemu wspierania rodziny
15. Wzrost zdolności sektora NGO do realizacji zadań z zakresu rozwoju lokalnego

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym

1. Opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów w zakresie dostępności i funkcjonalności bazy usług publicznych oraz przestrzeni publicznych dla osób niepełnosprawnych
2. Opracowanie i wdrożenie regionalnego standardu funkcjonowania lokalnych placówek rozwoju społecznego poprzez poszerzanie oferty gminnych instytucji kultury
3. Powołanie Regionalnego Centrum Zarządzania Informacją o Kulturze
4. Budowa nowego gmachu Filharmonii Pomorskiej w Bydgoszczy.
5. Rozbudowa Ośrodka Chopinowskiego w Szafarni.
6. Podjęcie działań na rzecz utworzenia teatru muzycznego w Toruniu.
7. Rozbudowa gmachu Książnicy Kopernikańskiej z instalacją służącą do odkwaszania papieru.
8. Utworzenie Muzeum Kina Niemego w Lipnie.
9. Utworzenie Muzeum Wojny Polsko-Sowieckiej 1920 roku we Włocławku.
10. Opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów w zakresie dostępności i funkcjonalności bazy usług publicznych oraz przestrzeni publicznych dla wszystkich pokoleń
11. Opracowanie i wdrożenie Regionalnego Modelu Usług Opiekuńczych
12. Utworzenie Regionalnego Centrum Wsparcia Osób z Zaburzeniami Psychicznymi

W obszarze edukacji głównym celem podejmowanych działań jest poprawa efektywności i jakości kształcenia, która wymaga podjęcia szeregu interwencji w aspektach zapewnienia wysokiego poziomu nauczania, zmiany organizacji procesu kształcenia i poprawy warunków jego realizacji, promocji wykształcenia oraz dostosowania kształcenia do szybko zmieniającej się rzeczywistości. Jakość kształcenia ma podstawowy wpływ na konkurencyjność gospodarki, ale od jakości funkcjonowania systemu edukacji zależy także zdolność do wytwarzania i implementowania innowacji.

Najistotniejszym zagadnieniem w analizowanym obszarze jest zapewnienie wysokiego poziomu nauczania na wszystkich poziomach edukacji. Działania związane z tą sferą podejmowane będą na kilku płaszczyznach. Pierwszą z nich będzie zapewnienie wysokiego standardu bazy oświatowej, głównie poprzez doposażenie placówek oraz ich wyposażenie w innowacyjne narzędzia i technologie, które uatrakcyjnią sposób prowadzenia zajęć oraz wzbogacą program nauczania w ciekawe dla uczniów treści edukacyjne. Poprawa standardu bazy dotyczy także rozwoju przyszkolonej infrastruktury sportowej. Możliwość efektywnego wykorzystywania nowoczesnych narzędzi i technologii wymaga przede wszystkim podniesienia „cyfrowych” kompetencji nauczycieli. Zwraca się również uwagę na konieczność podjęcia działań na rzecz podniesienia wiedzy i

umiejętności kadr oświaty ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania nowoczesnych narzędzi ICT (nauczyciele nauczania wczesnoszkolnego, nauk matematyczno-przyrodniczych, języków obcych, dyrektorzy szkół wszystkich szczebli kształcenia, pracownicy nadzoru pedagogicznego, pracownicy organów prowadzących szkoły). Zamierza się utworzyć Centrum Kształcenia Nauczycieli, którego zadaniem oprócz poprawy poziomu kwalifikacji kadry nauczycielskiej (ze szczególnym uwzględnieniem przełożenia jakości kształcenia na powodzenia na rynkach pracy), ma być także monitorowanie jakości kształcenia w województwie i bieżące reagowanie na zidentyfikowane potrzeby.

Ze względu na ogólnie niski poziom wykształcenia mieszkańców województwa, zamierza się wprowadzić regionalne standardy nauczania – zakładające, że zakres kształcenia oraz poziom wymagań od ucznia, będą w województwie wyższe od określonych ustawowo. Bardzo duże znaczenie ma promocja kształcenia, kierowana przede wszystkim do rodziców dzieci i młodzieży – mająca na celu wyrobienie przekonania o potrzebie, roli i znaczeniu wykształcenia oraz samorozwoju. W szczególności zamierza się promować nauki ścisłe (matematyczno-przyrodnicze) jako mające podstawowe znaczenie dla dziedzin gospodarki istotnych dla regionu (w tym zaliczanych do inteligentnych specjalizacji), ale także uczących logicznego myślenia, wpływających na kreatywność w życiu codziennym i zawodowym oraz stwarzających większe szanse sukcesu na rynku pracy. Elementem poprawy procesu kształcenia, ale także promocji kształcenia, ma być sieć powiatowych centrów wiedzy – wyspecjalizowanych i dobrze wyposażonych laboratoriów (Środowiskowych Centrów Edukacji Doświadczalnej – „Mini-Koperników”) dzięki którym nastąpi wyjście ucznia i nauczyciela z układu klasowo-lekcyjnego na rzecz nauczania doświadczalnego. W Centrach planuje się również realizację części zajęć w ramach podstawy programowej związanej z naukami ścisłymi. Placówki te będą realizowane w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych prowadzonych na poziomie ośrodków powiatowych, natomiast na poziomie największych miast przewiduje się (w ramach ZIT dla tego poziomu) rozwój specjalistycznych centrów nauki (rozwój idei zapoczątkowanej przez toruńskie Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy). Dla centrum w Bydgoszczy wskazuje się profil działalności związany z naukami o człowieku (ma to być placówka łącząca nauki biologiczne, medyczne i techniczne, której celem będzie promowanie innowacyjnych i interaktywnych metod nauczania o człowieku), natomiast dla centrów we Włocławku, Grudziądzu i Inowrocławiu zakres działalności zostanie ustalony, przy założeniu, iż oferta centrów nie powinna być wobec siebie konkurencyjna, a komplementarna, a poszczególne centra powinny współpracować w przygotowywaniu oferty edukacyjnej.

Edukację doświadczalną w ramach innowacyjnych programów nauczania zamierza się rozwijać już od okresu przedszkolnego poprzez wspieranie idei uniwersytetów dziecięcych i innych przedsięwzięć o podobnym charakterze. Dla uczniów wszystkich poziomów kształcenia zamierza się rozwijać regionalne konkursy i olimpiady przedmiotowe oraz poszerzać obecnie funkcjonujący system stypendiów, a wszystkie pokolenia zachęcać się będzie do nauki języków obcych. Zamierza się kontynuować i rozwijać realizację zajęć dodatkowych dla gimnazjalistów i uczniów szkół ponadgimnazjalnych w ramach regionalnych kół przedmiotowych ze szczególnym uwzględnieniem przedmiotów ścisłych.

Problemem, który jest nadal aktualny i wymaga pilnego rozwiązania jest również nierówny dostęp do edukacji zdolnej młodzieży pochodzącej z ubogich rodzin, często zamieszkującej tereny wiejskie. Dla tej grupy uczniów – pochodzących z terenów wiejskich i małych miast - zamierza się wprowadzić refundację kosztów dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych komunikacją publiczną oraz system pomocy stypendialnej, który zniweluje dysproporcje w dostępie do edukacji. W szczególności wskazuje się na stypendia umożliwiające zdobycie na terenie województwa wykształcenia na poziomie średnim dla zdolnej młodzieży pochodzącej z ubogich rodzin – obejmować mają zdolną młodzież, która w pobliżu miejsca swojego zamieszkania nie może realizować aspiracji edukacyjnych, ze względu na brak szkoły o określonym profilu lub wysokim poziomie nauczania, a sytuacja materialna ich rodzin uniemożliwia finansowanie im nauki w największych miastach regionu.

Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość wymaga by w krok za nią podążyły również zmiany w procesie edukacji. Głównym źródłem wysoko wykwalifikowanych kadr są szkoły wyższe, dlatego też największym wyzwaniem dla regionalnych uczelni jest dostosowanie ich programu nauczania do potrzeb rynku pracy. Działania w tej sferze wymagają zaangażowania przedsiębiorców, którzy kreują popyt na absolwentów określonych specjalizacji. Zamierza się rozwijać współpracę szkół ponadgimnazjalnych i wyższych z pracodawcami, co pozwoli na rozwój praktyk i staży - bardzo pożądaných zarówno ze strony przedsiębiorców, jak i samych studentów, będących formą zdobycia pierwszego praktycznego doświadczenia zawodowego.

Zamierza się ustanowić system stypendialny umożliwiający wykształcenie kadr dla rozwoju gospodarczego województwa w ramach inteligentnych specjalizacji.

W sferze edukacji zamierza się również położyć duży nacisk na rozwój szkolnictwa zawodowego, które obecnie cieszy się wciąż zbyt małą popularnością. Szczególnie należy rozwijać kierunki kształcenia związane z dziedzinami istotnymi dla gospodarki i rynków pracy regionu. Na poziomie gimnazjów i szkół średnich zostanie opracowane i wdrożone wewnątrzszkolne poradnictwo zawodowego dla uczniów. Warunkiem kluczowym dla elastycznego reagowania na wyzwania zmieniającego się rynku pracy jest stworzenie systemu powszechnego uczenia się przez całe życie. Umożliwić on będzie nie tylko podwyższanie posiadanych już kwalifikacji, ale przede wszystkim otwierać będzie horyzonty na nową wiedzę i umiejętności, które nierzadko decydują o możliwościach pozostania aktywnym na rynku pracy w okresach dekonunktury. Dzięki wyposażeniu Centrów Kształcenia Praktycznego uczniowie szkół zawodowych będą mieli możliwość realizacji praktycznych zajęć z wykorzystaniem nowoczesnego sprzętu oraz myśli technicznej dorównującej obecnie stosowanym rozwiązaniom w gospodarce.

Bardzo istotną sferą wymagającą wsparcia jest edukacja przedszkolna. Obecnie w województwie tą formą opieki objęta jest stosunkowo mała liczba dzieci, co z jednej strony wpływa na mniejszą aktywność zawodową kobiet, z drugiej zaś - na cały proces edukacji, gdyż umiejętności nabyte w przedszkolu przekładają się na lepsze wyniki w szkole i sprawniejsze funkcjonowanie w dorosłym życiu. Dlatego też dostrzega się potrzebę podjęcia działań wspierających i promujących wykształcenie od najmłodszych lat.

Ze względu na zmiany demograficzne, których konsekwencją będzie wzrost liczebności populacji ludności starszej bardzo istotne jest zwrócenie uwagi na potrzebę kształcenia kadr w kierunkach mających zaspokoić potrzeby tej części społeczeństwa, tj. w zakresie opieki zdrowotnej i społecznej.

Regionalną specjalizacją może stać się turystyka zdrowotna, realizowana nie tylko na bazie walorów uzdrowiskowych, ale także w innych rejonach województwa wykazujących ku temu predyspozycje środowiskowe. Rozwój tej dziedziny gospodarki (który jest bardzo pożądanym, bo lokalnie może mieć duży wpływ na rynki pracy) wiązać się będzie z dużym zapotrzebowaniem na wykwalifikowaną kadrę – kształcenie w tej dziedzinie powinno być więc skoordynowane z zamiarem wsparcia tego typu przedsięwzięć gospodarczych. Wskazuje się także na potrzebę ścisłej współpracy szpitali oraz szkół wyższych w celu kształcenia w połączonych specjalnościach.

Powyższe założenia w sferze edukacji będą realizowane przez następujące kierunki działań i przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań:

16. Zapewnienie wysokiego poziomu nauczania na wszystkich poziomach edukacji
17. Zapewnienie wysokiego standardu bazy oświatowej
18. Rozwój szkolnictwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego
19. Rozwój edukacji przedszkolnej
20. Promocja wykształcenia
21. Rozwój edukacji doświadczalnej nauk ścisłych na wszystkich poziomach kształcenia
22. Rozwój zdolności edukacyjnych szkół wyższych
23. Wprowadzenie systemów stypendialnych
24. Kształcenie kadr dla opieki zdrowotnej dla potrzeb ludności starszej
25. Kształcenie kadr dla opieki społecznej dla potrzeb ludności starszej

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym:

13. Opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów nauczania
14. Utworzenie Centrum Kształcenia Nauczycieli
15. Wprowadzenie Systemu Regionalnych Kół Przedmiotowych
16. Utworzenie Środowiskowych Centrów Edukacji Doświadczalnej
17. Wzmocnienie instytucjonalne i rozwój funkcji edukacyjnych Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy w Toruniu
18. Utworzenie Centrum Nauki o Człowieku w Bydgoszczy
19. Utworzenie centrów nauki we Włocławku, Grudziądzu i Inowrocławiu

20. Poszerzenie systemu stypendialnego dla najzdolniejszej młodzieży
21. Wprowadzenie systemu stypendialnego umożliwiającego zdobycie na terenie województwa wykształcenia na poziomie średnim dla zdolnej młodzieży pochodzącej z ubogich rodzin
22. Wprowadzenie systemu stypendialnego umożliwiającego wykształcenie kadr dla rozwoju gospodarczego województwa w ramach inteligentnych specjalizacji
23. Opracowanie i wdrożenie systemu refundacji kosztów dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych komunikacją publiczną dla uczniów z obszarów wiejskich i małych miast
24. Opracowanie i wdrożenie systemu wewnątrzszkolnego poradnictwa zawodowego dla uczniów gimnazjów i szkół średnich
25. Opracowanie i wdrożenie systemu współpracy szkół ponadgimnazjalnych i wyższych z pracodawcami

Zagadnienia związane z poprawą bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców województwa, zamierza się realizować zarówno poprzez działania infrastrukturalne, czyli odpowiednie do wymogów oraz potrzeb wyposażenie placówek ochrony zdrowia, jak również poprzez działania o charakterze organizacyjnym, usprawniające funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia.

Podstawowe znaczenie ma zapewnienie dobrej dostępności i wysokiej jakości opieki zdrowotnej. Przewiduje się stworzenie systemu cyklicznej oceny dostępności do świadczeń medycznych, która będzie podstawą do podejmowania działań o charakterze inwestycyjnym i organizacyjnym.

Instrumentem poprawy bezpieczeństwa zdrowotnego ma być utworzenie jednego, spójnego systemu usług medycznych w regionie składającego się z Specjalistycznych Zakładów Opieki Zdrowotnej oraz szpitali powiatowych. System będzie miał na celu skoordynowanie specjalizacji poszczególnych jednostek a jednostka koordynująca prowadzenie negocjacji z NFZ. Pozwoli to na konsolidację usług medycznych w regionie i zmniejszy konkurencję pomiędzy szpitalami, a ewentualne nadwyżki będą mogły być elastycznie przesuwany pomiędzy jednostkami.

W obliczu wzrostu liczby osób z zaburzeniami psychicznymi, dostrzega się konieczność rozwoju wszechstronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej, zwłaszcza prowadzonej w środowisku domowym oraz zapewnienia osobom potrzebującym odpowiedniego dostępu do leczenia psychiatrycznego. Istotną kwestią staje się również promocja zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym, rozwój badań naukowych i upowszechnianie informacji z zakresu zdrowia psychicznego, zwłaszcza wśród rodzin osób chorych. Przyczyni się do tego realizacja Wojewódzkiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego.

Dostrzega się potrzebę rozwoju kompleksowej opieki medycznej i teleopieki nad niesamodzielnymi osobami przewlekle chorymi i niepełnosprawnymi. Ma ona służyć objęciu opieką lekarską i pielęgniarską oraz rehabilitacją domową osób, które ze względu na niesamodzielną nie są w stanie korzystać z pomocy medycznej udzielanej w placówkach opieki zdrowotnej.

W obliczu starzenia się społeczeństwa regionu, dostrzega się konieczność dostosowania infrastruktury opieki medycznej oraz organizacji systemu ochrony zdrowia dla potrzeb coraz liczniejszej grupy osób starszych. Jest to jedno z najważniejszych wyzwań stojących przed wszystkimi rodzajami placówek ochrony zdrowia – obejmuje zarówno zwiększenie kadry pracowników ochrony zdrowia, jak i przystosowanie bazy placówek ochrony zdrowia, ale także zmiany organizacyjne w ich funkcjonowaniu.

Bardzo ważną płaszczyzną działań w zakresie poprawy stanu zdrowia jest rozwój profilaktyki zdrowotnej oraz promocji zdrowia, które zamierza się realizować poprzez zaplanowaną długofalową działalność w szczególności w zakresie chorób cywilizacyjnych, na które w największym stopniu zapadają mieszkańcy województwa. Warto podkreślić, że promocja prozdrowotnych postaw leży u podstaw rozwoju małej infrastruktury dla rozwoju amatorskiego sportu i rekreacji. Zwraca się uwagę na potrzebę przeprowadzenia szerokiej akcji promocyjnej oraz ułatwienie mieszkańcom dostępu do badań profilaktycznych. Zachęcenie mieszkańców do systematycznych badań przyczyni się do szybszego wykrywania ewentualnych chorób, a więc łatwiejszego i skuteczniejszego ich leczenia.

Ze względu na dużą rangę lecznictwa uzdrowiskowego w województwie, zwraca się uwagę na rozwój potencjału medycznego uzdrowisk, rozumiany jako zwiększenie zdolności do świadczenia usług zdrowotnych, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym (rozszerzenie oferty leczniczej oraz dalsza poprawa jakości leczenia). Działania o charakterze medycznym są niezbędnym warunkiem rozwoju sektora gospodarki uzdrowiskowej, a więc realizacji zamierzeń o charakterze gospodarczym (co jest przedmiotem działań określonych w ramach celu strategicznego „Gospodarka i miejsca pracy”).

W celu poprawy sprawności funkcjonowania opieki medycznej w województwie dostrzega się potrzebę dalszego rozwoju technologii telemedycznych, w ramach której jako kluczowe przedsięwzięcie wyróżniono stworzenie regionalnego systemu informacji medycznej (pełnej bazy danych o dostępności usług medycznych na terenie województwa, połączonej z możliwością rejestracji wizyt).

Przedstawione powyżej założenia poprawy stanu zdrowia mieszkańców będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

26. Poprawa bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców województwa
27. Rozwój profilaktyki zdrowotnej
28. Promocja zdrowia
29. Rozwój technologii telemedycznych
30. Rozwój potencjału medycznego uzdrowisk
31. Dostosowanie systemu ochrony zdrowia dla potrzeb starzejącego się społeczeństwa

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym

26. Stworzenie systemu cyklicznej oceny dostępności do świadczeń medycznych jako podstawy do podejmowania działań o charakterze inwestycyjnym i organizacyjnym
27. Opracowanie i wdrożenie programów zdrowotnych w zakresie chorób cywilizacyjnych
28. Stworzenie regionalnego systemu informacji medycznej
29. Opracowanie i wdrożenie programu kompleksowej opieki medycznej i teleopieki nad niesamodzielnymi osobami przewlekle chorymi i niepełnosprawnymi

Cel strategiczny: Gospodarka i miejsca pracy

Podstawowym i bezpośrednim celem działań projektowanych w ramach celu strategicznego „Gospodarka i miejsca pracy” jest zwiększenie liczby miejsc pracy, a więc ograniczenie bezrobocia poprzez aktywne działania związane z poprawą warunków tworzenia miejsc pracy i zwiększania zatrudnienia, ale celem pośrednim jest także rozwój przedsiębiorczości, rozumiany zarówno jako zwiększanie liczby zarejestrowanych podmiotów, jak i zwiększanie potencjału podmiotów już funkcjonujących. Rozwój przedsiębiorczości oraz ograniczanie bezrobocia wpłyną też w sposób bezpośredni i pośredni na kondycję finansową gmin (zwiększenie dochodów i zmniejszenie obciążeń).

Cel strategiczny Gospodarka i miejsca pracy realizuje zadania istotne dla wszystkich 4 priorytetów i, co należy podkreślić, ma szczególnie duże znaczenie dla realizacji każdego z priorytetów.

Działania związane z tworzeniem miejsc pracy i zwiększaniem poziomu przedsiębiorczości zamierza się realizować na kilku płaszczyznach. Pierwszą grupę działań stanowi tworzenie przestrzeni inwestycyjnej, czyli terenów rozwoju przedsiębiorczości. Oprócz tradycyjnie pojmowanych przestrzeni wyznaczanych w dokumentach planistycznych gmin, zwraca się uwagę także na zagospodarowanie na cele rozwoju działalności gospodarczych przestrzeni poprzemysłowych i powojaskowych, a na obszarach wiejskich - zagospodarowanie przestrzeni popegeerowskich. W tym drugim przypadku zaistnieje możliwość przywrócenia funkcji gospodarczych w wielu miejscowościach wiejskich, między innymi poprzez rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Obydwa wskazane działania wpływają w sposób oczywisty na ożywienie gospodarcze, ale także porządkują i poprawiają strukturę i ład przestrzenny. Zamierza się rozwinąć system zachęt dla inwestorów zainteresowanych przywracaniem funkcji gospodarczych na terenach, gdzie taka funkcja została porzucona,

zwłaszcza jeśli będzie się to wiązać z kompleksową poprawą ładu przestrzennego i zagospodarowania. Do atrakcyjnych dla rozwoju gospodarczego lokalizacji należą także obszary przywęzłowe w sąsiedztwie dróg szybkiego ruchu (jako obszar przywęzłowy w kontekście wsparcia rozwoju gospodarczego należy rozumieć przestrzeń położoną w fizycznej bliskości węzła i jednocześnie posiadającą walor bardzo dobrej dostępności tego węzła, zwłaszcza jeśli dla zamierzanego rodzaju działalności dostępność komunikacyjna jest kluczowym czynnikiem atrakcyjności inwestycyjnej). Zakłada się – w określonych przypadkach – wsparcie rozwoju terenów inwestycyjnych także poprzez ich przygotowanie infrastrukturalne. Szczególnego wsparcia zamierza się udzielać tym przedsięwzięciom, które będą się wiązały z tworzeniem dużej liczby miejsc pracy. W przypadku niektórych rodzajów działalności (zidentyfikowanych jako kluczowe dla rynków pracy lub dla profilu gospodarczego województwa) zamierza się tworzyć warunki dla pozyskiwania „taniej powierzchni” dla prowadzenia działalności gospodarczej. Szczegółową politykę rozwoju przestrzeni inwestycyjnej i założeń wsparcia wobec wskazanych powyżej terenów zamierza się określić w specjalistycznym programie rozwoju gospodarczego województwa.

Inną płaszczyzną wsparcia rozwoju gospodarczego jest rozwój sektora otoczenia biznesu. Szczególnie w tym zakresie zamierza się promować rozwiązania klastrowe, czyli sieciowanie przedsięwzięć działających w danej dziedzinie lub w ramach jednego łańcucha powiązań produkcyjnych. Zwraca się uwagę na potrzebę integracji działań inkubatorów (których sieć powinna zostać rozbudowana) oraz integrację publicznych instytucji wsparcia finansowego (wszelkiego rodzaju funduszy pożyczkowych, gwarancyjnych, itp.), jak też instytucji targowo-wystawienniczych (dla rozwoju ich współpracy i „podziału” rynku - w miejsce konkurowania). Specyficzny charakter „usługowy” wobec działalności gospodarczych będą miały także nie należące do bezpośredniego sektora otoczenia biznesu działalności logistyczne oraz wsparcie eksportu.

Bardzo istotną kategorią działań jest zwiększanie liczby osób pracujących. W szczególności zwraca się uwagę na promocję pracy i zatrudniania osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy - w tym osób młodych, kobiet oraz osób w grupie wiekowej 55+.

W kierunkach działań wyróżniono kilka specyficznych dla kujawsko-pomorskiego rodzajów przedsiębiorczości, dla których na terenie województwa w najbliższych latach prognozuje się szczególnie korzystne warunki rozwoju, lub też uznaje się je za istotny niewykorzystywany obecnie w pełni potencjał endogeniczny. Przede wszystkim wskazuje się na możliwość szerokiego rozwoju przedsiębiorczości związanej z sektorem odnawialnych źródeł energii – zwłaszcza w dziedzinie biomasy. Dostrzega się możliwość klastrowania łańcucha produkcyjnego obejmującego produkcję biomasy, jej przystosowanie do celów energetycznych, handel (zarówno paliwem, jak i systemami grzewczymi) oraz serwis urządzeń grzewczych. Ocenia się, że na terenach wiejskich przedsięwzięcia te mogą generować pewną liczbę miejsc pracy (lokalnie – istotną dla poprawy sytuacji na rynkach pracy), jednak niezbędne są działania uruchamiające wskazany powyżej system wzajemnego napędzania popytu i podaży w tej branży. Kujawsko-pomorskie posiada wyjątkowo duży potencjał w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego. Zamierza się go wykorzystać do stworzenia sektora gospodarki uzdrowiskowej, rozumianej jako ogół działalności gospodarczych, miejsc pracy oraz dochodów lokalnych związanych z obsługą kuracjuszy w uzdrowiskach. Z rozwojem uzdrowisk wiąże się także szansa realizacji przez przedsiębiorców prywatnych usług typu wellness, medycyny estetycznej czy rehabilitacji. W stosunku do istniejących uzdrowisk w Ciechocinku, Inowrocławiu i Wieńcu Zdroju zamierza się opracować i wdrożyć indywidualnie dostosowane do specyfiki każdego z tych ośrodków pakiety działań - integrujących i koordynujących wszelkie dziedziny istotne dla ich funkcjonowania – tak w dziedzinie wzmocnienia potencjału świadczenia usług medycznych (co jest przedmiotem działań określonych w ramach celu „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi”), jak i zagospodarowania przestrzennego, rozwoju infrastrukturalnego i wsparcia przedsiębiorczości działającej w tej dziedzinie. Jest bardzo pożądane, by mieszkańcy województwa kujawsko-pomorskiego – w miarę możliwości (jeśli względy medyczne nie będą stanowiły przeszkody) – kierowani byli na leczenie sanatoryjne do regionalnych uzdrowisk. Województwo posiada predyspozycje (zidentyfikowane na poziomie inteligentnej specjalizacji) dla rozwoju „turystyki zdrowotnej” (czyli organizacji pobytów związanych z poprawą zdrowia) i wskazuje się tę dziedzinę do wsparcia jako nowej kategorii turystycznego produktu markowego, ale jednocześnie lokalnie potencjalnie ważnej dziedziny gospodarki (zwłaszcza, iż jest to jeden z nielicznych produktów turystycznych o charakterze całorocznym). W ramach działań programowanych w związku z rozwojem edukacji zakłada się kształcenie wykwalifikowanej kadry na potrzeby tego rodzaju działalności. Szczególny potencjał dla rozwoju turystyki zdrowotnej wykazują już funkcjonujące uzdrowiska oraz północna część województwa (Marusza koło Grudziądza oraz – ze względu na

walory przyrodnicze - powiaty świecki, tucholski i sępoleński). Zakłada się rozwój oferty Maruszy, poprzez opracowanie i wdrożenie pakietu działań na rzecz rozwoju turystyki rehabilitacyjno-zdrowotnej w oparciu o zasoby Geotermii Grudziądz. Istotną dziedziną o rosnącym potencjale jest tzw. „srebrna gospodarka”, czyli ogół usług i produktów adresowanych dla ludności starszej. Będzie to sukcesywnie powiększająca się grupa konsumentów, charakteryzująca się specyficznymi potrzebami. Bardzo istotne – zarówno dla prawidłowej obsługi tej grupy, ale także dla zapobieżenia transferu środków do podmiotów działających poza województwem, jest odpowiednie przygotowanie regionalnych przedsiębiorców. W dalszym ciągu zamierza się wspierać działalności turystyczne – ale wsparcie w zakresie rozwoju turystyki koncentrowane będzie na obszarach i produktach, które wiązać się będą z generowaniem miejsc pracy, generowaniem dochodów lokalnych i/lub promocją województwa. Zamierza się dokonać waloryzacji przestrzeni oraz produktów turystycznych regionu w celu określenia warunków wsparcia. W szczególności zamierza się wspierać produkty markowe oraz wszelkie nowe trendy w turystyce (spełniające wspomniane powyżej kryteria). Na większą skalę zamierza się gospodarczo wykorzystać markę szlaków turystycznych (Piaśtowskiego, Fryderyka Chopina, bł. Ks. Jerzego Popiełuszki, Fortyfikacji, Gotyckiego); wykorzystaniem aktualnych trendów ma być rozwój turystyki militarnej (np. twierdza w Grudziądzu, koszary w Chełmnie). Ich promocja dla celów gospodarczych jednocześnie będzie wzmacniać poczucie tożsamości regionalnej.

Tabela. Cel strategiczny Gospodarka i miejsca pracy - zakładane kategorie interwencji w ujęciu terytorialnym

Kategoria polityki terytorialnej	Zakładane kategorie interwencji			
obszar funkcjonalny ośrodków stołecznych województwa			rozwój powierzchni biurowych w Bydgoszczy i Toruniu	
obszary funkcjonalne miast regionalnych		rozwój funkcji konferencyjno-wystawienniczo-targowej		pakiety działań dla uzdrowisk oraz turystyki zdrowotnej – Inowrocław, Wieniec-Zdrój, Marusza
obszary funkcjonalne ośrodków powiatowych	przywrócenie funkcji gospodarczych w terenach postpgrowskich	rozwój sektora instytucji otoczenia biznesu		
lokalne obszary funkcjonalne (małych miast oraz obszarów wiejskich)	rozwój przestrzeni inwestycyjnych w terenach przywęzłowych			
	rozwój infrastruktury technicznej dla potrzeb rozwoju gospodarczego			
	rozwój gospodarczy w sektorze odnawialnych źródeł energii			

Uwaga – w tabeli przedstawiono zagadnienia, wobec których interwencja będzie różnicowana terytorialnie

Jednym z nowych instrumentów rozwoju gospodarczego jest idea tworzenia powiązań kooperacyjnych („łańcuchów powiązań produkcyjnych”) na bazie dużych regionalnych zakładów. Są to podmioty, których działalność opiera się na kooperacji z licznymi podmiotami - dostawcami surowców, produktów, usług, itp. Idea aktywizacji polega na angażowaniu kooperantów pochodzących z terenu województwa, co z jednej strony wiąże się z tworzeniem miejsc pracy, a z drugiej ogranicza środki transferowane do kooperantów poza granice województwa. Zakłada się, że proces poszukiwania kooperantów lub dostosowywania ich możliwości produkcyjnych do oczekiwań podmiotów wiodących może się odbywać przy wsparciu środków wojewódzkich. Idea ma szansę powodzenia zwłaszcza w zakresie działalności nie wymagających szczególnie wysokiego zaawansowania technologicznego lub daleko idącej specjalizacji. Dla realizacji tego zamierzenia niezbędna jest współpraca dużych – „flagowych” – zakładów przemysłowych z terenu regionu, których technologia produkcji pozwala na tego typu zaangażowanie, a względy ekonomiczne i jakościowe nie będą powodowały przeszkód

(jest oczywiste, że regionalni kooperanci muszą gwarantować konkurencyjne ceny oraz nie gorszą jakość niż kontrahenci dotychczasowi - wypierani przez regionalnych). Jest to forma regionalnej odpowiedzialności biznesu – a jednocześnie przykład bardzo pożądanej budowy tożsamości regionalnej poprzez powiązania gospodarcze.

Istotnym problemem rozwoju województwa jest stosunkowo niski stan rozwoju e-handlu (sprzedaży realizowanej za pomocą sklepów internetowych). Niedorozwój tej dziedziny stanowi problem nie tylko ze względu na niewykorzystywane szanse dla zwiększania potencjału lokalnych przedsiębiorców, ale w obliczu rosnącego jej znaczenia dostrzega się także niepokojąco dużą skalę transferu środków mieszkańców województwa do podmiotów działających w innych regionach. Zamierza się odwracać ten trend poprzez szczególne wsparcie tej formy działalności handlowych (zarówno wobec podmiotów nowotworzonych jak i już działających).

Ze względu na złożoność i wieloaspektowość zagadnień związanych z rozwojem gospodarczym, niezbędne jest uszczegóławianie planowanych działań poprzez programy rozwoju gospodarczego, ściśle powiązane z działaniami na rzecz rozwoju kapitału ludzkiego oraz innowacyjności.

Zagadnienia związane z rozwojem gospodarczym bazującym na obsłudze rolnictwa oraz rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego, zostały powiązane z celem „Nowoczesny sektor rolno-spożywczy”, bowiem traktuje się je jako immanentną część pakietu działań związanych z modernizacją obszarów wiejskich i małych miast.

Przedstawione powyżej założenia celu strategicznego „Gospodarka i miejsca pracy”, będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

1. Wzrost liczby osób pracujących
2. Rozwój przestrzeni inwestycyjnej
3. Rozwój infrastruktury technicznej dla potrzeb rozwoju gospodarczego
4. Rozwój potencjału logistycznego regionu
5. Rozwój powierzchni biurowych w Bydgoszczy i Toruniu
6. Rozwój sektora instytucji otoczenia biznesu
7. Rozwój organizacyjnych form współpracy podmiotów gospodarczych
8. Rozwój gospodarczy w sektorze odnawialnych źródeł energii
9. Rozwój uzdrowisk i sektora związanego z poprawą stanu zdrowia
10. Rozwój turystyki
11. Rozwój sektora „srebrnej gospodarki”
12. Rozwój nowoczesnego wzornictwa przemysłowego
13. Promocja społecznej odpowiedzialności biznesu
14. Rozwój funkcji konferencyjno-wystawienniczo-targowej
15. Rozwój eksportu
16. Promocja gospodarcza regionu

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym

1. Opracowanie programu rozwoju gospodarczego województwa jako podstawy kompleksowych działań na rzecz aktywizacji gospodarczej
2. Opracowanie i wdrożenie pakietu działań „Uzdrowisko Ciechocinek”
3. Opracowanie i wdrożenie pakietu działań „Uzdrowisko Inowrocław”
4. Opracowanie i wdrożenie pakietu działań „Uzdrowisko Wieniec-Zdrój”
5. Opracowanie i wdrożenie pakietu działań na rzecz rozwoju turystyki rehabilitacyjno-zdrowotnej w oparciu o zasoby Geotermii Grudziądz
6. Identyfikacja produktów turystycznych istotnych dla rozwoju gospodarczego województwa – jako podstawa dla wspierania ich rozwoju i promocji
7. Kompleksowe zagospodarowanie turystyczne Zbiornika Włocławskiego i terenów z nim związanych

Cel strategiczny: Innowacyjność

Podstawowym celem działań projektowanych w ramach celu strategicznego „Innowacyjność” jest wzrost innowacyjności województwa, mającej bezpośredni wpływ na konkurencyjność gospodarki oraz rozwój społeczny. Innowacje rozumiane są jako wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem. Oznacza to, że innowacyjności nie można rozważać jedynie w kwestii korzyści ekonomicznych. Pojęcie to nabrało o wiele szerszego znaczenia - nie chodzi już tylko o innowacje w rozumieniu produkcji towarów czy usług zapewniających przedsiębiorcom zwrot z inwestycji, ale także o takie działania o charakterze innowacyjnym, które zwiększałyby ogólnie pojęty dobrobyt społeczny oraz stymulowały rozwój społeczeństw. Innowacyjność jest więc pojęciem szerokim i dotyczy wielu dziedzin życia społeczeństwa, w tym szczególnie trzech sfer - nauki, gospodarki, edukacji. W ramach niniejszego celu skupiono się na nauce i gospodarce – zagadnienia innowacyjności w edukacji oraz kształtowania proinnowacyjnych zachowań społecznych są przedmiotem ustaleń w ramach celu „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi”.

Cel strategiczny „Innowacyjność” realizuje bezpośrednio lub pośrednio zadania istotne dla wszystkich 4 priorytetów, ale w sposób szczególnie istotny dotyczy priorytetów „Konkurencyjna gospodarka” oraz „Nowoczesne społeczeństwo”.

Zapewnienie wzrostu innowacyjności w województwie kujawsko-pomorskim zamierza się osiągnąć poprzez różne rodzaje interwencji określonych w kilku płaszczyznach. Pierwsza płaszczyzna dotyczy rozwoju badań naukowych, które uważa się za źródło innowacyjności, ale także czynnik pozycjonujący regionalne ośrodki naukowe wśród ogółu tego typu placówek. Niezmiernie ważny jest wysoki poziom tych badań, dlatego tak istotna zdaje się być poprawa zdolności naukowo-badawczych wyższych uczelni oraz rozwój niezależnych instytucji badawczo-rozwojowych. Wśród kluczowych przedsięwzięć wskazuje się utworzenie Narodowego Centrum Radioastronomii i Inżynierii Kosmicznej z Radioteleskopem Hevelius w gminie Osie w Borach Tucholskich ale także instytucji działających na rzecz ochrony zdrowia i badań medycznych: Uczelnianego Centrum Stomatologii i Uczelnianego Centrum Geriatrii (ich działalność będzie łączyć badania naukowe, działalności dydaktyczną oraz bezpośrednio przekładać ich wyniki na świadczenia medyczne dla ludności) oraz rozwój projektu ECO-FOOD-MED – czyli prowadzonego przez uczelnie kujawsko-pomorskie przy współpracy z uczelniami województwa warmińsko-mazurskiego i podlaskiego programu na rzecz zdrowej żywności.

Zakłada się podjęcie działań na rzecz integracji-konsolidacji uniwersytetów województwa kujawsko-pomorskiego – jest ona niezbędna dla poprawy konkurencyjności, zarówno w aspekcie edukacyjnym, jak i prowadzenia badań naukowych. Niezależnie od absolutnie niezbędnej poprawy zdolności regionalnych szkół wyższych w aspekcie kształcenia wykwalifikowanej kadry dla gospodarki regionu oraz potencjału naukowo-innowacyjnego, istotnym problemem wizerunkowym województwa są bardzo niskie lokaty zajmowane przez większość regionalnych szkół wyższych w rankingach jakości krajowych uczelni.

Innowacyjność zamierza się osiągnąć poprzez stymulację świata nauki do podejmowania wyzwań, narzucania sobie dalekosiężnych celów, kreowania nowatorskich dziedzin. Bodźcem dla młodych naukowców ma być ułatwienie komercjalizacji ich badań naukowych. Druga płaszczyzna to zwiększenie transferu nowoczesnych rozwiązań (technologicznych, produktowych, organizacyjnych) do przedsiębiorstw i instytucji. Zamierza się to osiągnąć poprzez zbudowanie systemu współpracy między sferą naukowo-badawczą, przedsiębiorstwami i administracją warunkującego lepsze wykorzystanie infrastruktury naukowo-badawczej na rzecz gospodarki. Tylko współdziałanie i prawidłowe relacje sektora nauki i gospodarki może doprowadzić do wymiernych i długotrwałych efektów poprawy konkurencyjności gospodarki. Planuje się rozwój „Agencji Innowacyjności”, która wykorzystując m.in. instrumenty brokera innowacji oraz bonu na innowacje, będzie koordynować i stymulować współpracę pomiędzy tymi sektorami. Rozwój powiązań pomiędzy światem nauki i gospodarki jest równie ważny dla gospodarki jak i szkół wyższych – w obliczu prognozy demograficznej zakładającej znaczący spadek liczby studentów, wysoki poziom badań naukowych i ich aplikacyjność mogą być głównym atutem uczelni w walce o przetrwanie na rynku usług edukacyjnych. Niskokosztowym, a skutecznym katalizatorem współpracy będzie także internetowy mechanizm wymiany informacji (bazy danych) między jednostkami naukowo-badawczymi i przedsiębiorcami. O tempie wzrostu innowacyjności decydować także będzie trzecia

plaszczyna - czyli otwarcie regionu na pomysły i technologie wykorzystywane poza jego granicami. Dlatego tak ważną zdaje się być pomoc instytucjonalna, organizacyjna a także finansowa procesu wdrażania nowych technologii i nowoczesnych rozwiązań w przedsiębiorstwach. Zamierza się utworzyć fundusz na cele pozyskania (dla podmiotów gospodarczych działających na terenie województwa i działających w branżach kluczowych dla rozwoju regionu) patentów, technologii, usług doradczych – zakłada się, że ich pozyskanie będzie się odbywać na zasadzie gry rynkowej, co ma także zmobilizować regionalne placówki naukowo-badawcze do podejmowania prac w dziedzinach szczególnie istotnych dla gospodarki województwa. Instrumenty finansowe i organizacyjne mają niwelować koszty zazwyczaj podwyższone ryzykiem inwestycji związane z wytwarzaniem lub wprowadzaniem rozwiązań innowacyjnych. Pomoc mają zapewnić specjalistyczne instytucje otoczenia biznesu, które ukierunkowywane będą na obsługę przedsiębiorstw innowacyjnych. Ich zakres będzie się różnił i uzupełniał ofertę „typowych” instytucji otoczenia biznesu, obsługujących branże tradycyjne. Ważne jest również intensywniejsze wykorzystanie istniejących już systemów, organizacji i instytucji na rzecz innowacyjności, czego przykładem winna być idea inkubacji przedsiębiorstw innowacyjnych poprzez rezerwowanie dla nich przestrzeni w nowotworzonych strefach ekonomicznych, parkach przemysłowych, inkubatorach.

Istotnym elementem innowacyjności są „inteligentne specjalizacje”. Zakłada się, że przedsięwzięcia zaliczone do tej kategorii działalności, będą w stopniu większym od pozostałych wpływać na rozwój gospodarczy województwa oraz poziom jego nowoczesności, bowiem identyfikuje się dla nich obiektywnie korzystniejsze perspektywy rozwoju. Przedsięwzięcia zaliczane do inteligentnych specjalizacji będą objęte szczególnym wsparciem w zakresie rozwoju innowacyjnych aspektów i rozwiązań. W toku prac nad Regionalną Strategią Innowacji zidentyfikowano w kujawsko-pomorskim osiem inteligentnych specjalizacji:

- Najlepsza bezpieczna żywność-przetwórstwo, nawozy i opakowania
- Medycyna, usługi medyczne i turystyka zdrowotna
- Motoryzacja, urządzenia transportowe i automatyka przemysłowa
- Narzędzia, formy wtryskowe, wyroby z tworzyw sztucznych
- Przetwarzanie informacji, multimedia, programowanie, usługi ICT
- Biointeligentna specjalizacja-potencjał naturalny, środowisko, energetyka
- Transport, logistyka, handel, szlaki wodne i lądowe
- Dziedzictwo kulturowe, sztuka, przemysły kreatywne

Dostrzegając rolę inteligentnych specjalizacji w rozwoju regionu, zamierza się opracować i wdrożyć program stymulowania przedsięwzięć zaliczanych do tej kategorii.

Przedstawione powyżej założenia celu strategicznego „Innowacyjność”, będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

1. Rozwój badań naukowych
2. Poprawa zdolności naukowo-badawczych szkół wyższych
3. Rozwój niezależnych instytucji badawczo-rozwojowych
4. Rozwój współpracy pomiędzy sektorem naukowo-badawczym a gospodarką
5. Rozwój Instytucji otoczenia biznesu (IOB) ukierunkowanych na rozwój przedsiębiorstw innowacyjnych
6. Rozwój innowacyjnych aspektów i rozwiązań w ramach inteligentnych specjalizacji
7. Pozyskiwanie dla gospodarki regionu przedsiębiorstw działających w sektorach wysokich technologii
8. Promocja postaw i rozwiązań innowacyjnych
9. Rozwój sieci szerokopasmowych służących rozwojowi technologii informatycznych

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym

1. Utworzenie Narodowego Centrum Radioastronomii i Inżynierii Kosmicznej z Radioteleskopem Hevelius w Borach Tucholskich
2. Podjęcie działań na rzecz i wypracowanie modelu integracji uniwersytetów województwa kujawsko-pomorskiego

3. Rozwój Agencji Innowacyjności pełniącej rolę centrum badań i transferu innowacji
4. Utworzenie Uczelnianego Centrum Stomatologii
5. Utworzenie Uczelnianego Centrum Geriatrii
6. Rozwój projektu EKO-FOOD-MED
7. Utworzenie funduszu na cele zakupów patentów, technologii, zakup usług doradczych
8. Stworzenie internetowego mechanizmu wymiany informacji (bazy danych) między jednostkami naukowo-badawczymi i przedsiębiorcami
9. Utworzenie regionalnego funduszu „venture capital”.

Cel strategiczny: Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

Podstawowym celem działań projektowanych w ramach celu strategicznego „Nowoczesny sektor rolno-spożywczy” jest kompleksowy rozwój sektora rolno-spożywczego, obejmującego zarówno działalność rolniczą, jak i przetwórczą – zarówno w aspekcie produkcji żywności, jak i wykorzystania produkcji rolniczej na inne cele (np. energetyczne). Służyć temu będą nowoczesne i innowacyjne rozwiązania w ramach całego łańcucha powiązań produkcyjnych ale także racjonalne gospodarowanie rolniczą przestrzenią produkcyjną, w tym ochrona jej najcenniejszych zasobów przed użytkowaniem pozarolniczym. Pośrednimi celami, które zostaną osiągnięte, są: stworzenie nowych miejsc pracy w sektorach pozarolniczych na bazie kooperacji z rolnictwem (a więc wzrost dobrobytu mieszkańców dzięki aktywizacji gospodarczej), wzmocnienie pozycji czołowego producenta żywności w Polsce, wykreowanie marki województwa w zakresie produkcji żywności oraz praktyczne wykorzystanie wyników badań naukowych w zakresie organizacji produkcji rolnej oraz przetwórstwa rolnego.

Cel strategiczny „Nowoczesny sektor rolno-spożywczy” łączy zagadnienia podejmowane w ramach innych celów, w tym zwłaszcza „Gospodarka i miejsca pracy” oraz „Innowacyjność”, jednak ze względu na szczególną rolę rolnictwa dla rozwoju województwa i bardzo duży potencjał wiązany z tą funkcją (jest to jeden z wiodących obszarów rozwojowych województwa), zasadne jest wyodrębnienie wszystkich aspektów pozwalających na kompleksowe planowanie rozwoju tej dziedziny.

Cel strategiczny „Nowoczesny sektor rolno-spożywczy” dotyczy z racji swej specyfiki przede wszystkim obszarów wiejskich i małych miast, a więc realizuje zadania istotne dla priorytetów „Konkurencyjna gospodarka” oraz „Modernizacja wsi i miast”.

Zapewnienie funkcjonowania nowoczesnego sektora rolno-spożywczego zamierza się osiągnąć poprzez kilka rodzajów interwencji, obejmujących złożony proces i powiązania produkcji rolnej, przetwórstwa, marketingu i sprzedaży oraz badań naukowych i doradztwa. W tym łańcuchu powiązań istnieją szczególnie korzystne warunki dla powiązań klastrowych, które z kolei mogą mieć bardzo duży wpływ na efektywność produkcji żywności. Zakłada się powstanie Kujawsko-Pomorskiego Klastra Produkcji Żywności Wysokiej Jakości, stanowiącego częściowo sformalizowaną sieć współpracy podmiotów realizujących wskazane wcześniej poszczególne etapy i aspekty produkcji żywności opartej na lokalnych zasobach.

Podkreślić należy, że dostrzegając specjalizacje poszczególnych rejonów województwa i bardzo duże znaczenie rolnictwa w gospodarce każdego powiatu, zakłada się wszechstronny rozwój produkcji i przetwórstwa, a więc zarówno działalności związanych z tradycyjnymi uprawami polowymi, produkcją warzywniczą i sadowniczą, ale także hodowlą zwierząt. Z uwagi na lokalnie dobre predyspozycje, dostrzega się możliwość zwiększenia znaczenia rybactwa śródlądowego w budowaniu potencjału gospodarczego regionu - w związku z czym przewidziano działania mające na celu wspieranie rozwoju sektora chowu i hodowli ryb oraz innych organizmów wodnych (rozwój akwakultur), a tym samym również funkcjonowanie Lokalnych Grup Rybackich. Należy przy tym podkreślić konieczność kompleksowego podejścia do rybactwa, kierując działania nie tylko na rzecz zwiększania produkcji ryb, ochrony organizmów wodnych, reintrodukcji rzadkich gatunków ryb, itp. Rybactwo śródlądowe to dziedzina, w której kujawsko-pomorskie ma aspiracje na pozycję lidera w skali ogólnopolskiej, ze względu na już prezentowany potencjał i bardzo dobre predyspozycje dla dalszego rozwoju. Ponadto, dostrzega się szansę rozwoju całorocznej turystyki wędkarskiej, co będzie miało mniejsze znaczenie gospodarcze, ale istotne znaczenie promocyjne. Zwraca się również uwagę na rosnące znaczenie i bardzo duży potencjał produkcji rolniczej służącej przetwórstwu na cele energetyczne (zwłaszcza produkcja biomasy).

W zakresie produkcji rolnej kładzie się nacisk na rozwój badań oraz tworzenie wzajemnych powiązań nauki i biznesu (transfer nowoczesnych technologii rolniczych), co przyczyni się do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności sektora gospodarki żywnościowej. Planuje się w tym celu utworzenie Regionalnego Centrum Innowacyjności Wsi i Rolnictwa. Dostrzega się szczególną rolę regionalnego sektora naukowo-badawczego o dużych tradycjach w badaniach i wdrożeniach z zakresu rolnictwa. Transferowi innowacji sprzyjać ma wzrost aktywności i rozwój instytucji doradztwa rolniczego w zakresie specjalistycznego wsparcia edukacyjnego i doradczego, w tym zapewniania dostępu do nowoczesnych rozwiązań dla produkcji i przetwórstwa rolno-gospodarczego. Dostrzega się potrzebę zwiększenia znaczenia dotychczasowych ośrodków doradztwa rolniczego, przy jednoczesnym poszerzeniu zakresu ich działalności. W szczególności zmiana charakteru ich działalności polegać ma na podjęciu wysiłku animowania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, zwłaszcza (ale nie tylko) w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, dostosowanego do lokalnych uwarunkowań środowiskowych. Powodzenie tych działań mierzone efektami społecznymi i ekonomicznymi będzie podstawą dla rozwoju sieci „nowego” doradztwa rolniczego. Pożądanym jest więc rozwój współpracy ODR zarówno z uczelniami (zwłaszcza z Uniwersytetem Technologiczno-Przyrodniczym) jak i z Wojewódzkim (i powiatowymi) Urzędem Pracy. Podnoszenie produktywności i efektywności działalności rolniczej zamierza się również osiągać poprzez promowanie wszelkich działań związanych z ideą spółdzielczości w rolnictwie.

W rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich, oprócz wsparcia instytucjonalnego realizowanego przez ośrodki doradztwa, bardzo istotną rolę może odegrać także działalność sektora pozarządowego (kolejne pole działań w ramach idei RLKS), który może generować przedsiębiorczość poprzez animatorów („instruktorów”) - katalizujących zaangażowanie społeczne. Mogą i powinni oni pełnić funkcje szkoleniowe, doradcze, koordynujące (a więc pewne formy inkubacji przedsiębiorczości), do których powinni być przygotowywani w ramach szkoleń adresowanych do NGO (w ramach celu Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi zawarto kierunek działań pn. „Wzrost zdolności sektora NGO do realizacji zadań z zakresu rozwoju lokalnego” – przygotowanie sektora NGO do aktywizacji gospodarczej mieści się w ramach tego działania).

Wytwarzanie żywności wysokiej jakości wymaga jak najlepszych warunków przyrodniczych do realizacji działalności rolnej, dlatego istotnym jest rozwój systemów małej retencji i nawodnień. Z jednej strony jest to szczególnie ważne na terenach zagrożonych powodzią, gdzie lokalne podtopienia powodują straty w rolnictwie, z drugiej zaś strony na obszarach zagrożonych deficytem wody (głównie Pojezierze Kujawskie i Równina Inowrocławska). Celem działań melioracyjnych jest stworzenie takich warunków uwilgotnienia gleby, które w sposób optymalny odpowiadałyby wymaganiom wodnym uprawianych roślin. Dostrzega się tu związek z zamiarem realizacji zapory na Wiśle poniżej Włocławka, ponieważ powstały zbiornik wodny ma zostać wykorzystany także do zaopatrywania systemu nawodnień na Kujawach (ewentualne kompleksowe zagospodarowanie całej doliny Wisły w województwie może być podstawą dla rozbudowy systemu nawodnień także w innych częściach regionu). W rejonach występowania terenów o wysokiej przydatności dla rolnictwa konieczna jest ich ochrona jako nieodtwarzalnego zasobu dla prowadzenia działalności gospodarczej, zarówno rolniczej, jak i pozarolniczej (ze szczególnym naciskiem na przetwórstwo żywności). Narzędziem w zakresie planowania przestrzennego, sprzyjającym zachowaniu zwartych obszarów gruntów rolnych, będzie identyfikacja strategicznego zasobu rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Zakłada się rygorystyczne działania na rzecz ochrony zasobu strategicznego przed zmianą przeznaczenia na cele nierolnicze.

Istotną szansę rozwoju regionu upatruje się w wykreowaniu marki województwa jako czołowego producenta żywności w Polsce. Stworzenie rozpoznawalnej w skali kraju marki regionu wymaga skutecznej promocji regionalnych produktów żywnościowych. Działania promocyjne zostaną również skierowane do mieszkańców województwa, co służyć będzie pośrednio budowaniu tożsamości regionalnej. W tym celu zostanie opracowany i wdrożony znak towarowy dla żywności pochodzącej z województwa kujawsko-pomorskiego - producenci artykułów żywnościowych wytwarzanych na terenie województwa będą mogli oznaczać swoje produkty specjalnym logotypem, który dla mieszkańców województwa będzie stanowił informację o regionalnym pochodzeniu żywności. Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym będzie stymulowany przez menedżerów/animatorów wyspecjalizowanych w tym zakresie (mogą to być między innymi liderzy w ramach idei Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność. W ramach zorganizowanej produkcji rolno-spożywczej zwraca się również uwagę na potrzebę rozbudowy bazy przechowalnictwa płodów rolnych. Koniecznym wydaje się bowiem zapewnienie pionowej integracji pomiędzy sektorem rolnym i przetwórczym, by umożliwić dostawy odpowiednio dużych i jednorodnych partii surowców. W ramach programowanego w celu „Gospodarka i miejsca pracy” rozwoju przestrzeni inwestycyjnych zakłada się tworzenie specjalnych stref

inwestycyjnych dla rolnictwa – pozwalających na koncentrację działalności powiązanych z obsługą rolnictwa i rozwojem przetwórstwa – jak na przykład zakładów przetwórczych, centrów logistycznych, instytucji otoczenia biznesu.

Z uwagi na predyspozycje znacznej części województwa do produkcji żywności ekologicznej przewiduje się wsparcie działań na rzecz rozwoju w tym kierunku. Szansę rozwoju upatruje się również w produkcji markowych regionalnych produktów żywnościowych, którym ze względu na ich unikatowość i najwyższą jakość nadawane będą certyfikaty. Z uwagi na węższą grupę odbiorców, do których adresowana jest żywność ekologiczna i markowa, działania województwa w tym zakresie będą ukierunkowane przede wszystkim na efekty promocyjne, w mniejszym zaś stopniu na wymierne rezultaty ekonomiczne.

Tabela. Cel strategiczny Nowoczesny sektor rolno-spożywczy - zakładane kategorie interwencji w ujęciu terytorialnym

Kategoria polityki terytorialnej	Zakładane kategorie interwencji			
obszar funkcjonalny ośrodków stołecznych województwa				rozwój badań naukowych w zakresie produkcji rolnej rozwój badań naukowych w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego
obszary funkcjonalne miast regionalnych			rozwój szkolnictwa praktycznego dla stworzenia podstaw do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego	
obszary funkcjonalne ośrodków powiatowych				
lokalne obszary funkcjonalne (małych miast oraz obszarów wiejskich)	poprawa przyrodniczych warunków realizacji produkcji rolnej ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej rozwój produkcji biomasy na cele energetyczne rozwój produkcji żywności ekologicznej rozwój rybactwa śródlądowego promocja idei spółdzielczości w rolnictwie	rozwój doradztwa rolniczego rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym rozwój bazy przechowalnictwa płodów rolnych		

Przedstawione powyżej założenia celu strategicznego „Nowoczesny sektor rolno-spożywczy”, będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

1. Rozwój badań naukowych w zakresie produkcji rolnej
2. Rozwój badań naukowych w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego
3. Rozwój doradztwa rolniczego
4. Rozwój szkolnictwa praktycznego dla stworzenia podstaw do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego
5. Rozwój produkcji biomasy na cele energetyczne
6. Poprawa przyrodniczych warunków realizacji produkcji rolnej
7. Ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej
8. Rozwój bazy przechowalnictwa płodów rolnych
9. Promocja regionalnych produktów żywnościowych
10. Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym
11. Rozwój produkcji żywności ekologicznej
12. Rozwój i promocja rybactwa śródlądowego
13. Promocja idei spółdzielczości w rolnictwie

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym

1. Opracowanie i wdrożenie znaku towarowego dla żywności wyprodukowanej na terenie województwa oraz przeprowadzenie kampanii promocyjnej regionalnej żywności wśród mieszkańców województwa
2. Opracowanie i wdrożenie zasad i oznakowania regionalnych markowych produktów żywnościowych
3. Identyfikacja strategicznego zasobu rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz ustanowienie zasad jego ochrony
4. Stworzenie Kujawsko-Pomorskiego Klastra Produkcji Żywności Wysokiej Jakości
5. Utworzenie Regionalnego Centrum Innowacyjności Wsi i Rolnictwa dla rozwoju i transferu innowacji w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym

Cel strategiczny: Bezpieczeństwo

Cel strategiczny „Bezpieczeństwo” nie ma charakteru stricte rozwojowego, ale ustalenia Strategii rozwoju województwa w dziedzinie bezpieczeństwa mają na celu utrzymanie zdobyczy innych celów strategicznych, dając im stabilne podstawy do dalszego rozwoju i modernizacji. Zagadnienia bezpieczeństwa są „tłem” ale jednocześnie niezbędnym warunkiem dla osiągnięcia wysokiej jakości życia oraz stabilności prowadzenia działalności gospodarczych – bezpieczeństwo, pozostając jedną z podstawowych potrzeb człowieka, odznaczającą się minimalizacją ryzyka utraty czegoś szczególnie cennego, staje się więc warunkiem koniecznym dla rozwoju województwa.

Cel strategiczny „Bezpieczeństwo” w największym stopniu dotyczy priorytetu „Nowoczesne społeczeństwo” ale w sposób pośredni silnie oddziałuje także na priorytet „Modernizacja wsi i miast”.

Identyfikuje się cztery sfery szczególnie istotne w kwestii bezpieczeństwa – są to: zagrożenia powodziowe, zagrożenia w ruchu drogowym, rozwój systemów monitoringu i ostrzegania w sytuacjach kryzysowych oraz sprawność służb publicznych odpowiedzialnych za wszystkie aspekty bezpieczeństwa. Kwestie bezpieczeństwa można podzielić na obszar bezpieczeństwa pasywnego lub prewencyjnego (takie przygotowanie środowiska, w którym funkcjonuje człowiek, aby minimalizować możliwość wystąpienia wcześniej zdiagnozowanego zagrożenia) oraz bezpieczeństwa aktywnego (system reagowania, likwidowania zaistniałych już zagrożeń oraz proces odbudowywania zniszczeń).

Podkreślić należy, że szereg aspektów kluczowych dla bezpieczeństwa życia i mienia jest realizowanych poprzez statutowe działania służb powołanych do tego celu i nie ma potrzeby wskazywania w Strategii szczególnych działań w ich zakresie. W ramach niniejszego celu zwraca się uwagę na aspekty „dodatkowe” wobec nich – czyli ponadstandardowe aspiracje i potrzeby.

W zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego wskazuje się na działania na wszystkich rzekach stwarzających tego typu zagrożenia, ale w szczególności na Wiśle, wobec której jako kierunek działań wskazuje się kompleksowe zagospodarowanie doliny, przy czym wskazywany do realizacji w ramach tych kompleksowych działań stopień w Siarzewie, został zakwalifikowany do przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym. Zagospodarowanie doliny Wisły przyniesie szereg korzyści o charakterze gospodarczym (i to na kilku płaszczyznach), energetycznym, transportowym – jednak aktualnie w warunkach województwa kujawsko-pomorskiego szczególnego znaczenia nabiera kwestia zabezpieczenia zapory we Włocławku przed katastrofą budowlaną oraz całej doliny Wisły poniżej Włocławka przed powodzią. Szczególności nabiera ogół działań związanych z prewencją przeciwpowodziową – czyli realizacja, modernizacja i utrzymywanie we właściwym stanie całości infrastruktury składającej się na system zabezpieczeń przed możliwością wystąpienia powodzi. Inwestycje w tym zakresie wiążą się z bardzo dużą skalą oszczędności wynikających z minimalizacji szkód powodziowych.

Kolejną płaszczyzną działań jest poprawa sprawności służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ludności i mienia – dostrzega się tu działania służące podnoszeniu kwalifikacji kadr, poprawie wyposażenia, ale także działania organizacyjne, jak zakwalifikowaną do realizacji w ramach przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym sieć mobilnych posterunków wodnych na akwenach wykorzystywanych turystycznie.

Istotnym aspektem jest rozwój systemów monitoringu, ostrzegania i reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego – wskazuje się tu zwłaszcza zamiar udoskonalenia i upowszechnienia systemu informatycznego powiadomienia ratunkowego. W zakresie bezpieczeństwa transportu zamierza się rozwijać inteligentne systemy transportowe (ITS) na terenie województwa.

Immanentną częścią ogólnie rozumianego bezpieczeństwa, jest także wykształcanie odpowiednich postaw społecznych, przede wszystkim polegających na odpowiedzialności za kwestie bezpieczeństwa innych osób i stanu środowiska.

Przedstawione powyżej założenia celu strategicznego „Bezpieczeństwo”, będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

1. Kompleksowe zagospodarowanie doliny Wisły
2. Zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego
3. Rozwój systemów monitoringu, ostrzegania i reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego
4. Poprawa sprawności funkcjonowania służb ratownictwa medycznego, straży pożarnej, policji i innych służb publicznych i społecznych bezpieczeństwa życia i mienia
5. Poprawa bezpieczeństwa transportu
6. Wzmacnianie i promowanie postaw obywatelskich
7. Rozwój inteligentnych systemów transportowych (ITS)

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym:

1. Budowa stopnia wodnego poniżej Włocławka
2. Udoskonalenie i upowszechnienie systemu informatycznego powiadomienia ratunkowego
3. Stworzenie sieci mobilnych posterunków wodnych na akwenach wykorzystywanych turystycznie
4. Opracowanie i wdrożenie programu dotyczącego

Cel strategiczny: Sprawne zarządzanie

Zasadniczym działaniem w ramach celu strategicznego „Sprawne zarządzanie” jest zapewnienie właściwego zarządzania na wszystkich szczeblach sektora publicznego w województwie w aspektach administracyjnych jak i przestrzennych. Dotyczy całego sektora publicznego. Cel łączy się bezpośrednio z ideą zrównoważonego rozwoju, która rozumiana jest jako racjonalne i oszczędne gospodarowanie zasobami ekonomicznymi i środowiskowymi, na rzecz przyszłych pokoleń.

Powyższy cel strategiczny realizuje zadania istotne zwłaszcza dla priorytetów „Silna metropolia” i „Nowoczesne społeczeństwo”, ale poprawa sprawności funkcjonowania województwa pośrednio oddziałuje również na konkurencyjność gospodarki i katalizuje procesy modernizacji obszarów wiejskich i miast.

Zapewnienie sprawnego zarządzania planuje się uzyskać poprzez działania, które mają na celu usprawnienie zarządzania administracyjnego i przestrzennego czy polepszenie zewnętrznego wizerunku województwa. W zakresie poprawy funkcjonowania instytucji administracji publicznej zakłada się wzmocnienie kwalifikacji pracowników (celowe byłoby stworzenie systemu rozwoju zawodowego pracowników administracji publicznej oraz budowę regionalnej platformy wymiany dobrych praktyk w zakresie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego), wykorzystywanie technologii informatycznych i komunikacyjnych w celu udoskonalania zdalnego przekazu pomiędzy urzędem a mieszkańcem, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorców. Istotną rolę w tym procesie odgrywać będą narzędzia internetowe (portale, serwisy mapowe, internetowe skrzynki podawcze, elektroniczne dokumenty i in.), które skrócą czas obiegu dokumentów i usprawnią procedury administracyjne. Rozwiązania te będą również wykorzystywane wewnątrz urzędów, w celu zoptymalizowania procesów decyzyjnych. Dla poprawy jakości funkcjonowania instytucji administracji publicznej należy doprowadzić do standaryzacji usług e-administracji w sektorze publicznym.

Inną przewidzianą do interwencji dziedziną zarządzania jest promowanie i rozwój współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego różnych szczebli (gminy, powiaty, województwo), realizowana m.in. przez tworzenie związków i porozumień międzygminnych oraz kontynuowanie i rozwijanie już nawiązanych sieci współpracy. Celem takich związków jest wykonywanie zadań publicznych i rozwiązywanie problemów, które bardzo często wykraczają poza granice pojedynczej jednostki administracyjnej. Współpraca w tym zakresie jest niezbędna, a zaowocuje korzyściami ekonomicznymi (np. efekt skali przy zamówieniach publicznych bądź negocjacjach z gestorem sieci) czy minimalizacja konfliktów (np. planowanie przestrzenne uwzględniające zagospodarowanie gmin sąsiednich). Celem jest również dalszy rozwój finansowych mechanizmów wsparcia (system wzajemnej pomocy) jednostek samorządu terytorialnego (gmin) w zakresie likwidacji i ograniczania skutków zdarzeń żywiołowych – na wzór działającego stowarzyszenia Salutaris lub poprzez jego rozbudowę.

Wymiarem tej współpracy będą Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), realizujące również wymiar terytorialny (silnie powiązany z danym terytorium – jego problemami i potencjałami) polityki rozwoju. W efekcie, poza zakresem zrealizowanych inwestycji i przedsięwzięć, dojdzie do pogłębienia współpracy i integracji w obszarach funkcjonalnych miast. W ramach szeroko pojętej współpracy między jednostkami terytorialnymi zachęca się samorządy, aby zapoznawały się z dokumentami planistycznymi i strategicznymi gmin lub strategiami powiatów w celu wypracowania wspólnych, zintegrowanych projektów, służących mieszkańcom więcej niż jednej gminy.

Bardzo istotnym celem jest współpraca na szczeblu ponadregionalnym i międzynarodowym. W szczególności należy podkreślić dążenie do aktywnej promocji regionu i partnerskiej realizacji zadań rozwojowych. Do tego typu współdziałania należy zaliczyć współpracę na rzecz rewitalizacji Międzynarodowych Dróg Wodnych E40 i E70 przebiegających przez województwo kujawsko-pomorskie. Działania te zapewnią stworzenie nowoczesnej infrastruktury będącej stymulatorem rozwoju społeczno-gospodarczego oraz rozwoju turystyki na terenach położonych wzdłuż szlaku, a także mogą się przyczynić do poszerzenia współpracy między regionami, przy których drogi wodne mają swój bieg. Dostrzega się potrzebę zwiększenia aktywności na tym polu, poprzez udział w konferencjach, konsultacjach, seminariach, targach i in. okoliczności, gdzie decyduje się o interesie województwa.

Istotną rolę w ramach współpracy z administracją publiczną odgrywają organizacje pozarządowe. Takie współdziałanie służy budowie społeczeństwa obywatelskiego na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie. W nowej polityce spójności Unii Europejskiej duży nacisk położony jest na rozwój kierowany przez społeczność, realizowany przez lokalne grupy działania. Organizacje sektora pozarządowego uzupełniają działania administracji w realizacji wielu zadań publicznych, będąc ściśle i trwale powiązanymi z problemami i potrzebami danych środowisk lokalnych. Dlatego też celem jest, aby organizacje te były silne, sprawne i zdolne do coraz większej odpowiedzialności za społeczności lokalne (również w rozumieniu ilości i skali realizowanych projektów). Zakłada się, więc wsparcie finansowe czy pomoc w organizowaniu warunków lokalowych tego typu

organizacji. Pokrewną temu zagadnieniu formą działań jest promowanie liderów wśród lokalnej społeczności. Zakłada się wyłonienie animatorów, którzy zajmą się sprawami lokalnymi i tym samym wpłyną na rozwój społeczno – gospodarczy danego obszaru. Rolę taką pełnić mogą na przykład przedsiębiorcy zatrudniający mieszkańców danej gminy w swoim zakładzie pracy. Ważna jest rola samorządu, który zaakceptuje przyjęte kierunki działań i umocni partnerstwo z liderami.

Niezwykle istotnym aspektem zarządzania rozwojem jest racjonalne zarządzanie przestrzenią zgodnie z szeroko pojętą ideą ładu przestrzennego. Jedną z potrzeb w tym zakresie jest konieczność weryfikacji granic i zasad funkcjonowania obszarów chronionych w celu zwiększenia ich funkcjonalności (poszerzenie o tereny cenne przyrodniczo, wyłączenie z ochrony terenów o małych walorach środowiskowych, predysponowanych do innych funkcji, np. rolniczej bądź gospodarczej, dostosowanie zasad ochrony do charakteru poszczególnych walorów). Dopuszcza się – w wyniku przeprowadzonej kompleksowej inwentaryzacji i waloryzacji walorów przyrodniczych - zliberalizowanie zakazów obowiązujących na nie wymagających ich utrzymywania obszarowych formach ochrony (tam, gdzie nie jest to uzasadnione stanem i charakterem zasobów przyrody), w uzasadnionych przypadkach zmianę granic i wyłączenia terenów (lokalnych enklaw gospodarczo-ekonomicznych) z granic chronionych obszarów, a niewykluczone, że w niektórych przypadkach nawet całkowita likwidacja danej formy ochrony przyrody (np. zdegradowanych obszarów chronionego krajobrazu).

W obliczu intensywnych przemian stanu środowiska, niezbędnym staje się podjęcie działań z zakresu aktywnej ochrony przyrody, w szczególności w odniesieniu do gatunków zwierząt zmniejszających swą liczebność i narażonych na wyginięcie. W szczególności należy skupić uwagę na sytuacji gatunków zwierząt łownych, zaliczanych do zwierzyny drobnej, tj. zająca szaraka, kuropatwy i bażanta. Restytucja i reintrodukcja do środowiska naturalnego zwierząt pochodzących z hodowli, przyczyni się do utrzymania różnorodności przyrodniczej i stabilności ekosystemów w regionie kujawsko-pomorskim. Podejmie się działania na rzecz zwiększenia powierzchni siedlisk (np. poprzez wykup gruntów w celu utrzymania ciągłości ochrony tych siedlisk oraz poddanie ich rekultywacji) oraz odtwarzania siedlisk nieistniejących. Zasadne jest przywrócenie utraconych przez dziesięciolecia wartości i walorów przyrodniczo-krajobrazowych jezior.

Dostrzega się również potrzebę debaty samorządowej na temat potencjalnych korzyści z administracyjnej integracji niektórych gmin miejskich i otaczających ich gmin wiejskich, w celu usprawnienia zarządzania tymi obszarami, co przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz obniżenia kosztów realizacji zadań własnych gmin. Przykładem działania wspomagającego zarządzanie regionalne i lokalne jest także monitoring przestrzeni realizowany za pomocą portalu Systemu Informacji Przestrzennej, stanowiącego platformę wymiany i udostępniania danych, doświadczeń, kontaktów. Zagadnienie to ma znaczenie informacyjne, promocyjne i integrujące społeczność regionu, ale szczególnie ważne jest dla efektywności planowania przestrzennego na poziomie lokalnym oraz ochrony i wzmocnienia ładu przestrzennego. W tej dziedzinie zamierza się opracować regionalne standardy w zakresie ładu przestrzennego, które będą katalogiem dobrych praktyk dla samorządów lokalnych. Elementem ochrony przestrzeni województwa jest także opracowanie i wdrożenie przestrzennych założeń eksploatacji kopalni – zakłada się możliwie szerokie gospodarcze wykorzystanie różnego rodzaju kopalni, zwłaszcza jako ważnego czynnika rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, ale niezbędne jest ustalenie zasad porządkujących działania w tej dziedzinie oraz ochronę interesów przyszłych pokoleń.

W kolejnych latach coraz większego znaczenia nabierać będzie kwestia polityki energetycznej. Na poziomie regionalnym zagadnienie to jest istotne przede wszystkim w aspektach: promocji pozytywnych postaw i innowacyjnych rozwiązań związanych z efektywnością energetyczną, aktywizacji gospodarczej z wykorzystaniem sektora oze oraz ochrony przestrzeni przed negatywnymi oddziaływaniami niektórych rodzajów energetyki odnawialnej. Województwa nie są zobligowane do prowadzenia typowej "polityki energetycznej" rozumianej jako zapewnienie bezpieczeństwa zasilania, natomiast mogą mieć duży wkład w realizację krajowych celów związanych z wdrażaniem "pakietu klimatycznego". Istotne jest także zabieganie o dalszy rozwój sieci szkieletowej gazociągów – umożliwiających zaopatrywanie w paliwo gazowe coraz większej liczby odbiorców, a zwłaszcza likwidacji „białych pól” czyli obszarów leżących w znacznej odległości od sieci zasilających (ma to duże znaczenie nie tylko dla jakości życia mieszkańców, ale także atrakcyjności dla inwestowania).

Rozwój źródeł zasilania oraz linii przesyłowych jest istotną ingerencją w przestrzeń i może być kolizyjny z innymi funkcjami i celami rozwoju województwa. Dostrzega się więc potrzebę powołania jednostki, której zadaniem będzie koordynowanie ogółu zagadnień związanych z rozwojem energetyki i promocją technologii energooszczędnych.

Ważnym działaniem jest efektywniejsze wykorzystywanie energii, zarówno w zakresie funkcjonowania gospodarki, administracji, instytucji publicznych czy poszczególnych gospodarstw domowych. Istotnym zamierzeniem jest polepszenie efektu energetycznego w budynkach użyteczności publicznej np. w szkołach, biurach, zabytkach, obiektach sportowych w celu ograniczenia zużycia energii elektrycznej oraz obniżenia kosztów przez administrację publiczną. Zakłada się wdrażanie działań, które będą służyć poprawie efektywności energetycznej. Zalicza się do nich: przedsięwzięcia termomodernizacyjne, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii – np. energii słonecznej (kolektory słoneczne), wiatrowej (elektrownie wiatrowe), montaż pomp ciepła. Należy nadmienić, iż w tych działaniach ochrona środowiska jest celem priorytetowym, a efekty ekonomiczne powinny stać się drugorzędnymi – dlatego też zamierza się dokonać waloryzacji przestrzeni województwa poprzez opracowanie i wdrożenie przestrzennych założeń rozwoju energetyki bazującej na źródłach odnawialnych („Przestrzeń dla OZE”) - jako podstawy dla ochrony przestrzeni województwa oraz wspierania rozwoju OZE dostosowanych do walorów środowiskowych.

Zamierza się również propagować ideę zrównoważonego „zielonego” budownictwa. Istotne w tymże budownictwie jest ograniczenie wpływu na środowisko naturalne i zdrowie człowieka oraz osiągnięcie korzyści ekonomicznych. Ekologiczne budownictwo polega na efektywnym wykorzystaniu energii, wody, „zielonych” materiałów budowlanych oraz na ograniczaniu odpadów i toksyn. Wsparcie może być realizowane w formie wojewódzkich konkursów architektonicznych. Należy zaznaczyć, iż Komisja Europejska zaliczyła zrównoważone budownictwo do tzw. sektorów wiodących, czyli takich, które mają bardzo duży potencjał innowacyjny oraz rosnące znaczenie dla rozwoju gospodarki – są to więc dziedziny pokrewne z jedną ze zidentyfikowanych dla województwa kujawsko-pomorskiego inteligentnych specjalizacji – „Biointeligentna specjalizacja-potencjał naturalny, środowisko, energetyka”.

Przedstawione powyżej założenia celu strategicznego „Sprawne zarządzanie”, będą realizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji administracji publicznej
2. Rozwój współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego
3. Rozwój organizacji pozarządowych
4. Poprawa zarządzania przestrzenią województwa
5. Rozwój współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej
6. Poprawa efektywności energetycznej
7. Propagowanie zrównoważonego „zielonego” budownictwa
8. Wspieranie rozwoju sieci gazowych istotnych dla zaopatrzenia województwa
9. Rekultywacja oraz renaturyzacja jezior
10. Odtwarzanie zdegradowanych oraz nieistniejących siedlisk przyrodniczych
11. Restytucja rodzimych gatunków grzybów, roślin i zwierząt
12. Reintrodukcja i odtwarzanie populacji gatunków zwierząt łownych narażonych na wyginiecie

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym

1. Budowa regionalnej platformy wymiany dobrych praktyk w zakresie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego
2. Wdrożenie projektu „Infostrada Kujaw i Pomorza”
3. Rozwój systemu stowarzyszeń wzajemnej pomocy JST w zakresie likwidacji i ograniczania negatywnych skutków zdarzeń żywiołowych (typu Salutaris)
4. Optymalizacja podziału administracyjnego
5. Wykonanie kompleksowej waloryzacji i inwentaryzacji zasobów przyrodniczych województwa
6. Weryfikacja zasięgu i zasad funkcjonowania obszarów chronionych
7. Opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów w dziedzinie ładu przestrzennego
8. Utworzenie regionalnej agencji energetycznej

9. Opracowanie i wdrożenie przestrzennych założeń eksploatacji kopalni jako podstawy dla ochrony przestrzeni województwa
10. Opracowanie i wdrożenie przestrzennych założeń rozwoju OZE („Przestrzeń dla OZE”) jako podstawy dla ochrony przestrzeni województwa oraz wspierania rozwoju OZE dostosowanych do walorów środowiskowych
11. Budowa regionalnego portalu informacji przestrzennej

Cel strategiczny: Tożsamość i dziedzictwo

Główną ideą działań projektowanych w ramach celu strategicznego „Tożsamość i dziedzictwo” jest zbudowanie identyfikacji regionalnej mieszkańców oraz rozpoznawalnego i pozytywnie postrzeganego wizerunku województwa na zewnątrz.

Cel strategiczny „Tożsamość i dziedzictwo” realizuje zadania ważne dla 3 priorytetów: modernizacja wsi i miast, silna metropolia i nowoczesne społeczeństwo.

Zaszczości historyczne, a także zmiany podziału administracyjnego Polski wpłynęły na obecną rzeczywistość, w tym na relacje w społeczeństwie regionu. W efekcie województwo nie posiada spójnego, wyrazistego wizerunku na arenie krajowej, podobnie jak społeczność województwa nie wykazuje się tożsamością wykształconą na podstawie wspólnej dla całego województwa przeszłości historycznej. Nie sprzyja to konkurencyjności regionu, wymaga więc zmiany i podjęcia konkretnych działań. Przede wszystkim niezbędne jest przygotowanie i realizacja programu budowy marki regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego, w oparciu o szczegółowo przeprowadzone analizy, mające na celu identyfikację czynników jednoczących regionalną społeczność (wskazanie „osi tożsamości”) oraz identyfikację czynników będących podstawą kreacji marki województwa.

Elementy, które będą mogły być wykorzystane przy kreowaniu tożsamości i wizerunku regionu zostaną zidentyfikowane w toku prac nad specjalistycznym programem, ale mogą należeć do nich np. wspólne dziedzictwo materialne i niematerialne regionu kujawsko-pomorskiego, ale także wspólnota interesów społeczno-gospodarczych mieszkańców województwa, patriotyzm gospodarczy, silne związki z siedzibami województwa. Szczególnie ważnym czynnikiem integracji społeczeństwa jest kultura regionalna. Ze względu na prezentowany potencjał jest także bardzo dobrze predysponowana do pełnienia roli ambasadora województwa. Istotne będzie więc wykreowanie flagowych, rozpoznawalnych w kraju i za granicą wydarzeń kulturalnych województwa kujawsko-pomorskiego, kojarzonych z regionem jako wysokiej jakości, atrakcyjna oferta kulturalna, a w związku z tym warta uczestnictwa.

Niezbędne będą działania na rzecz integracji systemu zarządzania promocją w województwie, w tym w zwłaszcza współpracy podmiotów zajmujących się promocją i tworzeniem spójnego wizerunku. Ocenia się, że osiągnięcie sukcesu w zakresie budowy marki regionu, będzie miało istotne znaczenie dla dalszego rozwoju województwa.

Budowanie tożsamości regionalnej to proces długofalowy, wymagający działań kompleksowych, skierowanych do wszystkich mieszkańców. Nieocenioną rolę w tym zakresie odgrywa edukacja, stąd wśród pierwszych działań będzie opracowanie i wdrożenie regionalnego programu służącego nabywaniu wiedzy o województwie, a także przygotowanie zgodnych z podstawą programową materiałów z zakresu edukacji regionalnej dla przedszkoli, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z województwa kujawsko-pomorskiego. Wśród działań bardzo szczegółowych planuje się na przykład przygotowanie i upowszechnienie form edukacyjnych sprzyjających budowie tożsamości regionalnej, np. gier związanych z województwem kujawsko-pomorskim (planszowych, elektronicznych, on-line) oraz budowę tożsamości poprzez sport (wybór regionalnych dyscyplin sportu, promowanych w szkołach i wspieranych w klubach sportowych, co pozwoli na osiągnięcie specjalizacji województwa).

Dziedzictwo naszego regionu, świadczące o tym jacy jesteśmy, wymaga zachowania, odpowiedniej ekspozycji, poprawy dostępności, a także prezentacji w atrakcyjnej dla różnych osób formie. Dopiero dzięki stworzeniu warunków do wzbudzania ciekawości posiadanymi dobrami, wartościami, oddziaływanie na wiele zmysłów, możliwe jest zrozumienie, budzi się właściwy szacunek, zainteresowanie, chęć pogłębiania wiedzy i czynne włączenie się w działania na rzecz zachowania i upowszechniania posiadanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Wobec powyższego, niezbędna jest waloryzacja obiektów materialnych dziedzictwa

kulturowego regionu oraz oszacowanie „wartości marketingowej” wojewódzkich zasobów przyrody i krajobrazu przyrodniczo-kulturowego”, niezbędne także dla budowy marki województwa. Poza tym wspierane będą w szczególności przedsięwzięcia umożliwiające atrakcyjny, interaktywny, oryginalny, wielozmysłowy kontakt z dziedzictwem regionu.

Ważną rolę będzie odgrywał rozwój Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej, której celem jest zachowanie i promocja dziedzictwa regionu w postaci cyfrowej. Konieczne będzie zachęcenie jak największej liczby podmiotów do udostępnienia swoich zbiorów (m.in. bibliotek, muzeów, osób prywatnych) i stworzenie możliwości ich digitalizacji. W efekcie miałyby powstać jeszcze bogatszy zbiór materiałów dotyczących regionu, których zaletą jest ich powszechna dostępność.

Przedstawione powyżej założenia celu strategicznego „Tożsamość i dziedzictwo”, będą zrealizowane za pomocą następujących kierunków działań i przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym:

Kierunki działań

1. Budowa tożsamości regionalnej województwa
2. Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu
3. Promocja marki województwa

Przedsięwzięcia o znaczeniu kluczowym

1. Podjęcie działań na rzecz budowy marki regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego
2. Wykreowanie flagowych wydarzeń kulturalnych regionu
3. Podjęcie działań na rzecz upowszechniania wiedzy o województwie wśród jego mieszkańców
4. Opracowanie zgodnych z podstawą programową materiałów z zakresu edukacji regionalnej dla przedszkoli, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z województwa kujawsko-pomorskiego
5. Rozwój projektu Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej

REALIZACJA USTALEŃ STRATEGII

Realizacja ustaleń Strategii będzie się odbywała wg następujących zasad:

1. Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego ma charakter „otwarty” w zakresie podmiotów wdrażających – co oznacza, że konstruując ustalenia nie ograniczono się wyłącznie do zadań należących do kompetencji samorządu województwa – strategia zawiera wszystkie zagadnienia istotne dla rozwoju województwa bez względu na rodzaj i charakter podmiotu odpowiedzialnego za realizację.
2. Samorząd województwa jest podmiotem o dominującym znaczeniu w realizacji ustaleń Strategii, przy czym wskazuje się cztery płaszczyzny jego wpływu:
 - Płaszczyzna oddziaływań bezpośrednich – oddziaływanie samorządu województwa poprzez statutową działalność organów samorządu województwa (podczas realizacji zadań własnych jednostek województwa szczególnie uwzględnienia się ustalenia Strategii).
 - Płaszczyzna silnych oddziaływań pośrednich – oddziaływanie samorządu województwa poprzez instrumenty finansowe (określanie warunków dostępności środków rozwojowych) – w szczególności stymulowanie określonych działań samorządów powiatowych i gminnych, uczelni, przedsiębiorców, sektora NGO oraz innych podmiotów poprzez przeznaczanie środków na określone rodzaje działalności oraz ustalanie kryteriów konkursowych. Do kategorii silnych oddziaływań pośrednich należy także polityka przestrzenna wyrażana za pomocą ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego województwa.
 - Płaszczyzna oddziaływań pośrednich – oddziaływanie samorządu województwa poprzez inicjowanie współpracy i zaangażowanie jako parter w realizacji przedsięwzięć nie należących do kompetencji samorządu województwa; do tej kategorii zaliczyć należy także wszelkie formy współpracy samorządu województwa z innymi samorządami (w tym – samorządami województw sąsiednich).
 - Płaszczyzna pozostałych oddziaływań pośrednich - oddziaływanie samorządu województwa w dziedzinach, w których nie jest możliwa formalna ingerencja finansowa, organizacyjna, decyzyjna

– realizowane przede wszystkim poprzez lobbowanie, propagowanie dobrych wzorców, ustanawianie regionalnych standardów, mobilizowanie partnerów zewnętrznych – czyli ogół działań mających na celu zachęcenie niezależnych podmiotów do podjęcia działań korzystnych dla realizacji ustaleń Strategii lub realizacji tych działań w sposób sprzyjający realizacji ustaleń Strategii. W tej kategorii szczególnie istotne jest lobbowanie na rzecz realizacji zadań rządowych z zakresu infrastruktury transportowej.

3. Dla realizacji zadań, za które odpowiedzialny jest Samorząd Województwa powołana zostanie odrębna jednostka organizacyjna - instytucja wdrażająca (IW SRW), która koordynować będzie całokształt polityki województwa w zakresie realizacji ustaleń Strategii. W szczególności zadaniem ww. jednostki będzie opracowanie (przy współpracy departamentów oraz jednostek organizacyjnych podległych Samorządowi Województwa) programów wojewódzkich oraz koordynowanie ich realizacji. Działalność jednostki ma gwarantować zgodność, spójność i komplementarność dokumentów rozwojowych, a więc optymalizację wydatkowania środków i osiągnięcie efektów synergii. Zadaniem IW SRW będzie także monitorowanie stopnia realizacji poszczególnych programów regionalnych, przy współpracy z Kujawsko-Pomorskim Obserwatorium Terytorialnym.
4. W bieżącej polityce regionalnej (zarządzaniu województwem) podstawą wszelkich wyborów decyzyjnych będzie priorytet modernizacji województwa.
5. Zakłada się bardzo daleko posuniętą koncentrację środków i koncentrację działań na problematykę związaną ze zidentyfikowanymi priorytetami rozwoju województwa.
6. Podstawowym instrumentem realizacji ustaleń strategii będą regionalne programy branżowe (Kujawsko-Pomorskie Programy Rozwoju). Przyjmuje się, że wraz z uchwaleniem Strategii następuje „nowe otwarcie” w zakresie regionalnych programów branżowych – to znaczy przystępuje się do sporządzenia programów uwzględniających ustalenia Strategii rozwoju województwa. Regionalne programy branżowe będą opracowywane w ramach trzech obszarów działań strategicznych, w ramach których sporządzona będzie zintegrowana szczegółowa diagnoza stanu:
 - Obszaru działań strategicznych Gospodarka – ogół programów w ramach tego obszaru będzie się składał na Program Strategiczny „Gospodarka”
 - Obszaru działań strategicznych Społeczeństwo – ogół programów w ramach tego obszaru będzie się składał na Program Strategiczny „Społeczeństwo”
 - Obszaru działań strategicznych Spójność – ogół programów w ramach tego obszaru będzie się składał na Program Strategiczny „Spójność”

Ustala się następującą listę Kujawsko-Pomorskich Programów Rozwoju:

Program strategiczny „Gospodarka”	Program strategiczny „Społeczeństwo”	Program strategiczny „Spójność”
<ul style="list-style-type: none"> • Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Przedsiębiorczości • Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Gospodarczych Specjalizacji Województwa • Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Sektora Rolno-Spożywczego • Kujawsko-Pomorski Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia. • Regionalna Strategia Innowacji 	<ul style="list-style-type: none"> • Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Społecznego • Kujawsko-Pomorski Program Polityki Społecznej Społecznego • Kujawsko-Pomorski Program na Rzecz Ekonomii Społecznej • Kujawsko-Pomorski Program Wspierania Rodzin • Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Edukacji • Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Sportu 	<ul style="list-style-type: none"> • Kujawsko-Pomorski Program Ochrony Środowiska i Kształtowania Ładu Przestrzennego • Kujawsko-Pomorski Program Regionalnego Transportu Publicznego • Kujawsko-Pomorski Plan Komunikacji Drogowej • Kujawsko-Pomorski Program Ochrony i Promocji Dziedzictwa Kulturowego z Programem Opieki nad Zabytkami

	<ul style="list-style-type: none"> • Kujawsko-Pomorski Program Solidarności Międzypokoleniowej • Kujawsko-Pomorski Pakiet Programów Profilaktyki i Ochrony Zdrowia • Kujawsko-Pomorski Program Współpracy Samorządu Województwa z Organizacjami Pozarządowymi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kujawsko-Pomorski Program Budowy Tożsamości i Marki Województwa • Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego
--	--	--

W Załączniku nr 5 przedstawiono założenia opracowania powyższych programów.

Powyższa lista obejmuje programy, które są niezbędne dla właściwego prowadzenia polityki regionalnej, jednak dopuszcza się sporządzanie innych programów o charakterze branżowym pod warunkiem koordynowania ich przez IW SRW.

7. Ponadto różne aspekty Strategii będą realizowane także poprzez inne instrumenty polityki regionalnej:
- Regionalny Program Operacyjny
 - Kontrakt Terytorialny
 - Politykę terytorialną województwa (regulującą między innymi podział zadań pomiędzy ZIT i RLKS)
 - Plan zagospodarowania przestrzennego województwa

Tabela. Realizacja ustaleń Strategii – macierz kompetencji oraz zakładany termin realizacji zadań

Kierunki działań wraz z przedsięwzięciami o znaczeniu kluczowym	Podmioty odpowiedzialne	Rola samorządu województwa	Zakładany termin realizacji
Cel „Dostępność i spójność”			
Zapewnienie dostępności zewnętrznej województwa za pomocą dróg krajowych i wojewódzkich, w tym w szczególności:	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza, inicjująca	Działanie ciągłe
<i>realizacja drogi ekspresowej S5</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>realizacja drogi ekspresowej S10</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>przebudowa drogi krajowej nr 15</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>realizacja połączenia DK 1 z DK 10 z wykorzystaniem stopnia wodnego na Wiśle poniżej Włocławka</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
<i>modernizacja drogi krajowej nr 91</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>podjęcie prac na rzecz realizacji drogi S16</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>realizacja obwodnicy Brzeźcia Kujawskiego w przebiegu drogi krajowej nr 62</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>realizacja węzła autostradowego Dźwierzno</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
Zapewnienie skomunikowania węzłów dróg ekspresowych i autostrady A1 z siecią dróg niższych kategorii	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
Realizacja regionalnego systemu transportu publicznego „60/90”	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie	Do 2020 r.
Rozwój sieci drogowych o podstawowym znaczeniu dla spójności wewnętrznej województwa,	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Działanie ciągłe

w tym w szczególności:			
<i>przebudowa drogi krajowej nr 80</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>przebudowa drogi krajowej nr 25 na odcinku Bydgoszcz - Inowrocław</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>wdrożenie systemu standaryzacji dróg wojewódzkich</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
Rozwiązywanie problemów transportowych największych miast i obszarów podmiejskich Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądz i Inowrocławia	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Działanie ciągłe
Budowa obwodnic miejscowości w przebiegu dróg krajowych i wojewódzkich	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Po 2020
Poprawa dostępności kolejowej województwa w transporcie pasażerskim i towarowym, w tym w szczególności:	Administracja rządowa Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Działanie ciągłe
<i>zapewnienie technicznej możliwości realizacji połączeń pasażerskich z prędkością co najmniej 160 km/h na liniach kolejowych: 18, 131, 353 i co najmniej 120 km/h na linii 201</i>	Administracja rządowa	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>budowa linii kolejowej Trzciniec – Solec Kujawski dla poprawy dostępności portu lotniczego w Bydgoszczy</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
<i>przebudowa linii kolejowej nr 208 na odcinku Laskowice Pomorskie – Jabłonowo Pomorskie (I etap) oraz Jabłonowo Pomorskie – Brodnica (II etap)</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	I etap – do 2020 r. II etap – po 2020 r.
<i>kompleksowa modernizacja i przywrócenie ruchu na linii 356 (odcinek Bydgoszcz – Szubin) oraz rozpoczęcie prac studialnych dotyczących realizacji linii kolejowej Szubin – Żnin</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
<i>rozpoczęcie prac studialnych dotyczących realizacji linii kolejowej Maksymilianowo - Koronowo</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
<i>przebudowa linii kolejowej nr 27 na odcinku Toruń – Lipno</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
Poprawa infrastruktury stacji kolejowych dla zdolności przeładunkowych	Administracja rządowa Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Do 2020 r.
Poprawa infrastruktury stacji kolejowych dla obsługi pasażerskiej	Administracja rządowa Samorządy lokalne	Inicjująca	Do 2020 r.
Rozwój portu lotniczego w Bydgoszczy, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Działanie ciągłe
<i>realizacja projektu kompleksowej modernizacji Portu Lotniczego w Bydgoszczy</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
<i>ustanowienie połączeń lotniczych Portu w Bydgoszczy z co najmniej dwoma portami lotniczymi pełniącymi rolę „hubów” przesiadkowych</i>	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
Wsparcie inicjatyw na rzecz rozwoju małych lotnisk	Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Działanie ciągłe
Rozwój dróg wodnych dla celów	Administracja rządowa	Wykonawcza – w	Działanie ciągłe

biznesowych, sportowych, turystycznych	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	partnerstwie, inicjująca	
<i>podjęcie działań na rzecz stworzenia technicznych możliwości dla transportowego wykorzystania drogi wodnej E-40</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Po 2020 r.
<i>stworzenie możliwości turystycznego wykorzystania oraz małego ruchu transportowego na drodze wodnej E-70 w ramach Wielkiej Pętli Wielkopolski</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Po 2020 r.
Budowa zintegrowanego systemu towarowego transportu multimodalnego, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie	Do 2020 r.
<i>utworzenie platformy multimodalnej w rejonie Solca Kujawskiego – Łęgnowa</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie	Do 2020 r.
Rozwój zintegrowanego systemu transportu publicznego w obszarach funkcjonalnych największych miast, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza	Do 2020 r.
<i>opracowanie i wdrożenie zintegrowanego systemu funkcjonowania transportu podmiejskiego w obszarach funkcjonalnych Bydgoszczy-Torunia, Włocławka, Grudziądz, Inowrocławia („transport aglomeracyjny”)</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza – w partnerstwie	Do 2020 r.
<i>rozpoczęcie prac studialnych związanych z realizacją szybkiego połączenia szynowego Bydgoszczy i Torunia („tramwaj regionalny”)</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Od 2014 r.
<i>realizacja regionalnego systemu informacji na temat rozkładów jazdy wszystkich przewoźników</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Od 2014 r.
Rozwój sieci dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych o znaczeniu transportowym	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Od 2014 r.
Cel „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi”			
Wzmacnianie relacji i więzi społecznych	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
Promocja aktywności społecznej, samorozwoju i idei kształcenia przez całe życie	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
Kreowanie lokalnych liderów w dziedzinie społecznej i gospodarczej	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza	Od 2014 r.
Kształtowanie więzi międzypokoleniowej jako podstawy solidarności wszystkich pokoleń	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Do 2020 r.
Tworzenie warunków rozwoju społecznego osób niepełnosprawnych, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Od 2014 r.
<i>opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów w zakresie dostępności i funkcjonalności bazy usług publicznych oraz przestrzeni publicznych dla osób niepełnosprawnych</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.

Promocja i rozwój ekonomii i przedsiębiorczości społecznej	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
Promocja aktywności fizycznej	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
Rozwój oferty kulturalnej, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Organizacje pozarządowe Inwestorzy prywatni	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
<i>opracowanie i wdrożenie regionalnego standardu funkcjonowania lokalnych placówek rozwoju społecznego poprzez poszerzanie oferty gminnych instytucji kultury</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
<i>Powołanie Regionalnego Centrum Zarządzania Informacją o Kulturze</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
<i>Budowa nowego gmachu Filharmonii Pomorskiej w Bydgoszczy</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa	W zależności od formuły przedsięwzięcia – wykonawcza lub inicjująca	Po 2020 r.
<i>Utworzenie Muzeum Wojny Polsko-Sowieckiej 1920 roku we Włocławku</i>	Samorząd województwa Samorząd lokalny	W zależności od formuły przedsięwzięcia – wykonawcza lub inicjująca	Po 2020 r.
<i>Utworzenie Muzeum Kina Niemego w Lipnie</i>	Samorząd województwa Samorząd lokalny	W zależności od formuły przedsięwzięcia – wykonawcza lub inicjująca	Do 2020 r.
<i>Rozbudowa gmachu Książnicy Kopernikańskiej z instalacją służącą do odkwaszania papieru</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
<i>Podjęcie działań na rzecz utworzenia teatru muzycznego w Toruniu</i>	Samorząd województwa Samorząd lokalny	W zależności od formuły przedsięwzięcia – wykonawcza lub inicjująca	Po 2020 r.
<i>Rozbudowa Ośrodka Chopinowskiego w Szafarni</i>	Samorząd województwa Samorząd lokalny	W zależności od formuły przedsięwzięcia – wykonawcza lub wykonawcza – w partnerstwie lub inicjująca	Po 2020 r.
Rozwój lokalnych centrów rozwoju społecznego poprzez poszerzanie zakresu działalności istniejącej bazy usług	Samorząd województwa Samorządy lokalne Organizacje pozarządowe	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Od 2014 r.
Dostosowanie funkcjonowania usług publicznych oraz przestrzeni publicznych do potrzeb wszystkich pokoleń, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Do 2020 r.
<i>opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów w zakresie dostępności i funkcjonalności bazy usług publicznych oraz przestrzeni publicznych dla wszystkich pokoleń</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
Rozwój form opieki dla realizacji potrzeb starzejącego się społeczeństwa i ludności niesamodzielnej, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
<i>opracowanie i wdrożenie</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.

<i>Regionalnego Modelu Usług Opiekuńczych</i>			
<i>utworzenie Regionalnego Centrum Wsparcia Osób z Zaburzeniami Psychicznymi</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Realizacja infrastruktury dla rozwoju rekreacji, sportu masowego i amatorskiego	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Od 2014 r.
Rewitalizacja obszarów zdegradowanych	Samorząd województwa Samorządy lokalne Organizacje pozarządowe Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Budowa systemu wspierania rodziny	Samorząd województwa	Wykonawcza	Od 2014 r.
Wzrost zdolności sektora NGO do realizacji zadań z zakresu rozwoju lokalnego	Samorząd województwa Samorządy lokalne Organizacje pozarządowe	Wykonawcza Inicjująca	Działanie ciągłe
Zapewnienie wysokiego poziomu nauczania na wszystkich poziomach edukacji, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Uczelnie wyższe	Inicjująca	Od 2014 r.
<i>opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów nauczania</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
<i>opracowanie i wdrożenie systemu refundacji kosztów dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych komunikacją publiczną dla uczniów z obszarów wiejskich i małych miast</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
<i>opracowanie i wdrożenie systemu współpracy szkół ponadgimnazjalnych i wyższych z pracodawcami</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie	Do 2020 r.
<i>Utworzenie Centrum Kształcenia Nauczycieli</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
Zapewnienie wysokiego standardu bazy oświatowej	Samorząd województwa Samorządy lokalne Uczelnie wyższe	Wykonawcza	Od 2014 r.
Rozwój szkolnictwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Inicjująca	Od 2014 r.
<i>ustanowienie i rozwój sieci szkół zawodowych (na poziomie ponadgimnazjalnym) kluczowych dla rozwoju województwa</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>opracowanie i wdrożenie systemu wewnątrzszkolnego poradnictwa zawodowego dla uczniów gimnazjów i szkół średnich</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie	Do 2020 r.
Rozwój edukacji przedszkolnej	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Promocja wykształcenia, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe Uczelnie wyższe	Wykonawcza	Od 2014 r.
<i>wprowadzenie Systemu Regionalnych Kół Przedmiotowych</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
Rozwój edukacji doświadczalnej nauk ścisłych na wszystkich poziomach kształcenia, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Wykonawcza	Od 2014 r.
<i>utworzenie Środowiskowych Centrów Edukacji Doświadczalnej</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
<i>Utworzenie Centrum Nauki o</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza – w	Do 2015 r.

<i>Człowieku w Bydgoszczy</i>	Samorząd lokalny Uczelnie wyższe / Instytucje badawcze	partnerstwie	
<i>Utworzenie centrów nauki we Włocławku, Grudziądzu i Inowrocławiu</i>	Samorząd województwa Samorząd lokalny Uczelnie wyższe / Instytucje badawcze	Wykonawcza – w partnerstwie	Do 2017 r.
Rozwój zdolności edukacyjnych szkół wyższych	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Inicjująca	Od 2014 r.
Wprowadzenie systemów stypendialnych, w tym w szczególności:	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
<i>poszerzenie systemu stypendialnego dla najzdolniejszej młodzieży</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
<i>wprowadzenie systemu stypendialnego umożliwiającego zdobycie na terenie województwa wykształcenia na poziomie średnim dla zdolnej młodzieży pochodzącej z ubogich rodzin</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
<i>wprowadzenie systemu stypendialnego umożliwiającego wykształcenie kadr dla rozwoju gospodarczego województwa w ramach inteligentnych specjalizacji</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Kształcenie kadr medycznych dla opieki zdrowotnej dla potrzeb starzejącego się społeczeństwa	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Inicjująca	Od 2014 r.
Kształcenie kadr dla opieki społecznej dla potrzeb ludności starszej	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Inicjująca	Od 2014 r.
Poprawa bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców województwa, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Od 2014 r.
<i>stworzenie systemu cyklicznej oceny dostępności do świadczeń medycznych jako podstawy do podejmowania działań o charakterze inwestycyjnym i organizacyjnym</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Rozwój profilaktyki zdrowotnej	Samorząd województwa	Wykonawcza	Od 2014 r.
Promocja zdrowia, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
<i>opracowanie i wdrożenie prozdrowotnych kampanii społecznych w szczególności w zakresie chorób nowotworowych, układu krążenia i przewlekłych chorób układu oddechowego</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
Rozwój technologii telemedycznych, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Od 2014 r.
<i>stworzenie regionalnego systemu informacji medycznej</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Od 2014 r.
Rozwój potencjału medycznego uzdrowisk	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Od 2014 r.
Dostosowanie systemu ochrony zdrowia dla potrzeb starzejącego się społeczeństwa	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Do 2020 r.
Cel „Gospodarka i miejsca pracy”			

Wzrost liczby osób pracujących, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Do 2020 r.
Rozwój przestrzeni inwestycyjnej	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój infrastruktury technicznej dla potrzeb rozwoju gospodarczego	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój potencjału logistycznego regionu	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój powierzchni biurowych w Bydgoszczy i Toruniu	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Działanie ciągłe
Rozwój sektora instytucji otoczenia biznesu	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój organizacyjnych form współpracy podmiotów gospodarczych	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój gospodarczy w sektorze odnawialnych źródeł energii	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój uzdrowisk i sektora związanego z poprawą stanu zdrowia, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
<i>opracowanie i wdrożenie pakietu działań „Uzdrowisko Ciechocinek”</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Do 2017 r.
<i>opracowanie i wdrożenie pakietu działań „Uzdrowisko Inowrocław”</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Do 2017 r.
<i>opracowanie i wdrożenie pakietu działań „Uzdrowisko Wieniec-Zdrój”</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Do 2017 r.
<i>opracowanie i wdrożenie pakietu działań na rzecz rozwoju turystyki rehabilitacyjno-zdrowotnej w oparciu o zasoby Geotermii Grudziądz</i>	Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Do 2017 r.
Rozwój turystyki, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Organizacje pozarządowe Inwestorzy prywatni	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
<i>identyfikacja produktów turystycznych istotnych dla rozwoju gospodarczego województwa – jako podstawa dla wspierania ich rozwoju i promocji</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
<i>kompleksowe zagospodarowanie turystyczne Zbiornika Włocławskiego</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Po 2017 r.
Rozwój sektora „srebrnej gospodarki”	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój nowoczesnego wzornictwa przemysłowego	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Do 2020 r.
Rozwój funkcji konferencyjno-wystawienniczo-targowej	Samorząd województwa Samorządy lokalne Uczelnie wyższe	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój eksportu	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Promocja gospodarcza regionu	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
Promocja społecznej	Samorząd województwa	Wykonawcza	Od 2014 r.

odpowiedzialności biznesu	Organizacje pozarządowe Inwestorzy prywatni		
Cel „Innowacyjność”			
Rozwój badań naukowych, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Inicjująca	Od 2014 r.
<i>utworzenie Narodowego Centrum Radioastronomii i Inżynierii Kosmicznej z Radioteleskopem Hevelius w Borach Tucholskich</i>	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Inicjująca	Do 2015 r.
Poprawa zdolności naukowo- badawczych szkół wyższych	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
<i>utworzenie Uczelnianego Centrum Stomatologii</i>	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>utworzenie Uczelnianego Centrum Geriatry</i>	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>podjęcie działań na rzecz i wypracowanie modelu integracji uniwersytetów województwa kujawsko-pomorskiego</i>	Uczelnie wyższe	Inicjująca	Do 2015 r.
Rozwój niezależnych instytucji badawczo-rozwojowych, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Inicjująca	Od 2014 r.
<i>utworzenie Centrum Badań i Transferu Innowacji</i>	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
<i>utworzenie Centrum Nauki o Człowieku w Bydgoszczy</i>	Samorząd województwa Uczelnie wyższe	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
Rozwój współpracy pomiędzy sektorem naukowo-badawczym a gospodarką, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
<i>stworzenie internetowego mechanizmu wymiany informacji (bazy danych) między jednostkami naukowo-badawczymi i przedsiębiorcami</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Rozwój Instytucji otoczenia biznesu (IOB) ukierunkowanych na rozwój przedsiębiorstw innowacyjnych, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni Instytucje badawcze	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
<i>utworzenie funduszu na cele zakupów patentów, technologii, zakup usług doradczych</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
<i>utworzenie regionalnego funduszu „venture capital”</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Rozwój innowacyjnych aspektów i rozwiązań w ramach inteligentnych specjalizacji	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Inicjująca	Od 2014 r.
Pozyskiwanie dla gospodarki regionu przedsiębiorstw działających w sektorach wysokich technologii	Samorząd województwa	Wykonawcza	Od 2014 r.
Promocja postaw i rozwiązań innowacyjnych	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Wykonawcza	Od 2014 r.
Rozwój sieci szerokopasmowych służących rozwojowi technologii informatycznych	Samorząd województwa	Wykonawcza – w partnerstwie	Od 2014 r.
Cel „Nowoczesny sektor rolno-spożywczy”			
Rozwój badań naukowych w zakresie	Samorząd województwa	Inicjująca	Od 2014 r.

produkcji rolnej, w tym w szczególności:	Uczelnie wyższe Instytucje badawcze		
<i>utworzenie Regionalnego Centrum Innowacyjności Wsi i Rolnictwa dla rozwoju i transferu innowacji w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Rozwój badań naukowych w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Inicjująca	Od 2014 r.
<i>utworzenie Regionalnego Centrum Innowacyjności Wsi i Rolnictwa dla rozwoju i transferu innowacji w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Rozwój doradztwa rolniczego	Samorząd województwa Uczelnie wyższe Instytucje badawcze	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój szkolnictwa praktycznego dla stworzenia podstaw do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego	Samorząd województwa	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój produkcji biomasy na cele energetyczne	Samorząd województwa	Inicjująca	Od 2014 r.
Poprawa przyrodniczych warunków realizacji produkcji rolnej	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Inicjująca	Do 2020 r.
Ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Działanie ciągle
<i>identyfikacja strategicznego zasobu rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz ustanowienie zasad jego ochrony</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
Rozwój bazy przechowalnictwa płodów rolnych	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Promocja regionalnych produktów żywnościowych, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
<i>opracowanie i wdrożenie znaku towarowego dla żywności wyprodukowanej na terenie województwa oraz przeprowadzenie kampanii promocyjnej regionalnej żywności wśród mieszkańców województwa</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Rozwój przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
<i>stworzenie Kujawsko-Pomorskiego Klastra Produkcji Żywności Wysokiej Jakości</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza – w partnerstwie, inicjująca	Do 2020 r.
Rozwój produkcji żywności ekologicznej	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Od 2014 r.
Rozwój i promocja rybactwa śródlądowego, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
Promocja idei spółdzielczości w rolnictwie	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Od 2014 r.
Cel „Bezpieczeństwo”			
Kompleksowe zagospodarowanie doliny Wisły, w tym w szczególności:	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Po 2020 r.

<i>budowa stopnia wodnego poniżej Włocławka</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	Inicjująca	Do 2020 r.
Zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego	Administracja rządowa	Inicjująca	Działanie ciągłe
Rozwój systemów monitoringu, ostrzegania i reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym w szczególności:	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
<i>udoskonalenie i upowszechnienie systemu informatycznego powiadomienia ratunkowego</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Do 2020 r.
Poprawa sprawności funkcjonowania służb ratownictwa medycznego, straży pożarnej, policji i innych służb publicznych i społecznych bezpieczeństwa życia i mienia, w tym w szczególności:	Administracja rządowa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Do 2020 r.
<i>stworzenie sieci mobilnych posterunków wodnych na akwenach wykorzystywanych turystycznie</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Poprawa bezpieczeństwa transportu	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Do 2020 r.
Wzmacnianie i promowanie postaw obywatelskich	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
Rozwój inteligentnych systemów transportowych (ITS)	Samorząd województwa	Wykonawcza	Działanie ciągłe
Cel „Sprawne zarządzanie”			
Poprawa jakości funkcjonowania instytucji administracji publicznej, w tym w szczególności:	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Do 2020 r.
<i>wdrożenie projektu „Infostrada Kujaw i Pomorza”</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
Rozwój współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Od 2014 r.
<i>budowa regionalnej platformy wymiany dobrych praktyk w zakresie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Do 2020 r.
<i>rozwój systemu stowarzyszeń wzajemnej pomocy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie likwidacji i ograniczania negatywnych skutków zdarzeń żywiołowych (typu Salutaris)</i>	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Do 2020 r.
Rozwój organizacji pozarządowych	Samorząd województwa Samorządy lokalne Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
Poprawa zarządzania przestrzenią województwa, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.
<i>optymalizacja podziału administracyjnego</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne	Inicjująca	Do 2020 r.
<i>weryfikacja zasięgu i zasad funkcjonowania obszarów chronionych</i>	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza, inicjująca	Do 2020 r.

wykonanie kompleksowej waloryzacji i inwentaryzacji zasobów przyrodniczych województwa	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów w dziedzinie ładu przestrzennego	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
opracowanie i wdrożenie przestrzennych założeń eksploatacji kopalni jako podstawy dla ochrony przestrzeni województwa	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
opracowanie i wdrożenie przestrzennych założeń rozwoju OZE („Przestrzeń dla OZE”) jako podstawy dla ochrony przestrzeni województwa oraz wspierania rozwoju OZE dostosowanych do walorów środowiskowych	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
budowa regionalnego portalu informacji przestrzennej	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza	Do 2015 r.
Rozwój współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	Samorząd województwa Inwestorzy prywatni	Wykonawcza	Od 2014 r.
Poprawa efektywności energetycznej, w tym w szczególności:	Administracja rządowa Samorząd województwa Samorządy lokalne Inwestorzy prywatni	Wykonawcza, inicjująca	Do 2020 r.
utworzenie regionalnej agencji energetycznej	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Propagowanie zrównoważonego „zielonego” budownictwa	Samorząd województwa	Wykonawcza	Od 2014 r.
Wspieranie rozwoju sieci gazowych istotnych dla zaopatrzenia województwa	Samorząd województwa	Wykonawcza, inicjująca	Działanie ciągłe
Rekultywacja oraz renaturyzacja jezior	Samorząd województwa Samorządy lokalne	Wykonawcza, inicjująca	Działanie ciągłe
Odtwarzanie zdegradowanych oraz nieistniejących siedlisk przyrodniczych	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza, inicjująca	Działanie ciągłe
Restytucja rodzimych gatunków grzybów, roślin i zwierząt	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza, inicjująca	Działanie ciągłe
Reintrodukcja i odtwarzanie populacji gatunków zwierząt łownych narażonych na wyginiecie	Administracja rządowa Samorząd województwa	Wykonawcza, inicjująca	Działanie ciągłe
Cel „Tożsamość i dziedzictwo”			
Budowa tożsamości regionalnej województwa, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Organizacje pozarządowe	Wykonawcza	Od 2014 r.
podjęcie działań na rzecz upowszechniania wiedzy o województwie wśród jego mieszkańców	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
opracowanie zgodnych z podstawą programową materiałów z zakresu edukacji regionalnej dla przedszkoli, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z województwa kujawsko-pomorskiego	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2015 r.
rozwój projektu Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu, w tym w szczególności:	Samorząd województwa Samorządy lokalne Organizacje pozarządowe Inwestorzy prywatni	Wykonawcza, inicjująca	Od 2014 r.

<i>Wykreowanie flagowych wydarzeń kulturalnych regionu</i>	Samorząd województwa	Wykonawcza	Do 2020 r.
Promocja marki województwa	Samorząd województwa	Wykonawcza	Działanie ciągłe - począwszy od przyjęcia programu branżowego

MONITOROWANIE USTALEŃ STRATEGII

Monitoring realizacji strategii rozwoju województwa będzie powiązany z systemem monitoringu stanu rozwoju województwa i będzie stanowił jego integralną część. Przy założeniu, że Strategia rozwoju województwa jest dokumentem o fundamentalnym znaczeniu dla rozwoju regionu, można dostrzec prostą i jednoznaczną zależność - to stan rozwoju województwa w największym stopniu będzie świadczył o jakości oraz trafności ustaleń Strategii oraz efektywności jej wdrażania.

Przyjmując, że realizacja Strategii znajduje swój najbardziej ogólny wyraz w stanie rozwoju województwa zakłada się, że realizacja ustaleń Strategii będzie monitorowana na trzech płaszczyznach:

- Pierwszą – ogólną – będą stanowiły wskaźniki świadczące o ogólnym stanie rozwoju województwa. Są to wskaźniki, na które składają się bardzo liczne zmienne – wartość wskaźnika jest efektem synergii różnych procesów zachodzących na terenie województwa, jednak w najbardziej ogólny sposób oddają one kondycję społeczno-gospodarczą województwa. Wskaźniki te są podstawą porównywania stanu rozwoju różnych regionów – a więc ich wartość jest ważna dla obiektywnej oceny poziomu rozwoju województwa oraz tempa rozwoju na tle innych województw. Powyższe wskaźniki odnoszą się bezpośrednio do priorytetów rozwoju województwa, a więc pozwalają na ocenę tempa i charakteru procesu modernizacji województwa.
- Drugą – szczegółową – będą stanowiły wskaźniki odnoszące się do ustaleń poszczególnych celów strategicznych, a więc pozwalające na monitorowanie stanu/stopnia realizacji poszczególnych kierunków działań. Cele strategiczne mają bezpośrednie przełożenie na realizację priorytetów rozwoju województwa, a więc tego typu monitoring pozwala na ocenę, które składowe procesy modernizacji postępują szybciej, a które wolniej – co ma służyć elastycznemu zarządzaniu procesem rozwoju.
- Trzecią – szczegółową – będzie coroczny monitoring realizacji przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym dla rozwoju województwa. Są to przedsięwzięcia, których realizacja – pomimo jednostkowego charakteru każdego z zadań – będzie się wiązała z osiągnięciem szczególnie istotnych korzyści, rozwiązaniem poważnego problemu lub przyczyni się do aktywizacji społeczno-gospodarczej na dużą skalę. Dla każdego ze zidentyfikowanych przedsięwzięć o takiej randze zostanie przeprowadzona indywidualna ocena stanu realizacji wg następującego schematu:
 - Realizacja przedsięwzięcia nie została rozpoczęta
 - Realizacja przedsięwzięcia została rozpoczęta – znajduje się w fazie projektowej
 - Realizacja przedsięwzięcia została rozpoczęta – znajduje się w fazie uzgadniania dokumentacji
 - Realizacja przedsięwzięcia została rozpoczęta – wstępna faza procesu inwestycyjnego
 - Realizacja przedsięwzięcia została rozpoczęta – zaawansowana faza procesu inwestycyjnego
 - Przedsięwzięcie zostało zrealizowane

Odnosząc się do zaproponowanego systemu monitorowania w kontekście oceny stopnia realizacji celów całej Strategii, należy stwierdzić, że zmiany wskaźników ogólnych mogą być podstawą do weryfikacji całości ustaleń (np. podjęcia decyzji o aktualizacji Strategii), natomiast zmiany wskaźników szczegółowych będą służyły przede wszystkim dostosowaniu i wyborowi optymalnych instrumentów realizacji ustaleń Strategii.

Wskaźniki stanu województwa

Wskaźnik	Źródło danych	Stan bazowy dla województwa	Stan dla Polski wg roku bazowego
Dynamika zmiany liczby mieszkańców województwa (w stosunku do roku 2012), pozycja województwa na tle kraju)	GUS - BDL Ludność wg faktycznego miejsca zamieszkania	2098370 (2011) 2096404 (2012)	38538447 (2011) 38533299 (2012)
Stopa bezrobocia rejestrowanego	GUS – BDL (Rynek Pracy – Bezrobocie – stopa bezrobocia)	2011 – 17,0 2012 – 17,9	2011 – 12,5 2012 – 13,4

	rejestrowanego)		
Liczba pracujących w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie	GUS – Rocznik Statystyczny Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2012, s. 146	2011 – 107586	
Wartość PKB na 1 mieszkańca	GUS – BDL (Rachunki Regionalne – PKB (CENY BIEŻĄCE) – PKD 2007	2010 – 31107 zł	37096 zł
Udział województwa w krajowym PKB	GUS – BDL (Rachunki Regionalne – PKB (CENY BIEŻĄCE) – PKD 2007; RS WK-P 2012, s. 361 (dane dot. woj.)	PKB ogółem w 2010 – 64379 Udział woj. w krajowym PKB – 4,54%	PKB ogółem - 1416585
Wskaźnik liczby studentów do ludności w grupie 19-24 lata	GUS – Rocznik Statystyczny Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2012, s. 210 (l. studentów); s. 109 (l. ludności 19-24); BDL – Szkolnictwo wyższe – wskaźniki – Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności w wieku 19-24 lata	Wskaźnik 2011 – 45,1 Liczba studentów w szkołach wyższych w 2011 r. – 81912 Liczba ludności w grupie 19-24 lata w 2011 r. – 181431	Wskaźnik 2011 – 53,0
Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem	GUS – BDL – Ochrona zdrowia i opieka społeczna	2011 – 10,9%	2011 – 8,1%
Osoby korzystające ze świadczeń na 10 tys. ludności		2011 r. – 725,9 na 10 tys. ludności	2011 - 523,7 na 10 tys. ludności
Przeciętna dalsza długość życia mężczyzn i kobiet w wieku 60 lat (w latach)	GUS – BDL – Stan ludności i ruch naturalny – Przeciętne dalsze trwanie życia	2011 – mężczyźni 18,3; kobiety 23,3	2011 – mężczyźni 18,5; kobiety 23,8

Wskaźniki szczegółowe monitorowania ustaleń Strategii

UWAGA – lista wskaźników będzie przedmiotem konsultacji merytorycznych i metodologicznych z Urzędem Statystycznym w Bydgoszczy

Wskaźnik	Źródło danych	Stan bazowy dla województwa	Stan dla Polski wg roku bazowego
Cel: Dostępność i spójność			
Liczba pasażerów obsłużonych przez PLB	PLB	2011 – 279536 2012 - 340024	Nie dotyczy
Łączna długość dróg ekspresowych i autostrad	BDL – Transport i łączność – Drogi publiczne - Drogi ekspresowe i autostrady	2011 – ekspresowe 35,3 km (4,8% ogółu ekspresowych w PL); autostrady 86,1 km (8,0% ogółu autostrad w PL) RAZEM = 121,4	ekspresowe 737,6 km; autostrady 1069,6 km RAZEM = 1807,2
Łączna liczba bezpośrednich połączeń w transporcie publicznym z Bydgoszczy/Torunia do Warszawy, Łodzi, Gdańska, Poznania, Olsztyna	Obliczenia własne na podstawie rozkładów jazdy przewoźników publicznych		Nie dotyczy
Liczba miast powiatowych leżących w zasięgu 60 minutowej dostępności w transporcie publicznym do Bydgoszczy lub Torunia	Obliczenia własne na podstawie rozkładów jazdy przewoźników publicznych		Nie dotyczy
Udział dróg wojewódzkich o złym stanie technicznym - wymagających pilnych działań naprawczych	ZDW + Departament Infrastruktury Drogowej		
Liczba pasażerów przewiezionych w transporcie publicznym pomiędzy Bydgoszczą a Toruniem	Departament Transportu Publicznego		Nie dotyczy
Przewozy pasażerskie w tys. osób (transport samochodowy zarobkowy w przedsiębiorstwach powyżej 9 osób)			
Cel: Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi			
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	GUS – BDL – Wychowanie przedszkolne – wskaźniki – Dzieci objęte wychowaniem	2011 – 60,4%	2011 – 69,2%

	przedszkolnym		
Uśrednione wyniki egzaminów gimnazjalnych w części humanistycznej, matematyczno-przyrodniczej oraz językowej	Centralna Komisja Egzaminacyjna	2012 r. Język polski – 64 historia i wiedza o społeczeństwie – 59 matematyka – 46 przedmioty przyrodnicze - 49	2012 r. Język polski – 65 historia i wiedza o społeczeństwie – 61 matematyka – 47 przedmioty przyrodnicze - 50
Studenci szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych i technicznych na 10 000 mk – rolnicze, leśne i rybactwa; matematyczno-statystyczne; informatyczne; architektura i budownictwo; weterynaryjne; ochrona środowiska; usługi transportowe; biologiczne; fizyczne; inżynierjno-techniczne; produkcja i przetwórstwo	GUS – BDL – Szkolnictwo wyższe – Studenci i absolwenci – Studenci i absolwenci wg typów szkół, trybu nauczania, płci i kierunku studiów (publiczne i niepubliczne)	2011 – 90 na 10 tys. mieszkańców	2011 – 129 na 10 tys. mieszkańców
Zgony na nowotwory oraz choroby układu krążenia – suma na 10 000 mk	GUS – BDL – Stan ludności i ruch naturalny – Zgony wg przyczyn	2011 – 66,2 na 10 tys. mieszkańców	2011 – 69,0 na 10 tys. mieszkańców
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do najlepszego województwa	GUS – BDL – Wynagrodzenia i świadczenia społeczne – wynagrodzenia – Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej wg PKD 2007	2011 – 2906,32 (68% w relacji do mazowieckiego)	2011 - Polska – 3403,51; 2011 - mazowieckie – 4243,41
Liczba drużyn w najwyższej krajowej klasie rozgrywek ligowych seniorów (piłka nożna mężczyzn, siatkówka mężczyzn, siatkówka kobiet, koszykówka mężczyzn, koszykówka kobiet, żużel, hokej na lodzie mężczyzn, hokej na trawie mężczyzn, piłka ręczna mężczyzn, piłka ręczna kobiet, rugby mężczyzn, baseball)	Strony internetowe Związków Sportowych	Łącznie - 13 Wynik na koniec sezonu 2011/2012: piłka nożna mężczyzn – 0; siatkówka mężczyzn – 1; siatkówka kobiet – 1; koszykówka mężczyzn – 1; koszykówka kobiet – 2; żużel – 2; hokej na lodzie mężczyzn – 1; hokej na trawie mężczyzn – 3; piłka ręczna mężczyzn – 0; piłka ręczna kobiet – 0; rugby mężczyzn – 0; baseball - 2	Nie dotyczy
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych	GUS – BDL – Ludność – Gospodarstwa domowe – Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych	2011 – 17,9	2011 – 17,7
Cel: Gospodarka i miejsca pracy			
Liczba pracujących ogółem	GUS – Rocznik Statystyczny Woj. K-P 2012 s. 146	2011 r. - 683549	
Wskaźnik bezrobocia w grupie wiekowej 25-34	WUP/GUS-BDL	2011 – 11,9% ludności w grupie wiekowej 25-34 2012 – 12,7	2011 – 9,1 2012 - 9,9
Udział bezrobotnych zarejestrowanych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy	WUP/GUS - BDL – Rynek pracy – Bezrobocie – Bezrobotni zarejestrowani wg czasu pozostawania bez pracy i płci BDL – Rynek pracy – Bezrobocie – Bezrobotni zarejestrowani ...	2011 – 16,3% 2012 – 19,5%	2011 – 15,3% 2012 – 17,8%
Udział bezrobotnych zarejestrowanych pozostających bez pracy dłużej niż 1 rok (jako % bezrobotnych ogółem)		2011 – 36,9%	2011 – 34,6%

Wskaźnik liczby kobiet, które nie podjęły pracy po urodzeniu dziecka na 10 000 mk	Rocznik Statystyczny Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2012, s. 162	2011 - 81,2 na 10 tys. mieszkańców	
Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w grupie wiekowej ponad 55 lat	GUS -BDL	2011 - 6,1 2012 - 7,0	2011 - 5,6 2012 - 6,5
Liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych	GUS - BDL	2011 - 18289 2012 - 17799	2011 - 346087 2012 - 358367
Jednostki nowozarejestrowane w rejestrze Regon na 10 tys. mk		2011 - 87 2012 - 85	2011 - 90 2012 - 93
Liczba kuracjuszy leczenia stacjonarnego w zakładach uzdrowiskowych	GUS - Rocznik Statystyczny Województw 2012, s. 447	2011 - 59888	2011 - 438615
Liczba podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego	GUS – BDL – Podmioty gospodarcze – Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego – Podmioty wg klas wielkości	2011 – 587 (2,8 na 10 tys. mieszkańców)	2011 – 24910 6,5 na 10 tys. mk)
Kapitał funduszy pożyczkowych i funduszy poręczeniowych na 1 przedsiębiorstwo niefinansowe	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych i Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych (dane powinny pochodzić z RSI)	2010 – 1851 zł (6 pozycja w PL)	
Cel: Innowacyjność			
Liczba studentów studiów doktoranckich na 10 tys. mieszkańców	GUS, BDL (dane powinny pochodzić z RSI)	2011 - 5 na 10 tys. (10 pozycja w PL)	
	GUS - BDL	2011 - 5,5	2011 - 10,2
Liczba profesorów	GUS –BDL – Szkolnictwo wyższe – Nauczyciele akademicy)	2011 – 1163 (5,5 na 10 tys. mieszkańców)	2011 – 23922 (6,2 na 10 tys. mk)
Liczba udzielonych patentów na 1 mln mieszkańców	GUS (dane powinny pochodzić z RSI) – BDL – Nauka i technika – Ochrona własności przemysłowej w PL – Wynalazki krajowe)	2011 – 80 patentów ogółem (38,1 na 1 mln mieszkańców) Wg RSI – 38 (9 pozycja w PL)	2011 – 1989 patentów ogółem (51,6 na 1 mln mieszkańców)
Liczba jednostek z działalnością B+R na 100 tys. podmiotów gospodarki narodowej	GUS, BDL (dane powinny pochodzić z RSI)	2010 – 41 na 100 tys. (8 pozycja w PL)	
Przedsiębiorstwa przemysłowe współpracujące w zakresie działalności innowacyjnej w ogóle przedsiębiorstw	GUS, BDL (dane powinny pochodzić z RSI)	2010 – 5,6% (11 pozycja w PL)	
Nakłady na działalność innowacyjną (B+R, zakup wiedzy i oprogramowania) na 1 podmiot gospodarki narodowej	GUS, BDL (dane powinny pochodzić z RSI)	Nakłady budżetowe bieżące na B+R na 1 mieszkańca – 2010 – 22zł – 14 pozycja w PL	
Odsetek przedsiębiorstw otrzymujących zamówienia poprzez sieci komputerowe (stronę internetową, systemy typu EDI)	GUS, BDL (dane powinny pochodzić z RSI)	2010 – 6,3% (15 pozycja w PL)	
Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu	GUS, BDL (dane powinny pochodzić z RSI)	2011 – 59,5% (11 pozycja w PL)	
Cel: Nowoczesny sektor rolno-spożywczy			
Udział województwa w zbiorach: - Zbóż - Rzepak i rzepiku - Buraków cukrowych - Ziemiaków - Warzyw gruntowych - Owoców	GUS – BDL - Rolnictwo – Uprawy rolnicze – Produkcja roślinna)	2011 -23065099 dt (PL – 267673521) – 8,6% zbóż ogółem Rzepak i rzepik (woj. 2024434; PL 18618074) – 10,9% Buraki cukrowe (woj. 21116011; PL 116741533) – 18, 1% Ziemiaki (woj. 4574702;	Nie dotyczy

		PL 93618479) – 4,9% Warzywa gruntowe (woj. 5209321; PL 48032449) – 10,8% Owoce z drzew + owoce jagodowe (woj. 392644; PL 34144964) – 1,1% Owoce z drzew – 1,0%	
Udział województwa w krajowym pogłowie zwierząt gospodarskich (przeliczeniowe sztuki duże)	GUS – BDL	2011 - 8,4%	Nie dotyczy
Udział województwa w produkcji żywca rzeźnego	GUS – BDL – Rolnictwo – produkcja zwierzęca – produkcja żywca rzeźnego	2011 – 7,5% (woj. 398001; PL 5284481)	Nie dotyczy
Udział województwa w produkcji mleka krowiego	GUS – BDL – Rolnictwo – produkcja zwierzęca – produkcja mleka krowiego (w tys. litrów)	2011– 7,2% (woj. 868598; PL 12052229)	Nie dotyczy
Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w działach (wg PKD 2007): - 01 - 03 - 10	GUS – BDL – Podmioty gospodarcze – Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON podmioty gospodarki narodowej – Podmioty nowo zarejestrowane wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych	2011 01 – 233 03 – 2 10 – 119 2012 01 – 175 03 – 1 10 – 111	2011 01 – 3048 03 – 132 10 – 2163 2012 01 – 3278 03 – 115 10 - 1765
Powierzchnia gruntów klas I-III wyłączona z produkcji rolnej (ha)	GUS – Rocznik Rolnictwa, s. 93	2011 - 47 ha	2011 - 1122 ha
Powierzchnia nawadnianych użytków rolnych i gruntów leśnych (ha)	GUS – Rocznik Rolnictwa, s. 101	2011 - 2260 ha	2011 - 66463 ha
Cel: Bezpieczeństwo			
Wskaźnik wypadków drogowych na 100 tys. mieszkańców	GUS – BDL – Transport i łączność – Wypadki Drogowe – Wypadki drogowe i ich ofiary	2011 – 63,7 na 100 tys. mieszkańców (1336 ogółem)	2011 – 104,0 na 100 tys. mieszkańców (40065 ogółem)
Wskaźnik ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. mieszkańców	GUS – BDL – Transport i łączność – Wypadki drogowe – Wypadki drogowe i ich ofiary (bezpośrednie wyniki znajdują się w Transport i łączność – Wypadki Drogowe – Ofiary wypadków, wskaźnik)	2011 - 11,15 osób na 100 tys.	2011 - 10,87 osób na 100 tys.
Wskaźnik przestępstw kryminalnych na 100 tys. mk	GUS – BDL – Wymiar Sprawiedliwości – Przepięstwa Stwierdzone – Przepięstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych - o charakterze kryminalnym	2011 – 1834,2 na 100 tys. (38488 ogółem)	2011 – 2060,5 na 100 tys. (794102 ogółem)
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw	GUS – BDL – Wymiar Sprawiedliwości – Przepięstwa Stwierdzone – Przepięstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych	2011 – 70,2%	2011 – 68,7%
Cel: Sprawne zarządzanie			
Powierzchnia chroniona w randze parku krajobrazowego oraz obszaru chronionego krajobrazu	GUS – BDL - Stan i Ochrona Środowiska – Ochrona Przyrody i Różnorodności Biologicznej – Obszary Prawnie Chronione	2011 – 232762,8 ha (Parki Krajobrazowe ogółem) + 334124,2 ha (Obszary chronionego Krajobrazu) RAZEM = 566887	2011 – 2607728,0 ha (Parki Krajobrazowe ogółem) 7078116,6 ha (Obszary chronionego Krajobrazu) RAZEM = 9685845
Liczba gmin miejsko-wiejskich w województwie	GUS – BDL - Podział Terytorialny – Podział Administracyjny, Sieć Osadnicza - Gminy	2011 – 35 gmin	2011 – 602 gminy
Stopień redukcji zanieczyszczeń gazowych	GUS – BDL	2011 – 53435 t/r	2011 - 1664947 t/r

(bez CO2) w urządzeniach oczyszczających zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (w t/r)			
Udział energii pochodzącej z odnawialnych nośników energii	GUS – BDL - Rynek Materiałowy i Paliwowo-Energetyczny – Rynek Materiałowy – Produkcja energii elektrycznej wg źródeł (udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem)	2011 – 60,5%	2011 – 8%
Zużycie energii elektrycznej na 1 gospodarstwo domowe w stosunku do średniej krajowej	GUS – BDL - Rynek Materiałowy i Paliwowo-Energetyczny – Rynek Materiałowy – Zużycie energii elektrycznej wg sektorów ekonomicznych	2011 – 1461 (0,745 GWh na 1 gospodarstwo) 98,5% w stosunku do średniej krajowej	2011 – 28258 (0,756 na 1 gospodarstwo)
Liczba podmiotów NGO ogółem; (aktywne fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne) Udział podmiotów NGO w liczbie krajowej (aktywne fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne)	GUS - BDL – Sektor non profit – Aktywne fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne – Organizacje wg formy prawnej (ogółem)	2011 – 3,9 tys. Udział w PL – 5,2%	2011 – 75,0 tys.
Powierzchnia województwa objęta obowiązującymi mpzp (ha) (sporządzonymi na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym oraz na podstawie ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)	GUS – BDL	2011 - 83172 ha	2011 - 8496287 ha
Cel: Tożsamość i dziedzictwo			
Saldo migracji międzywojewódzkich	GUS - BDL	-1321 (2011)	
Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych 20 listopada 2010 r. w I turze (%)	Państwowa Komisja Wyborcza; GUS-BDL	2010 - 45,03%	2010 – 47,32%
Regionalne badanie tożsamości i więzi regionalnej	Opracowanie i cykliczne przeprowadzanie regionalnego badania bazującego na reprezentatywnej grupie mieszkańców województwa		

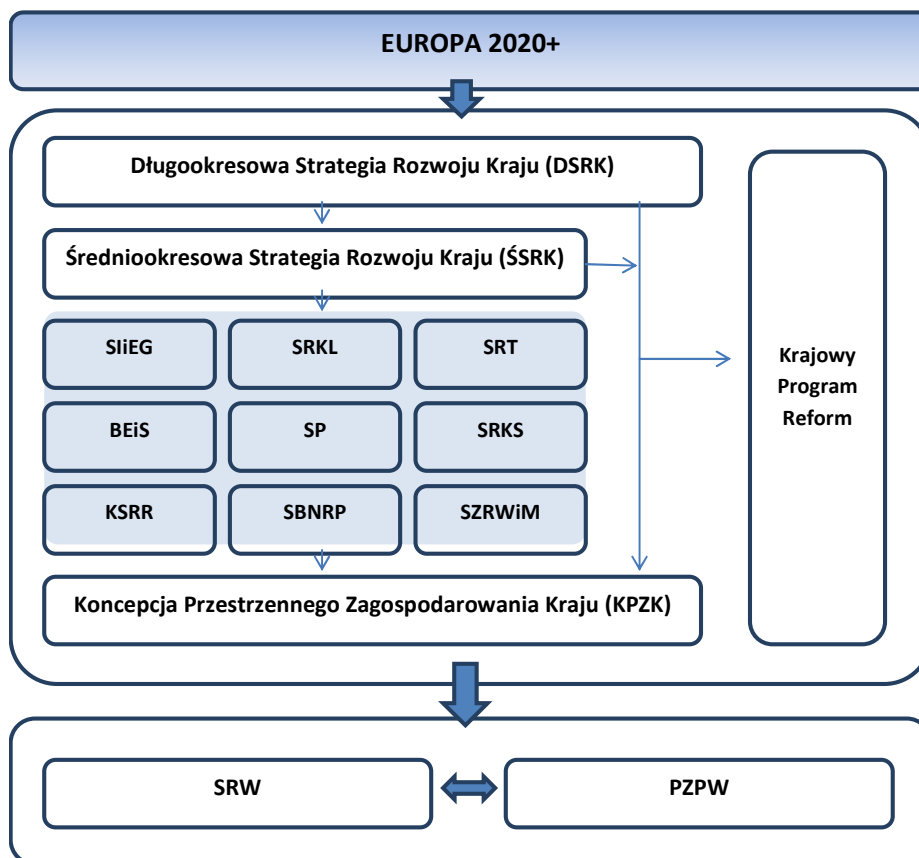
Coroczny monitoring realizacji przedsięwzięć o znaczeniu kluczowym dla rozwoju województwa

Przedsięwzięcia wskazane do corocznego monitoringu ze względu na kluczowe znaczenie dla rozwoju województwa
Realizacja drogi ekspresowej S5
Realizacja drogi ekspresowej S10
Przebudowa drogi krajowej nr 15
Przebudowa drogi krajowej nr 80
Realizacja obwodnicy Inowrocławia
Przebudowa drogi nr 25 na odcinku Inowrocław – Bydgoszcz do standardu GP 2+2
Budowa linii kolejowej Trzciniec – Solec Kujawski dla poprawy dostępności portu lotniczego w Bydgoszczy
Realizacja projektu kompleksowej modernizacji Portu Lotniczego w Bydgoszczy
Utworzenie platformy multimodalnej w rejonie Solca Kujawskiego – Łęgnowa
Opracowanie i wdrożenie zintegrowanego planu regionalnego transportu publicznego 60/90
Utworzenie sieci powiatowych laboratoriów (centrów wiedzy)
Utworzenie Narodowego Centrum Radioastronomii z Radioteleskopem Hevelius w Borach Tucholskich
Utworzenie Centrum badań i transferu innowacji
Utworzenie Regionalnego Centrum Innowacyjności Wsi i Rolnictwa dla rozwoju i transferu innowacji w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym
Budowa stopnia wodnego poniżej Włocławka
Opracowanie i wdrożenie znaku towarowego dla żywności wyprodukowanej na terenie województwa oraz przeprowadzenie kampanii promocyjnej regionalnej żywności wśród mieszkańców województwa

ZAŁĄCZNIK 1. ZGODNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO Z DOKUMENTAMI KRAJOWYMI

Strategia rozwoju województwa (SRW) zgodnie z *Załoženiami systemu zarządzania rozwojem Polski* stanowi element szerszego systemu programowania rozwoju kraju przedstawionego za pomocą spójnej hierarchii dokumentów w tym zakresie. W systemie tym zachowana jest spójność celów rozwojowych poprzez ustanowienie zależności między dokumentami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi oraz między dokumentami poszczególnego szczebla. Wobec powyższego SRW jest dokumentem spójnym z innymi dokumentami regionalnymi, w tym z Planem zagospodarowania przestrzennego województwa (PZPW) oraz z dokumentami krajowymi: Długookresową Strategią Rozwoju Kraju (DSRK); Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju (ŚSRK), 9 strategiami zintegrowanymi, strategiami ponadregionalnymi; Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK). Przy czym spójność dokumentów rozumiana jest jako uwzględnienie zarówno celów rozwojowych zapisanych w w/w dokumentach jak i również uwzględnienie wskazanego tam wymiaru terytorialnego. Należy bowiem podkreślić, iż główna tendencja zmian w prowadzeniu polityki rozwoju kraju (a więc i regionów) polega na wdrożeniu zintegrowanego podejścia do terytorium, koncentrującego się głównie na wspieraniu działań zmierzających do wzmocnienia i wykorzystania wewnętrznych potencjałów wszystkich rodzajów terytoriów.

Powiązanie Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego z dokumentami szczebla unijnego, krajowego i regionalnego można zobrazować za pomocą następującego schematu.

Strategia Rozwoju Województwa kujawsko-pomorskiego” wpisuje się w założenia strategii „Europa 2020”, przyjętej przez Radę Europejską w czerwcu 2010 r. a tym samym oparta jest o nowe zasady, cele i ramy wdrażania polityki spójności na lata 2013-2020.

Cele rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego są spójne z celami wskazanymi w krajowych dokumentach strategicznych: Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju: Polska 2030-Trzecia fala nowoczesności z dnia 9

listopada 2012 r., Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020 przyjętej przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r., Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjętej przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r., oraz 9 zintegrowanych strategiach rozwoju.

Strategia Rozwoju Województwa kujawsko-pomorskiego jest spójna z projektem planu zagospodarowania przestrzennego województwa (Uchwała Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego Nr VII/91/07 z dn. 23.04.2007 r. o przystąpieniu do sporządzenia PZPW) oraz projektem Regionalnego programu operacyjnego województwa kujawsko-pomorskiego na lata 20013-2020. Władze Województwa przyjęły bowiem zasadę synchronizacji procesu opracowywania dokumentów regionalnych w województwie. Oznacza to, iż trzy najważniejsze dokumenty decydujące o rozwoju województwa (SRW, PZPW, RPO) opracowywane są w jednym terminie, co umożliwi najefektywniejsze wykorzystanie instrumentów polityki spójności do realizacji celów polityki regionalnej wyznaczonych w w/w dokumentach.

Tabela. Spójność celów Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego z celami dokumentów krajowych

DOKUMENT KRAJOWY		SRW KUJAWSKO-POMORSKIEGO
Nazwa	Cele strategiczne/obszary strategiczne	Cele strategiczne
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Konkurencyjności i innowacyjności gospodarki	Gospodarka i miejsca pracy
		Nowoczesny sektor rolno-spożywczy
		Innowacyjność
		Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi
	Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski	Dostępność
		Tożsamość i dziedzictwo
Efektywności i sprawności państwa	Sprawne zarządzanie	
	Bezpieczeństwo	
Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Sprawne i efektywne państwo	Sprawne zarządzanie
		Bezpieczeństwo
	Konkurencyjna gospodarka	Gospodarka i miejsca pracy
		Nowoczesny sektor rolno-spożywczy
		Innowacyjność
	Spójność społeczna i terytorialna	Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi
Dostępność		
Tożsamość i dziedzictwo		
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków Miejskich Polski w przestrzeni europejskiej	Sprawne zarządzanie
		Gospodarka i miejsca pracy
		Innowacyjność
	Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju	Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi
		Tożsamość i dziedzictwo
		Dostępność
	Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych Skalach przestrzennych	Dostępność
	Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski	Sprawne zarządzanie
Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa	Bezpieczeństwo	
	Sprawne zarządzanie	
Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego	Sprawne zarządzanie	

ZAŁĄCZNIK 2. ZAŁOŻENIA REALIZACJI POLITYKI TERYTORIALNEJ WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

W nowym okresie programowania na lata 2014-2020 kładzie się szczególny nacisk na wspieranie rozwoju w wymiarze terytorialnym. Podejście terytorialne zakłada w uzasadnionych przypadkach odejście od postrzegania obszarów przez pryzmat granic administracyjnych na rzecz ich indywidualnych potencjałów, barier i wzajemnych zależności (zidentyfikowane obszary geograficzne), celem zwiększenia efektywności wykorzystania środków funduszy unijnych. Warto podkreślić, że nie oznacza to rezygnacji z podejścia horyzontalnego, bowiem duża część działań nadal będzie miała charakter horyzontalny.

W perspektywie 2014-2020 rozwój terytorialny ma być wspierany za pomocą nowych instrumentów zaproponowanych przez Komisję Europejską, do których zalicza się m.in.: Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) oraz Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS). Będą one stanowić narzędzie do wdrażania części alokacji zarówno regionalnej, jak i krajowej (w przypadku ZIT) oraz przeznaczonej na wsparcie Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) wynegocjowanych w ramach realizacji kontraktu terytorialnego (identyfikacja OSI w województwie kujawsko-pomorskim – w Załączniku 3). Zastosowanie owych instrumentów rozwoju terytorialnego ma służyć przede wszystkim wzmocnieniu zintegrowanego podejścia terytorialnego, lepszemu dostosowaniu interwencji wspieranej środkami Wspólnych Ram Strategicznych (WRS) do potrzeb i potencjałów określonych typów terytoriów w Polsce oraz wsparciu rozwoju lokalnego. Jednym z instrumentów znanych z już obecnego okresu programowania, którego rola powinna być utrzymana lub wzmocniona, jest kontynuacja szeroko rozumianych procesów rewitalizacji.

Polityka terytorialna województwa kujawsko-pomorskiego będzie adresowana do czterech poziomów funkcjonalnych:

- obszarów funkcjonalnych ośrodków stołecznych województwa
- obszarów funkcjonalnych miast regionalnych
- obszarów funkcjonalnych ośrodków powiatowych
- lokalnych obszarów funkcjonalnych (małych miast oraz obszarów wiejskich)

Przesłanki identyfikacji właśnie takich płaszczyzn polityki regionalnej wraz z określeniem oczekiwanej wobec nich roli w rozwoju województwa, delimitacją poszczególnych poziomów oraz zakładanych instrumentów interwencji zostały przedstawione w charakterystyce priorytetu „Modernizacja wsi i miast” (Rozdział „Priorytety rozwoju województwa do roku 2020”).

W Kujawsko-Pomorskim Regionalnym Programie Operacyjnym 2014-2020 polityka terytorialna będzie realizowana za pomocą dwóch osi priorytetowych:

- Polityka miejska
- Rozwój kierowany przez społeczność lokalną

W ramach pierwszej z powyższych osi podstawowym instrumentem oddziaływania będą Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (dla najwyższego szczebla finansowane z udziałem budżetu krajowego, dla pozostałych – z budżetu regionalnego) a w ramach drugiej osi, zgodnie z jej nazwą, podstawowym instrumentem będzie działalność sektora pozarządowego w ramach realizacji idei RLKS/CLLD.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) są instrumentem dedykowanym dla miast oraz ich obszarów funkcjonalnych (przygotowanym i zarządzanym z poziomu Komisji Europejskiej). Ostateczna forma wdrożenia tego narzędzia w Polsce będzie zależała od wyników konsultacji wewnątrz kraju oraz ostatecznych przesądzeń odnośnie Umowy Partnerskiej i programów operacyjnych. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne jako instrument rozwoju terytorialnego mają przyczyniać się do realizacji zintegrowanych strategii rozwoju miejskiego (lub też innych strategii terytorialnych). Za pomocą tego instrumentu partnerstwa reprezentujące miasta i ich obszary funkcjonalne mogą realizować zintegrowane projekty, łączące działania finansowane z EFRR i EFS.

Celem realizacji ZIT w Polsce jest sprzyjanie rozwojowi współpracy i integracji na obszarach funkcjonalnych największych polskich miast, przede wszystkim tam, gdzie skala problemów związanych z brakiem współpracy i komplementarności działań różnych jednostek administracyjnych jest największa. Istotna jest przy tym

realizacja zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miast oraz ich obszarów funkcjonalnych, a także zwiększanie ich udziału w zarządzaniu programami operacyjnymi.

Zakłada się, że ZIT będą realizowane na terenach obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich (16 ZIT – po jednym na województwo; stanowią one jednocześnie jeden z kluczowych OSI), na obszarach funkcjonalnych innych miast o charakterze regionalnym i subregionalnym, a także na innych obszarach wymagających zintegrowanego podejścia, potrzebujących zachęt do współpracy. Realizacja ZIT w miastach nie będących stolicami województw będzie zależała od woli samorządów wojewódzkich do zwiększenia udziału tych obszarów w podejmowaniu decyzji dotyczących projektów w wybranych osiach priorytetowych czy działaniach RPO. W województwie kujawsko-pomorskim jest wola szerokiego wykorzystania instrumentu ZIT dla zintegrowanego rozwoju miast i powiązanych z nimi obszarów otaczających – na wszystkich poziomach hierarchicznych.

Projekty realizowane w ramach ZIT powinny być zintegrowane nie tylko obszarowo, ale też tematycznie, a przede wszystkim zintegrowane na poziomie działań realizowanych w ramach różnych funduszy. W tym kontekście istotna jest realizacja projektów integrujących działania twarde i miękkie, finansowane zarówno z EFRR, jak i EFS. Zintegrowany charakter projektów realizowanych w ramach ZIT powinien być głównym kryterium decydującym o jego realizacji w tej formule.

Wsparcie rozwoju terytorialnego w ramach ZIT będzie się odbywało, jak już wcześniej wspomniano, z wykorzystaniem środków Wspólnych Ram Strategicznych. Za pomocą instrumentu ZIT realizowane będą w ramach RPO określone cele tematyczne, koncentrujące się na określonych kierunkach interwencji. Ostateczne ustalenia w zakresie doboru celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych do realizacji ZIT będą przesądzane na etapie negocjacji kontraktu terytorialnego oraz ustalania zawartości programów operacyjnych, w celu jak największego dostosowania interwencji do potrzeb poszczególnych funkcjonalnych ośrodków miejskich.

Warunkami obligatoryjnymi otrzymania funduszy na realizację ZIT są:

- przygotowanie Programu działań ZIT – będzie on podstawą dla udzielenia wsparcia z działań/priorytetów realizowanych w formule ZIT w ramach RPO. Stanowił on będzie również podstawę do zaangażowania Związku ZIT w proces zarządzania RPO. Program działań ZIT tworzony zgodnie z zasadą partnerstwa stymulował będzie współpracę wszystkich podmiotów w celu realizacji uzgodnionej wizji rozwojowej na terenie całego miejskiego obszaru funkcjonalnego;
- zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa (powołanie Związku ZIT) – jest udokumentowaną chęcią JST do współpracy na rzecz realizacji działań w ramach ZIT, mających znaczenie dla całego obszaru funkcjonalnego;
- posiadanie odpowiedniej zdolności instytucjonalnej do zarządzania częścią programu operacyjnego oraz zapewnienie współfinansowania realizowanych projektów;
- podpisanie porozumienia do realizacji ZIT w województwie pomiędzy Związkiem ZIT, a IZ RPO, które następuje po spełnieniu powyższych warunków.

Warunkiem fakultatywnym jest przygotowanie strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego miasta, która przewidziana jest w KPZK 2030.

Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS/CLLD – Community Local Led Development) to jeden z instrumentów wspierających rozwój terytorialny w perspektywie finansowej 2014-2020 (obok m.in. Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych). Jest to specyficzne narzędzie stosowane na szczeblu subregionalnym, stanowiące kontynuację oraz rozszerzenie podejścia LEADER .

Celem RLKS jest wspieranie oddolnych działań społeczności lokalnych na rzecz rozwoju lokalnego. Rozwój lokalny kierowany jest przez Lokalne Grupy Działania (LGD), składające się z osób reprezentujących lokalne interesy publiczne i prywatne interesy społeczno-gospodarcze, przy czym społeczeństwo obywatelskie i partnerzy z sektora prywatnego powinni posiadać co najmniej 50% udziału w procesach decyzyjnych, a żadna pojedyncza grupa interesów nie powinna posiadać więcej niż 49% głosów.

Obowiązkiem każdej Lokalnej Grupy Działania jest stworzenie oraz realizacja zintegrowanej i wielosektorowej Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) , spójnej z poszczególnymi programami wszystkich zaangażowanych funduszy

unijnych. Stanowi ona dokument, na podstawie którego inwestorzy mogą ubiegać się o wsparcie na realizację operacji (konkretnych projektów) spójnych z celami Lokalnej Strategii Rozwoju. Wybór projektów oraz ustalanie kwoty wsparcia należy do Lokalnej Grupy Działania i odbywa się w drodze głosowania, przy czym co najmniej 50% głosów musi pochodzić od partnerów spoza sektora publicznego.

Finansowanie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność ze wszystkich funduszy w ramach wspólnych ram strategicznych ma być spójne i skoordynowane. Ułatwi to Lokalnym Grupom Działania tworzenie wielofunduszowych strategii, lepiej dostosowanych do ich potrzeb, umożliwiając wsparcie obszarów posiadających zarówno problemy terenów wiejskich, jak i miejskich. Państwa członkowskie będą musiały określić w jaki sposób zamierzają wspierać RLKS oraz wskazać w jakich programach i obszarach można ten instrument stosować. Warto podkreślić, że rozwój lokalny kierowany przez społeczność jest opcjonalny w przypadku EFRR, EFS i EFMR (czyli polityki spójności i rybackiej), natomiast obligatoryjny w przypadku EFRROW (w ramach Wspólnej Polityki Rolnej minimum 5% środków z EFRROW należy przeznaczyć na RLKS). Przewiduje się środki motywujące do stosowania instrumentu RLKS. Przykładowo, gdy w ramach programów operacyjnych cała oś priorytetowa będzie realizowana przez RLKS, maksymalna stawka współfinansowania ze środków EFRR i/lub EFS zostanie zwiększona o 10 punktów proc. Zadaniem, które stoi przed państwami członkowskimi jest również określenie kryteriów wyboru Lokalnych Strategii Rozwoju oraz zapewnienie skoordynowania procedur między funduszami. Termin wyboru i akceptacji wszystkich LSR upływa z dniem 31 grudnia 2015 r.

Zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego prowadzenie skutecznej i efektywnej polityki regionalnej wymaga zastosowania zasady koncentracji geograficznej i tematycznej. W dokumencie tym zwraca się uwagę, że polityką regionalną objęte jest całe terytorium Polski, jednak dla osiągnięcia celów tej polityki niezbędne jest skoncentrowanie ograniczonych zasobów finansowych i organizacyjnych na wyodrębnionych obszarach geograficznych, na których potrzebna jest zewnętrzna interwencja dla pełnego wykorzystania potencjałów rozwojowych. W związku z powyższym w KSRR wprowadzono nową kategorię obszarów zwanych Obszarami Strategicznej Interwencji (OSI).

Przedstawione powyżej ramowe założenia polityki terytorialnej będą jednym z paradygmatów polityki regionalnej województwa – wszystkie programy rozwoju oraz bieżące decyzje dotyczące kierunków rozwoju województwa oraz realizacji poszczególnych przedsięwzięć będą uwzględniały podejście terytorialne oraz daleko idące zaangażowanie partnerów społecznych w realizację rozwoju na poziomie lokalnym (RLKS).

ZAŁĄCZNIK 3. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM

Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) to obszary tematyczne i przestrzenne, do których będzie w szczególności adresowana polityka regionalna. Obejmują one zarówno podstawowe obszary koncentracji procesów rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i regionów, tj. główne ośrodki miejskie wraz z ich zapleczem funkcjonalnym, oraz obszary poza bezpośrednim zasięgiem oddziaływania tych ośrodków, które wymagają wzmocnienia potencjałów do rozwoju i stworzenia lub poprawy warunków dla zwiększenia absorpcji i rozprzestrzeniania procesów rozwojowych zogniskowanych w głównych ośrodkach miejskich (innymi słowy bieguny wzrostu), a także obszary problemowe, czyli terytoria cechujące się największą koncentracją negatywnych zjawisk rozwojowych o zasięgu i znaczeniu krajowym, lub ponadregionalnym, które wymagają interwencji rządu ze względu na ciężar, którego region sam nie jest w stanie udźwignąć.

W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego wyodrębniono następujące typy terytoriów, które powinny służyć jako podstawa przy identyfikacji OSI przez samorządy województw:

- ośrodki wojewódzkie – miasta wojewódzkie, które od 1.01.1999 r. są siedzibą wojewody i (lub) sejmiku województwa oraz ich obszary funkcjonalne,
- ośrodki subregionalne – miasta średniej wielkości (powyżej 20 tys.), pełniące istotne funkcje w skali sub- i regionalnej oraz ich obszary funkcjonalne,
- obszary wiejskie,
- obszary strategicznej interwencji dla zapewnienia spójności w skali kraju, czyli województwa określone w KSRR oraz podregiony, których poziom rozwoju znacznie odbiega od średniej krajowej,

- obszary o najgorszych wskaźnikach dostępu do usług publicznych,
- obszary przygraniczne,
- obszary strategicznej interwencji na rzecz restrukturyzacji i rewitalizacji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze,
- obszary o ekstremalnie niskiej dostępności transportowej.

Szczegółowe wyznaczanie OSI odbywać się powinno zasadniczo na poziomie jednostek statystycznych NTS 2 i NTS 3, jednak ze względu na powiązania funkcjonalne może się również dokonywać na innych poziomach statystycznych (NTS 4, a nawet NTS 5). Obszary Strategicznej Interwencji powinny zostać zidentyfikowane przez samorządy województw w Strategii Rozwoju Województwa (SRW) oraz zdelimitowane w przestrzeni w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa (PZPW). Tak zidentyfikowane OSI stanowiąc będą podstawę do uzgadniania Kontraktu Terytorialnego (KT).

W województwie kujawsko-pomorskim zidentyfikowano siedem Obszarów Strategicznej Interwencji:

Obszar Strategicznej Interwencji: Aglomeracja Bydgoszczy i Torunia

Zasięg przestrzenny obszaru:

Centralna część województwa kujawsko-pomorskiego zakwalifikowana przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego do Obszaru Funkcjonalnego Bydgoszczy i Torunia

Podstawa identyfikacji obszaru:

Podstawą identyfikacji są dwie płaszczyzny:

- Negatywne konsekwencje intensywnych procesów suburbanizacji w sferze ładu przestrzennego i stanu środowiska oraz jakości życia mieszkańców (w kontekście obsługi w zakresie usług publicznych i transportu publicznego)
- Pełnienie przez ośrodki centralne – Bydgoszcz i Toruń – funkcji ośrodków regionalnych – o podstawowym znaczeniu dla obsługi mieszkańców i gospodarki województwa, rozwijających funkcje metropolitalne (KPZK 2030 zalicza duopol tych miast do ośrodków krajowej metropolii sieciowej), w związku z czym istnieje potrzeba stymulowania ich rozwoju w tych dziedzinach

Planowany zakres interwencji wobec obszaru:

Zamierza się prowadzić interwencję w zakresie:

- rozwoju powiązań transportowych o charakterze aglomeracyjnym (dotyczy zarówno rozwoju sieci, jak i organizacji transportu publicznego) w relacjach do centrów Bydgoszczy i/lub Torunia
- rozwoju powiązań infrastrukturalnych w zakresie zadań własnych gmin (zarówno w zakresie infrastruktury technicznej, jak i wspólnej realizacji zadań w zakresie obsługi ludności)
- koordynacji działań z zakresu planowania przestrzennego gmin dla przeciwdziałania rozwojowi chaotycznej zabudowy oraz optymalnego gospodarowania przestrzenią podmiejską
- rozwoju potencjału istniejących oraz stymulowanie nowych funkcji metropolitalnych Bydgoszczy i Torunia – w szczególności w zakresie międzyregionalnej i międzynarodowej dostępności transportowej, rozwoju sektora badawczo-rozwojowego, rozwoju sektora nauki, rozwoju sektora otoczenia biznesu, rozwoju kultury i specjalistycznej ochrony zdrowia
- rozwoju współpracy samorządów dla sprawnego zarządzania.

Obszar Strategicznej Interwencji: Zagospodarowanie Dolnej Wisły i nowy stopień wodny

Zasięg przestrzenny obszaru:

Przedsięwzięcie polega na realizacji stopnia wodnego w Wiśle – poniżej Włocławka, w rejonie miejscowości Ciechocinek-Nieszawa.

Podstawa identyfikacji obszaru:

Realizacja stopnia wodnego poniżej Włocławka ma na celu przede wszystkim zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego w dolinie Wisły oraz ochronę istniejącego stopnia wodnego we Włocławku przed katastrofą budowlaną. Dodatkowymi – bardzo istotnymi korzyściami – będzie produkcja energii elektrycznej,

ustanowienie kolejnej przeprawy drogowej przez Wisłę, zabezpieczenie przebiegu przez Wisłę infrastruktury technicznej o znaczeniu krajowym (rurociąg), poprawa zdolności transportowej odcinka drogi wodnej E-40, stworzenie podstaw do rozwoju turystyki wodnej oraz stworzenie podstaw dla realizacji systemu nawodnień dla podniesienia efektywności gospodarki rolnej na Kujawach. Zakłada się także, oprócz korzyści wskazanych powyżej, ogólną aktywizację gospodarczą w rejonie realizacji przedsięwzięcia, co może wpłynąć na ograniczenie problemów społeczno-gospodarczych identyfikowanych w tym rejonie (zwłaszcza niska przedsiębiorczość, wysokie bezrobocie, zagrożenie ubóstwem).

Planowany zakres interwencji wobec obszaru:

Realizacja stopnia wodnego z elektrownią.
Realizacja połączenia drogowego dróg nr 10 i nr 91.

Obszar Strategicznej Interwencji: Kujawy – wyspecjalizowana strefa gospodarcza dla rolnictwa

Zasięg przestrzenny obszaru:

Obejmuje tereny rolne powiatów południowej części województwa: włocławskiego, radziejowskiego, aleksandrowskiego, inowrocławskiego, mogileńskiego, znińskiego – objęte trwałym deficytem wód opadowych w okresie wegetacyjnym.

Podstawa identyfikacji obszaru:

Główną przesłanką jest problem środowiskowy - trwały deficytu wody na potrzeby rolnictwa w okresie wegetacyjnym, prowadzący do znacznego obniżenia plonów, a więc uniemożliwiający wykorzystanie w pełni zwartych obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej o bardzo dużej przydatności dla rolnictwa. Problem ten może być w znacznym stopniu ograniczony poprzez realizację systemu nawodnień, przy rozwoju systemów retencji oraz przerzutów wody ze zbiornika na Wiśle powstałego w wyniku realizacji stopnia poniżej Włocławka (realizacja nowego stopnia wodnego na Wiśle poniżej Włocławka jest niezbędnym warunkiem powodzenia przedsięwzięcia).

Zwiększenie potencjału produkcji rolnej pozwoli na zwiększenie efektywności gospodarki rolnej oraz rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, a więc będzie stanowiło dodatkowy czynnik aktywizacji społeczno-gospodarczej.

Planowany zakres interwencji wobec obszaru:

Szczegółowa delimitacja obszaru wymagającego nawodnień.
Realizacja systemu nawodnień na potrzeby rolnictwa – wykorzystującego lokalną małą retencję oraz przerzut wody z Wisły.
Realizacja terenów inwestycyjnych powiązanych z wykorzystaniem potencjału rolnego (tereny przedsiębiorczości bazującej na przetwórstwie rolno-spożywczym oraz na rzecz oze) – czyli „stworzenie wyspecjalizowanej strefy gospodarczej, ukierunkowanej na produkcję rolniczą Kujaw”.

Obszar Strategicznej Interwencji: Ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Zasięg przestrzenny obszaru:

Obszar wymaga szczegółowej delimitacji – przy założeniu objęcia terenów rolnych o najwyższej przydatności dla rolnictwa (gleb chronionych klas I-III oraz dużych powierzchni zwartych obszarów gleb klas IV). W największym stopniu gleby wysokich klas występują na Kujawach, Pojezierzu Chełmińskim, Wysoczyźnie Świeckiej i Pojezierzu Krajeńskim.

Podstawa identyfikacji obszaru:

Funkcja rolnicza należy do podstawowych działalności gospodarczych województwa i lokuje kujawsko-pomorskie wśród czołowych producentów żywności w kraju. Zakłada się utrzymanie wysokiej rangi gospodarki rolnej oraz rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego oraz sektora energetyki odnawialnej w oparciu o płody rolne, stąd obszary wysokiej przydatności rolniczej stanowią walor o znaczeniu strategicznym dla rozwoju województwa.

Planowany zakres interwencji wobec obszaru:

Szczegółowa delimitacja obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz ustanowienie zasad ochrony w dokumentach planistycznych rangi wojewódzkiej.

Obszar Strategicznej Interwencji: Wzrost zatrudnienia**Zasięg przestrzenny obszaru:**

Cały obszar województwa – w szczególności interwencji wymagają powiaty położone poza ścisłym centrum województwa.

Podstawa identyfikacji obszaru:

Przesłanką do uznania tego zagadnienia za obszar strategicznej interwencji jest trwale wysoki poziom bezrobocia na terenie województwa. Problem jest szczególnie istotny w powiatach położonych poza ścisłym centrum województwa, jednak interwencją powinno zostać objęte całe województwo, ponieważ część centralna, charakteryzująca się najkorzystniejszymi wskaźnikami rozwoju może stanowić miejsce pracy dla mieszkańców powiatów peryferyjnych.

Z problemem trwale wysokiego bezrobocia wiąże się ściśle niski poziom rozwoju społecznego (zwłaszcza w zakresie niskiego poziomu wykształcenia, małego zaangażowania w sprawy rozwoju lokalnego, braku partycypacji w życiu kulturalnym, braku dbałości o zdrowie) i jakości życia (sytuacji materialnej – powiaty o wysokich wskaźnikach bezrobocia notują najwyższe wartości korzystających z pomocy społecznej). Zaczynając problemem jest również wysokie bezrobocie wśród ludności młodej. Ogół tych procesów pogłębia zjawiska depopulacji na obszarach wiejskich.

Utrzymywanie takiej sytuacji będzie przyczyniać się do pogłębiania dysproporcji w jakości życia mieszkańców na terenie województwa.

Planowany zakres interwencji wobec obszaru:

Interwencja powinna polegać na:

- rozwoju terenów inwestycyjnych
- rozwoju systemu regionalnego transportu publicznego umożliwiającego dojazdy do pracy do centralnej części województwa
- rozwoju przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolnym i (w obszarach o sprzyjających warunkach) leśnym
- rozwoju sektora oze
- zwiększaniu zatrudnialności w istniejących podmiotach gospodarczych
- działaniach systemowych na rzecz rozwoju społecznego – zwłaszcza w aspekcie edukacji, w tym szczególnie szkolnictwa zawodowego.

Obszar Strategicznej Interwencji: Polityka miejska i rewitalizacja miast**Zasięg przestrzenny obszaru:**

Dotyczy 52 miast na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Podstawa identyfikacji obszaru:

Miasta na terenie województwa należą do czterech kategorii funkcjonalnych – są to:

- ośrodki metropolitalne (Bydgoszcz i Toruń),
- miasta średnie (Włocławek, Grudziądz i Inowrocław) o wyspecjalizowanych funkcjach o znaczeniu krajowym, pełniące rolę ośrodków gospodarczych znaczenia regionalnego,
- miasta powiatowe i wybrane ośrodki koncentrujące funkcje powiatowe – odpowiedzialne za rozwój społeczny w zakresie zadań własnych powiatów oraz aktywizację gospodarczą na poziomie podregionalnym,
- pozostałe miasta („małe miasta”) – odpowiedzialne za rozwój społeczny w zakresie zadań własnych gmin oraz aktywizację gospodarczą na poziomie lokalnym (lokalne rynki pracy),

Kompleksowa polityka miejska polegać ma na zaangażowaniu miast wszystkich kategorii w rozwój społeczny i gospodarczy województwa, przy różnicowaniu działań w stosunku do poszczególnych kategorii miast

adekwatnie do ich potencjału i oczekiwanej roli w rozwoju województwa. Zakłada się więc opracowanie szczegółowych założeń działań wobec każdej z kategorii miast jak podstawę polityki działań wobec nich.

Kontynuacja procesów rewitalizacyjnych będzie się odbywać na podstawie odrębnych założeń szczegółowych (np. lokalnych programów rewitalizacji).

W województwie kujawsko-pomorskim politykę miejską zamierza się prowadzić z szerokim wykorzystaniem instrumentu ZIT – zakładającego ścisłą integrację planowania na poziomie miast i obszarów funkcjonalnych. Instrument ZIT obejmie nie tylko Bydgoszcz i Toruń, ale także Włocławek, Grudziądz i Inowrocław. Będzie także promowany w ramach RPO wobec mniejszych miast – gdzie podkreśla się rolę podejścia zintegrowanego i opartego na strategiach rozwoju.

Planowany zakres interwencji wobec obszaru:

Delimitacja obszarów funkcjonalnych miast (jako obszarów wsparcia).

Opracowanie i wdrożenie szczegółowych założeń działań wobec poszczególnych kategorii miast.

Obszar Strategicznej Interwencji: Rozwój uzdrowisk

Zasięg przestrzenny obszaru:

Zagadnienie dotyczy trzech uzdrowisk statutowych: Ciechocinek, Inowrocław, Wieniec-Zdrój oraz innych miejscowości, które uzyskają status uzdrowiska.

Podstawa identyfikacji obszaru:

Województwo kujawsko – pomorskie jest regionem o bardzo silnym potencjale uzdrowiskowym, co potwierdzają wskaźniki bazy i liczby kuracjuszy, lokujące województwo wśród krajowych liderów (w większości wskaźników 2. pozycja w kraju, z wysokimi udziałami w całości krajowego ruchu uzdrowiskowego). Jest to więc funkcja, która ma duże znaczenie gospodarcze dla miejscowości, w których jest realizowana oraz duże znaczenie wizerunkowe dla województwa – stanowi więc przewagę konkurencyjną. Ponadto wskazuje się na możliwość dalszego rozwoju potencjału uzdrowiskowego – zarówno poprzez rozwój istniejących uzdrowisk, jak i tworzenie nowych na bazie zidentyfikowanych walorów (mogących stanowić podstawę dla uzyskania oficjalnego statusu ośrodka uzdrowiskowego)

Planowany zakres interwencji wobec obszaru:

Interwencja w tym obszarze ma na celu:

- wzmocnienie potencjału leczniczego uzdrowisk (poprawa zdolności do realizacji zadań statutowych)
- wzmocnienie potencjału gospodarczego uzdrowisk poprzez rozwój działalności stowarzyszonych – ukierunkowanych na obsługę kuracjuszy i kooperację z placówkami lecznictwa uzdrowiskowego
- poprawa atrakcyjności uzdrowisk dla kuracjuszy zagranicznych
- ograniczanie kolizyjności innych funkcji z funkcją uzdrowiskową – zagadnienie to dotyczy także likwidacji zagrożeń środowiska (niska emisja), wyprowadzenia ruchu komunikacyjnego, usprawnianie rozwiązań planistycznych

ZAŁĄCZNIK 4. USTALENIA STRATEGII W ODNIESIENIU DO WYBRANYCH ASPEKTÓW FUNKCJONOWANIA WOJEWÓDZTWA

DROGI WODNE

Zagadnienia dotyczące dróg wodnych zostały ujęte w SRW w aspektach:

- odtworzenia transportowego znaczenia dróg wodnych (zwłaszcza MDW E40), ale także na ich wykorzystanie turystyczne (zwłaszcza MDW E70),
- kompleksowego zagospodarowania doliny Dolnej Wisły, w celu stworzenia drogi wodnej o wysokich parametrach technicznych,
- współpracy na szczeblu ponadregionalnym i międzynarodowym poprzez uczestnictwo w programach na rzecz rewitalizacji Międzynarodowych Dróg Wodnych E40 i E70 przebiegających przez województwo kujawsko-pomorskie,
- wykorzystania dróg wodnych dla rozwoju gospodarczego województwa – budowa terminalu (platformy multimodalnej) w rejonie Solca Kujawskiego-Łęgnowa.

Ustalenia dotyczące dróg wodnych zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Dostępność

Sprawne zarządzanie

EDUKACJA

Zagadnienia dotyczące edukacji zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- edukacyjnym – potrzeba podniesienia poziomu nauczania na wszystkich szczeblach edukacji, co jest warunkowane zarówno przez standard bazy oświatowej, jak i kwalifikacje nauczycieli – planuje się działania mające na celu doposażenie placówek oraz wyposażenie w innowacyjne narzędzia i technologie, stworzenie sieci powiatowych centrów wiedzy służących nabywaniu wiedzy praktycznej (nauczanie doświadczalne), podniesienie ogólnych i „cyfrowych” kompetencji nauczycieli,
- gospodarczym – dostosowanie programów nauczania do potrzeb rynku pracy, promowanie nauk ścisłych mających podstawowe znaczenie dla gospodarki regionu (w tym inteligentnych specjalizacji), rozwój szkolnictwa zawodowego kształcącego w dziedzinach szczególnie istotnych dla województwa, kształcenie kadr w zakresie opieki zdrowotnej i społecznej dla potrzeb ludności starszej,
- społecznym – zapewnienie równego dostępu do edukacji poprzez program stypendiów kierowanych do uczniów zamieszkujących obszary wiejskie i małe miasta oraz do zdolnej młodzieży z ubogich rodzin (refundacja kosztów dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych, pomoc stypendialna mająca na celu zniwelowanie dysproporcji w dostępie do edukacji),
- promocji kształcenia – propagowanie idei uczenia się przez całe życie, począwszy od upowszechniania edukacji przedszkolnej, zachęcanie wszystkich pokoleń do nauki języków obcych, realizacja programu regionalnych konkursów i olimpiad przedmiotowych (co pośrednio wzmocni również poczucie tożsamości regionalnej),
- edukacji jako narzędzia do kształtowania postaw społeczeństwa obywatelskiego oraz budowania tożsamości regionalnej – przygotowanie zgodnych z podstawą programową materiałów z zakresu edukacji regionalnej dla przedszkoli, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (opracowanie i wdrożenie regionalnego programu służącego nabywaniu wiedzy o województwie).

Ustalenia dotyczące edukacji zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi – część dotycząca sfery edukacji oraz rozwoju społecznego

Tożsamość i dziedzictwo

INNOWACYJNOŚĆ

Zagadnienia dotyczące innowacyjności zostały ujęte w SRW w aspektach:

- rozwoju badań naukowych, uważanych za źródło innowacyjności oraz stymulacji świata nauki do kreatywnego działania, ułatwienia komercjalizacji badań naukowych młodych naukowców,
- poprawy zdolności naukowo-badawczych szkół wyższych oraz niezależnych instytucji badawczo-rozwojowych w celu uzyskania wysokiego poziomu badań naukowych,
- zwiększenia transferu nowoczesnych rozwiązań do przedsiębiorstw i instytucji poprzez zbudowanie systemu współpracy między sferą naukowo-badawczą, przedsiębiorstwami i administracją, warunkującego lepsze wykorzystanie infrastruktury naukowo-badawczej na rzecz gospodarki,
- otwarcia regionu na pomysły i technologie wykorzystywane poza jego granicami w celu ich wdrożenia w przedsiębiorstwach,
- rozwoju przedsiębiorstw zaliczanych do „inteligentnych specjalizacji”, które będą objęte szczególnym wsparciem w zakresie rozwoju innowacyjnych aspektów i rozwiązań i w dużym stopniu wpływać będą na rozwój gospodarczy województwa,
- wzrostu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki rolnej, poprzez rozwój badań oraz tworzenie wzajemnych powiązań nauki i biznesu (transfer nowoczesnych technologii rolniczych).

Ustalenia dotyczące innowacyjności zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Innowacyjność

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

INTELIGENTNE SPECJALIZACJE

Idea „inteligentnej specjalizacji” (smart specialization) stanowi stosunkowo nowy czynnik, który powinien być uwzględniany w dokumentach strategicznych. Koncepcja ta została sformułowana w 2008 r. (DG Research, prof. D. Foray), natomiast po raz pierwszy termin ten umieszczono w dokumencie Komisji Europejskiej pt. „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu” (w skrócie „Europa 2020”), opublikowanym w 2010 r.

Podkreślić należy, że idea inteligentnej specjalizacji nie jest pojęciem nowym, stanowi jedynie syntezę licznych koncepcji oraz teorii dotyczących polityki naukowej, innowacyjnej, przemysłowej oraz rozwoju regionalnego. Opiera się ona na dwóch podstawowych założeniach: po pierwsze regiony nie są w stanie samodzielnie uzyskać wysokiej doskonałości w nauce, technologii oraz innowacjach, a po drugie regiony powinny promować to, co uczyni wyjątkową ich wiedzę, zasoby i da im przewagę.

W ramach nowej perspektywy finansowej UE (2014-2020) zakłada się eliminację zjawiska rozproszenia środków poprzez koncentrację na określonych priorytetach i osiągnięcie w większej skali efektów synergii. Odzwierciedleniem tego podejścia jest Strategia 2020, która nakłada na państwa członkowskie (ich poszczególne regiony) obowiązek sporządzenia regionalnych strategii innowacji, jako warunek wstępny (tzw. uwarunkowanie *ex ante*) do ubiegania się o wsparcie z funduszy strukturalnych. W dokumentach tych należy określić w jakich dziedzinach bądź branżach dany region zamierza się specjalizować, wyznaczając tzw. inteligentne specjalizacje.

Inteligentna specjalizacja oznacza wybór dziedzin gospodarki i połączonych z nimi obszarów nauki, na które zostanie ukierunkowana interwencja. Ma ona na celu rozwój gospodarczy regionu, poprzez radykalny wzrost innowacyjności wytwarzanych produktów i usług oraz stosowanych procesów i technologii, na bazie wdrożonych wyników wysoko zaawansowanych badań. Celem jest zatem radykalne podniesienie innowacyjności gospodarki, która musi konkurować z coraz bardziej zaawansowanymi technologicznie i innowacyjnymi gospodarkami innych krajów. Inteligentne specjalizacje mają być motorami radykalnej modernizacji, rozwoju i wzrostu konkurencyjności całej gospodarki regionu, zgodnie z zasadą inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu określone w dokumencie Europa 2020.

W województwie kujawsko-pomorskim inteligentne specjalizacje zostały zidentyfikowane w toku prac nad „Regionalną Strategią Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Strategia na rzecz rozwoju inteligentnych specjalizacji”. Wyboru dokonano w oparciu o analizę potencjałów województwa, kładąc nacisk na mocne strony i szanse stojące przed gospodarką i sferą nauką regionu, określone w wyniku analizy strategicznej. Na bazie wniosków eksperckich dokonano oceny potencjału poszczególnych obszarów, ich możliwości rozwoju oraz spodziewanych efektów interwencji. Podkreślić należy, że wybór specjalizacji nie musi być ostateczny. W związku ze stale zmieniającym się otoczeniem gospodarczym, postępującym rozwojem nauki i techniki oraz regionalnego systemu gospodarczego, innowacyjnego i naukowo-badawczego, może być w przyszłości celowe zaktualizowanie listy specjalizacji. W toku prac nad „Regionalną Strategią Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Strategia na rzecz rozwoju inteligentnych specjalizacji” wyznaczono następujące inteligentne specjalizacje:

- 1) Najlepsza bezpieczna żywność – przetwórstwo, nawozy i opakowania
- 2) Medycyna, usługi medyczne i turystyka zdrowotna
- 3) Motoryzacja, urządzenia transportowe i automatyka przemysłowa
- 4) Narzędzia, formy wtryskowe, wyroby z tworzyw sztucznych
- 5) Przetwarzanie informacji, multimedia, programowanie, usługi ICT
- 6) Biointeligentna specjalizacja – potencjał naturalny, środowisko, energetyka
- 7) Transport, logistyka, handel – szlaki wodne i lądowe
- 8) Dziedzictwo kulturowe, sztuka, przemysły kreatywne

Ustalenia dotyczące inteligentnych specjalizacji zostały zawarte w SRW w ramach celu strategicznego *Innowacyjność*.

KULTURA

Zagadnienia dotyczące kultury zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- kształtowania rozwoju społecznego przez lokalne instytucje kultury rozumiane jako baza usług publicznych, przy czym podkreśla się potrzebę poszerzenia zakresu ich działalności o aspekty edukacji oraz integracji społecznej (zagospodarowanie wolnego czasu ludności w każdym wieku – szczególnie na obszarach wiejskich i w małych miastach),
- kształtowania tożsamości regionalnej za pośrednictwem instytucji kultury oraz dziedzictwa kulturowego (budowa marki regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego w aspekcie identyfikacji czynników jednoczących regionalną społeczność), w celu zachowania i promocji dziedzictwa regionu planuje się rozwój Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej (digitalizacja jak największej liczby zbiorów dotyczących regionu pochodzących z bibliotek, muzeów, od osób prywatnych, itp., w celu wzbogacenia już istniejących zbiorów, których zaletą jest ich powszechna dostępność),
- promowania i kreowania wizerunku regionu (budowa marki regionalnej województwa) na bazie: dziedzictwa kulturowego regionu oraz wojewódzkich zasobów przyrody i krajobrazu przyrodniczo-

kulturowego (istnieje potrzeba waloryzacji w tym zakresie), flagowych (rozpoznawalnych w kraju i za granicą) wydarzeń kulturalnych, kojarzonych z regionem jako wysokiej jakości, atrakcyjna oferta kulturalna – istotna jest przy tym integracja systemu zarządzania promocją w województwie (współpraca podmiotów zajmujących się promocją i tworzeniem spójnego wizerunku),

- generowania dochodów oraz miejsc pracy przez działalność związaną z kulturą (m.in. turystyka krajoznawcza na bazie walorów kultury, turystyka imprezowa).

Ustalenia dotyczące kultury zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi

Gospodarka i miejsca pracy

Sprawne zarządzanie

Tożsamość i dziedzictwo

MARKA I POZYCJA WOJEWÓDZTWA

Zagadnienia dotyczące marki i pozycji województwa zostały ujęte w SRW w aspektach:

- wzrostu konkurencyjności kujawsko-pomorskiej kultury, poprzez wykreowanie flagowych, rozpoznawalnych w kraju i za granicą wydarzeń kulturalnych,
- promocji i prezentacji w atrakcyjnej formie dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego regionu,
- wyboru „regionalnych dyscyplin sportu” promowanych w szkołach i wspieranych w klubach sportowych (możliwość specjalizacji województwa),
- współpracy na szczeblu ponadregionalnym i międzynarodowym, zwłaszcza dążenia do aktywnej promocji regionu i partnerskiej realizacji zadań rozwojowych,
- wykreowania marki województwa jako czołowego producenta żywności w Polsce, zwłaszcza poprzez skuteczną promocję regionalnych produktów żywnościowych oraz produkcję markowych regionalnych produktów żywnościowych,
- rozwoju badań naukowych uważanych za czynnik pozycjonujący regionalne ośrodki naukowe wśród ogółu tego typu placówek.

Ustalenia dotyczące marki i pozycji województwa zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Tożsamość i dziedzictwo

Sprawne zarządzanie

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

Innowacyjność

MIEJSCA PRACY I OGRANICZENIE BEZROBOCIA

Zagadnienia dotyczące miejsc pracy i ograniczenia bezrobocia zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- infrastrukturalnym – tworzenie przestrzeni inwestycyjnych oraz zaplecza infrastrukturalnego dla rozwoju przedsiębiorczości (poza wyznaczeniem nowych przestrzeni zamierza się wykorzystać tereny przemysłowe, powojenne, popegeerowskie i obszary przywęzłowe – w tym celu planuje się stworzyć system zachęt dla inwestorów zainteresowanych przywracaniem funkcji gospodarczych na takich terenach),
- społecznym – promocja pracy i zatrudnienia celem zwiększenia aktywności zawodowej ludności, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet, osób młodych i starszych (w wieku 55+),
- gospodarczym – rozwój gospodarczy skutkujący powstawaniem nowych miejsc pracy i ograniczaniem bezrobocia, przy czym wskazuje się na szczególnie korzystne warunki (wynikające z potencjałów endogenicznych) do rozwoju w sektorze OZE (zwłaszcza produkcja biomasy), lecznictwa uzdrowiskowego, „srebrnej gospodarki”, turystyki oraz przetwórstwa rolno-spożywczego, z uwagi na istotne braki zamierza się również wspierać rozwój e-handlu,
- otoczenia biznesu – rozwój tego sektora poprzez promowanie rozwiązań klastrowych, integrację działań inkubatorów przedsiębiorczości, publicznych instytucji wsparcia finansowego oraz instytucji wystawienniczo-targowych.

Ustalenia dotyczące miejsc pracy i ograniczenia bezrobocia zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Gospodarka i miejsca pracy

Ponadto, na tworzenie miejsc pracy i ograniczanie bezrobocia wpływają pośrednio cele dotyczące kształcenia kadr dla rynku pracy, rozwoju placówek badawczych (w aspekcie współpracy z biznesem - transfer nowoczesnych technologii), realizacji inwestycji infrastrukturalnych zwiększających mobilność pracowników (zwłaszcza stworzenie regionalnego systemu transportu publicznego „60/90”).

NAUKA

Zagadnienia dotyczące nauki zostały ujęte w SRW w aspektach:

- rozwoju badań naukowych na wysokim poziomie, uważanych za czynnik innowacyjności, ale także jako czynnik pozycjonujący regionalne ośrodki naukowe wśród ogółu tego typu placówek,
- poprawy zdolności naukowo-badawczych wyższych uczelni oraz rozwoju niezależnych instytucji badawczo-rozwojowych,
- rozwoju współpracy między sektorem naukowo-badawczym, przedsiębiorstwami i administracją warunkującego lepsze wykorzystanie infrastruktury naukowo-badawczej na rzecz gospodarki,
- rozwoju oraz praktycznego wykorzystania badań naukowych w zakresie produkcji rolnej oraz w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, które przyczynią się do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki rolnej.

Ustalenia dotyczące nauki zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Innowacyjność

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

OCHRONA PRZECIWPOWODZIOWA

Zagadnienia dotyczące ochrony przeciwpowodziowej zostały ujęte w SRW w aspektach:

- zapewnienia bezpieczeństwa przeciwpowodziowego na wszystkich rzekach stwarzających tego typu zagrożenie, lecz w szczególności na Wiśle, wobec której wskazuje się na kompleksowe zagospodarowanie doliny, przy czym wskazywany do realizacji w ramach tych kompleksowych działań jest budowa stopnia wodnego w Siarzewie,
- prewencji przeciwpowodziowej, czyli realizacji, modernizacji i utrzymywania we właściwym stanie całości infrastruktury składającej się na system zabezpieczeń przed możliwością wystąpienia powodzi.

Ustalenia dotyczące ochrony przeciwpowodziowej zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Bezpieczeństwo

OCHRONA ZDROWIA

Zagadnienia dotyczące ochrony zdrowia zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- zapewnienia dobrej dostępności oraz wysokiej jakości opieki zdrowotnej poprzez działania infrastrukturalne (odpowiednie do wymogów i potrzeb – ze szczególnym uwzględnieniem ludności starszej oraz niepełnosprawnych – wyposażenie placówek ochrony zdrowia) oraz organizacyjne (usprawniające funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia, w tym rozwój technologii telemedycznych),
- zapewnienia kompleksowej opieki nad osobami chorymi psychicznie, czemu ma służyć opracowanie i wdrożenie Wojewódzkiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego (dostęp do opieki i leczenia psychiatrycznego, zwłaszcza w środowisku domowym, zapobieganie zaburzeniom psychicznym, rozwój badań naukowych i upowszechnianie informacji z zakresu zdrowia psychicznego, itp.),
- rozwoju domowej opieki lekarskiej nad niesamodzielnymi osobami przewlekle chorymi i niepełnosprawnymi,
- profilaktyki i promocji zdrowego trybu życia poprzez organizowanie powszechnych badań profilaktycznych oraz prozdrowotnych kampanii społecznych (zwłaszcza w zakresie chorób cywilizacyjnych), w tym również promocja zdrowia psychicznego,
- rozwoju potencjału medycznego uzdrowisk, rozumianego jako zwiększenie ilości i jakości świadczonych usług zdrowotnych.

Ustalenia dotyczące ochrony zdrowia zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi – w części dotyczącej sfery ochrony zdrowia.

ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

Zagadnienia dotyczące odnawialnych źródeł energii zostały ujęte w SRW w aspektach:

- możliwości wykorzystania potencjału województwa, czyli dobrych warunków do rozwoju odnawialnych źródeł energii (zwłaszcza możliwość uprawy roślin energetycznych, wykorzystanie potencjału wód),
- zarządzania rozwojem, którego elementem jest racjonalne zarządzanie przestrzenią zgodnie z szeroko pojętą ideą ładu przestrzennego i wspierania rozwoju OZE dostosowanych do walorów środowiskowych,
- kompleksowego zagospodarowania doliny Wisły, które dostarczy również korzyści o charakterze energetycznym (wzrost produkcji energii ze źródeł odnawialnych),
- rozwoju innowacyjnej gospodarki województwa oraz zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego,

- rozwoju przedsiębiorczości związanej z sektorem odnawialnych źródeł energii, zwłaszcza w dziedzinie biomasy (klastrowanie łańcucha produkcyjnego – produkcja biomasy, jej przystosowanie do celów energetycznych, handel paliwem i systemami grzewczymi, serwis urządzeń grzewczych).

Ustalenia dotyczące OZE zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Gospodarka i miejsca pracy

Innowacyjność

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

Bezpieczeństwo

Sprawne zarządzanie

PRZEMYSŁ (WYTWÓRCZOŚĆ)

Zagadnienia dotyczące przemysłu (wytwórczości) zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- infrastrukturalnym – działania mające na celu rozwój przestrzeni inwestycyjnych i dostosowanie infrastruktury lokalnej do działalności gospodarczej,
- rozwoju innowacyjnych rozwiązań i nowych technologii wykorzystywanych w działalności gospodarczej (m.in. współpraca przedsiębiorstw z placówkami naukowo-badawczymi, zakup patentów),
- specjalizacji regionu poprzez rozwój działalności gospodarczych opartych na zasobach endogenicznych – wskazuje się na szansę rozwoju działalności związanych z przetwórstwem rolno-spożywczym oraz sektorem OZE, w SRW znajduje się również odwołanie do inteligentnych specjalizacji województwa zidentyfikowanych w toku prac nad „Regionalną Strategią Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Strategia na rzecz rozwoju inteligentnych specjalizacji”.

Ustalenia dotyczące przemysłu zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Gospodarka i miejsca pracy

Innowacyjność

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

Ponadto, na rozwój przemysłu wpływają pośrednio cele dotyczące aktywizacji zawodowej ludności, kształcenia kadr dla rynku pracy, poprawy zdolności przeładunkowych kolei, rozwoju transportu multimodalnego.

ROLNICTWO

Zagadnienia dotyczące rolnictwa zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- gospodarczym – rozwój działalności związanych z produkcją oraz przetwórstwem żywności (tradycyjne uprawy polowe, produkcja warzywnicza i sadownicza, hodowla zwierząt), w tym rozwój bazy przechowalnictwa płodów rolnych – wskazuje się na szczególnie korzystne warunki dla powiązań klastrowych (planuje się powołanie Kujawsko-Pomorskiego Klastra Produkcji Żywności Wysokiej Jakości), dostrzega się również potencjał województwa w zakresie produkcji żywności ekologicznej, produkcji rolniczej służącej przetwórstwu na cele energetyczne (zwłaszcza produkcja biomasy) oraz lokalnie dobre predyspozycje do rozwoju rybactwa śródlądowego, ponadto zamierza się promować wszelkie działania podnoszące konkurencyjność i efektywność rolnictwa (m.in. promocja idei spółdzielczości w rolnictwie),
- przyrodniczym – stworzenie jak najlepszych warunków przyrodniczych do realizacji produkcji rolnej (działania związane z małą retencją i nawodnieniami – przeciwdziałanie zjawiskom suszy i powodzi), ochrona zwartych obszarów gruntów rolnych przed użytkowaniem pozarolniczym,
- naukowym – wskazuje się na potrzebę rozwoju badań naukowych w zakresie produkcji rolnej, w tym stworzenie Regionalnego Centrum Innowacyjności Wsi i Rolnictwa, duży nacisk kładzie się na rozwój wzajemnych powiązań nauki i działalności rolnej (transfer innowacji),
- otoczenia biznesu – rozwój instytucji doradztwa rolniczego w zakresie specjalistycznego wsparcia edukacyjnego oraz doradczego dla działalności rolniczej,
- promocyjnym – wykreowanie marki województwa jako czołowego producenta żywności (w tym markowej i ekologicznej) w Polsce.

Ustalenia dotyczące rolnictwa zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

Ponadto, na rozwój rolnictwa wpływają pośrednio cele dotyczące kompleksowego zagospodarowania doliny Wisły (w aspekcie stworzenia warunków do nawodnień terenów rolniczych) oraz aktywizacji zawodowej ludności.

ROZWÓJ SPOŁECZNY

Zagadnienia dotyczące rozwoju społecznego zostały ujęte w SRW w aspektach:

- kształtowania pozytywnych postaw i zachowań mieszkańców, wzmocnienia relacji i więzi społecznych oraz budowy społeczeństwa obywatelskiego o zdrowych relacjach społecznych, opartych na zaufaniu,
- wspierania idei solidarności międzypokoleniowej i międzyludzkiej, tworzenia takich samych warunków rozwoju dla wszystkich, niezależnie od miejsca zamieszkania, wieku, sprawności oraz promocji idei ekonomii społecznej,
- wyrównywania szans osób niepełnosprawnych we wszystkich dziedzinach usług publicznych,
- rozszerzania działalności lokalnych placówek kultury (przekształcenie w lokalne placówki rozwoju społecznego), poszerzenia oferty kulturalnej oraz rozwoju amatorskiego sportu i rekreacji,
- rozwoju form opieki skierowanej do ludności starszej oraz niepełnosprawnej,
- wsparcia rodzin w pełnieniu ich funkcji społecznych,
- promocji aktywności fizycznej jako formy zagospodarowania czasu wolnego oraz popularyzacji zachowań prozdrowotnych,
- działań rewitalizacyjnych prowadzonych w miastach i na obszarach wiejskich, w celu odnowy obszarów o dużej koncentracji negatywnych zjawisk,
- promocji samorozwoju, w celu aktywnego udziału mieszkańców województwa w szeroko rozumianym życiu społecznym (prywatnym i zawodowym).

Ustalenia dotyczące rozwoju społecznego zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi

SOLIDARNOŚĆ MIĘDZYPOKOLENIOWA

Zagadnienia dotyczące solidarności międzypokoleniowej zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- mentalnym – zauważa się potrzebę kreowania więzi międzypokoleniowych, wyrażających się umiejętnością sprawnego współdziałania oraz tworzenia takich samych, wysokiej jakości warunków życia dla wszystkich mieszkańców województwa, uwzględniając potrzeby wszystkich grup wiekowych,
- infrastrukturalnym – dostosowanie funkcjonowania usług publicznych (zwłaszcza placówek kulturalnych i ochrony zdrowia) oraz przestrzeni publicznych do potrzeb wszystkich pokoleń – działania mające na celu zarówno zwiększenie dostępności poprzez m.in. likwidację barier architektonicznych, jak i dostosowanie oferty usług do potrzeb ludności w różnym wieku, w tym tworzenie warunków do wspólnego spędzania czasu osób w różnym wieku (np. sprawowanie przez ludność starszą opieki nad dziećmi) – w zakresie ochrony zdrowia zwraca się szczególną uwagę na potrzebę rozwoju opieki geriatrycznej oraz innych usług opiekuńczych wobec ludności starszej,
- społecznym – działania mające na celu aktywizację społeczną i zawodową ludności, ze szczególnym uwzględnieniem ludności starszej (zapewnienie jednakowych warunków rozwoju dla wszystkich, niezależnie od miejsca zamieszkania, wieku i poziomu sprawności, promocja samorozwoju).

Ustalenia dotyczące solidarności międzypokoleniowej zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi

Gospodarka i miejsca pracy

SZKOLNICTWO WYŻSZE

Zagadnienia dotyczące szkolnictwa wyższego zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- edukacyjnym – szkoły wyższe traktowane są jako placówki edukacyjne służące kształceniu kadr dla rynku pracy (współpraca uczelni z pracodawcami celem rozwoju praktyk oraz stażów, system stypendialny umożliwiający wykształcenie kadr w dziedzinie inteligentnych specjalizacji), przy czym szczególnie istotne jest podnoszenie jakości kształcenia,
- naukowym – podkreśla się potrzebę poprawy zdolności naukowo-badawczych szkół wyższych, co realizuje cele związane z podnoszeniem poziomu innowacyjności oraz wzrostem konkurencyjności gospodarki regionu.

Ustalenia dotyczące funkcjonowania szkół wyższych zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi

Innowacyjność

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Zagadnienia dotyczące środowiska przyrodniczego zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- ekonomicznym – ochrona i wykorzystanie walorów środowiska dla rozwoju gospodarczego poprzez racjonalne gospodarowanie przestrzenią (m.in. ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym ochrona przeciwpowodziowa i przeciwdziałanie suszy, rozwój sektora OZE, gospodarcze wykorzystanie kopalni, rozwój turystyki i uzdrowisk),
- społecznym – kształtowanie tożsamości regionalnej i mentalności społeczeństwa na bazie zasobów przyrody i krajobrazu przyrodniczo-kulturowego,
- organizacyjnym – racjonalne zarządzanie przestrzenią zgodnie z ideą ładu przestrzennego (wskazuje się na potrzebę weryfikacji granic i zasad funkcjonowania obszarów chronionych w celu zwiększenia ich funkcjonalności poprzez poszerzenie o tereny cenne przyrodniczo oraz wyłączenie z ochrony terenów o małych walorach środowiskowych), zamierza się również dokonać waloryzacji przestrzeni województwa poprzez opracowanie i wdrożenie przestrzennych założeń rozwoju energetyki bazującej na źródłach odnawialnych („Przeźren dla OZE”),
- ochronnym – niezbędnym jest podjęcie działań w zakresie aktywnej ochrony przyrody (w szczególności w odniesieniu do gatunków zwierząt zmniejszających liczebność i narażonych na wyginięcie), utrzymanie różnorodności przyrodniczej i stabilności ekosystemów poprzez restytucję i reintrodukcję do środowiska naturalnego zwierząt pochodzących z hodowli, zwiększenie powierzchni siedlisk, w tym odtwarzanie siedlisk nieistniejących,
- polityki energetycznej – promocja pozytywnych (proekologicznych) postaw i innowacyjnych rozwiązań związanych z poprawą efektywności energetycznej (przedsięwzięcia termomodernizacyjne, wykorzystanie OZE (np. montaż kolektorów słonecznych, pomp ciepła, elektrowni wiatrowych), propagowanie idei zrównoważonego „zielonego” budownictwa, działania na rzecz likwidacji „białych plam” (rozwój sieci szkieletowej gazociągów).

Ustalenia dotyczące ochrony środowiska zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi

Gospodarka i miejsca pracy

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

Bezpieczeństwo

Sprawne zarządzanie

Tożsamość i dziedzictwo

TOŻSAMOŚĆ REGIONALNA

Zagadnienia dotyczące tożsamości regionalnej zostały ujęte w SRW w aspektach:

- budowy tożsamości regionalnej województwa na bazie sportu, aktywności kulturalnej, zasobów przyrody oraz symboliki czytelnej dla mieszkańców całego regionu,
- zachowania oraz promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu,
- skierowania dodatkowych działań do dzieci i młodzieży (działania edukacyjne, rozrywkowe, sportowe).

Ustalenia dotyczące tożsamości regionalnej zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Tożsamość i dziedzictwo

TRANSPORT

Zagadnienia dotyczące transportu zostały ujęte w SRW w aspektach:

- zapewnienia właściwej dostępności województwa w relacjach zewnętrznych, zwłaszcza za pomocą dróg krajowych, linii kolejowych, portu lotniczego; ważnym elementem jest również zapewnienie powiązań układu wewnętrznego z węzłami autostradowymi i drogami ekspresowymi,
- zapewnienia dostępności wewnętrznej, której celem jest prawidłowa obsługa mieszkańców oraz obsługa dla potrzeb rozwoju gospodarczego. Rozpatrywane zagadnienia dotyczą rozwoju sieci drogowej, transportu kolejowego, lotniczego, wodnego i multimodalnego, a także lokalnie dróg rowerowych,
- stworzenia systemu transportu publicznego w wymiarze regionalnym, obsługującego obszar całego regionu w sposób zapewniający swobodne dojazdy w relacjach do Bydgoszczy i Torunia (Koncepcja „60/90”); w celu zapewnienia łatwej dostępności siedzib województw i poprawy sytuacji na rynku pracy oraz zapewnienia powszechnego dostępu do usług publicznych o charakterze regionalnym,
- stworzenia systemu transportu publicznego o charakterze aglomeracyjnym (dla Bydgoszczy, Torunia i ich obszarów podmiejskich), którego główna idea polega na włączeniu gmin podmiejskich w system miejskiej komunikacji publicznej Bydgoszczy i Torunia poprzez działania techniczne i organizacyjne,

- odtworzenia transportowego znaczenia dróg wodnych, połączonego z rozwojem transportu multimodalnego oraz ich wykorzystania turystycznego,
- stworzenia nowych przepraw przez Wisłę,
- zapewnienia bezpieczeństwa transportu poprzez wdrażanie inteligentnych systemów transportowych (ITS) na terenie województwa,
- obsługi transportowej terenów inwestycyjnych,
- dostosowania funkcjonowania transportu do potrzeb wszystkich pokoleń.

Ustalenia dotyczące transportu zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Dostępność

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi

Gospodarka i miejsca pracy

Bezpieczeństwo

TURYSTYKA

Zagadnienia dotyczące turystyki zostały ujęte w SRW w następujących aspektach:

- infrastrukturalnym – stworzenie warunków dla rozwoju turystyki poprzez m.in. wykorzystanie małych lotnisk oraz odtworzenie transportowego znaczenia dróg wodnych,
- bezpieczeństwa – działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa publicznego, z uwzględnieniem terenów wodnych wykorzystywanych turystycznie (stworzenie sieci mobilnych posterunków),
- gospodarczym – wspieranie działalności turystycznej generującej miejsca pracy (warunki wsparcia zostaną określone na podstawie waloryzacji przestrzeni oraz produktów turystycznych) – zwraca się uwagę na duży potencjał turystyki zdrowotnej, w tym uzdrowiskowej,
- społecznym – budowanie tożsamości mieszkańców województwa na bazie dziedzictwa kulturowego, zasobów przyrody i krajobrazu przyrodniczo-kulturowego.

Ustalenia dotyczące turystyki zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Dostępność

Gospodarka i miejsca pracy

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy

Bezpieczeństwo

Tożsamość i dziedzictwo

UZDROWISKA

Zagadnienia dotyczące uzdrowisk zostały ujęte w SRW w aspektach:

- rozwoju potencjału medycznego uzdrowisk, rozumianego jako zwiększenie zdolności do świadczenia usług zdrowotnych, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym (rozszerzenie oferty leczniczej oraz dalsza poprawa jakości leczenia),
- stworzenia sektora gospodarki uzdrowiskowej, rozumianego jako ogół działalności gospodarczych, miejsc pracy oraz dochodów lokalnych związanych z obsługą kuracjuszy w uzdrowiskach.

Ustalenia dotyczące uzdrowisk zostały zawarte w ramach następujących celów strategicznych:

Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi

Gospodarka i miejsca pracy

ZAŁĄCZNIK 5. ZAŁOŻENIA OPRACOWANIA KUJAWSKO-POMORSKICH PROGRAMÓW ROZWOJU

Program strategiczny „Społeczeństwo”

Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Społecznego

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu podniesienie jakości kapitału społecznego województwa i zbudowanie społeczeństwa obywatelskiego. Działania te mają służyć osiągnięciu wysokiej jakości życia, adaptacyjności do szybko zmieniających się warunków otoczenia i pobudzeniu kreatywności mieszkańców, a także wzrostowi konkurencyjności gospodarki województwa na tle kraju.

Program ma rozwiązywać problem niskiej zdolności do innowacyjności oraz konkurencyjności na rynku pracy. Powinien on również uwzględniać potrzeby osób niepełnosprawnych oraz odnosić się do kształtowania przestrzeni publicznych służących integracji społecznej.

Rozwój społeczny jest jednym z największych wyzwań rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego i odgrywa dlań kluczową rolę, bowiem niezbędnymi warunkami powodzenia modernizacji województwa jest zasadnicza zmiana postaw społecznych mająca na celu między innymi zwiększenie poziomu wykształcenia, aktywności i zaangażowania społecznego. Ze względu na bardzo silny wpływ zagadnień rozwoju społecznego na powodzenie idei modernizacji województwa program powinien być traktowany priorytetowo (znacząca poprawa jakości kapitału ludzkiego jest niezbędnym warunkiem realizacji założeń modernizacji województwa). Realizacji „Kujawsko-pomorskiego programu rozwoju społecznego” powinien sprzyjać fakt, iż obejmuje on działania w głównej mierze o charakterze organizacyjnym, a tylko w niewielkim stopniu inwestycyjnym.

Szeroko rozumiane zagadnienia rozwoju społecznego należą w przeważającej mierze do kompetencji samorządów gminnych i powiatowych, stąd możliwości oddziaływania na proces kształcenia z poziomu samorządu województwa są ograniczone. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć nie poprzez bezpośrednie działania administracyjne, ale poprzez stymulowanie pozytywnych zmian. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- stworzeniu instrumentów oraz zapewnieniu finansowania dla realizacji części zagadnień,
- wykształceniu w społeczeństwie postaw proinnowacyjnych,
- stworzeniu mieszkańcom wysokiej jakości warunków życia,
- promocji samorozwoju,
- utworzeniu i rozwoju lokalnych placówek kultury,
- promocji zachowań prozdrowotnych,
- wdrożeniu regionalnych standardów w zakresie dostępności i funkcjonalności bazy usług publicznych oraz przestrzeni publicznych dla osób niepełnosprawnych,
- rewitalizacji terenów zdegradowanych (przestrzeni publicznych) w centrach miast i wsi,
- stworzeniu warunków rozwoju społecznego osób niepełnosprawnych,
- budowie infrastruktury dla rozwoju sportu masowego, amatorskiego i rekreacji.

„Kujawsko-pomorski program rozwoju społecznego” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- określenie regionalnych standardów w zakresie dostępności i funkcjonalności bazy usług publicznych oraz przestrzeni publicznych dla osób niepełnosprawnych,
- założenia rewitalizacji terenów zdegradowanych w centrach miast i wsi (przestrzenie publiczne),
- idea samorozwoju,
- kształtowanie postaw społeczeństwa obywatelskiego,
- organizacja wszelkiego rodzaju zawodów, konkursów, np. regionalnych rozgrywek dla dzieci i młodzieży.

Kujawsko - Pomorski Program Polityki Społecznej

Głównym celem programu jest zaplanowanie działań mających na celu tworzenie warunków dla rozwoju samodzielności i aktywności mieszkańców w życiu społecznym, poprzez realizację trzech celów strategicznych:

- Wzrost poziomu samodzielności życiowej mieszkańców regionu,
- Wzrost poziomu jakości życia mieszkańców regionu poprzez zwiększenie dostępności do różnego rodzaju usług społecznych,
- Wzrost poziomu aktywności w życiu społecznym.

Działania realizowane w ramach powyższych celów mają służyć zwiększeniu obszarów włączenia społecznego, ograniczaniu skali występowania i skutków przemocy w rodzinie oraz uzależnień, wzmacnianiu kapitału społecznego mieszkańców regionu, przeciwdziałaniu negatywnym skutkom przemian demograficznych oraz rozwojowi i wzmacnianiu współpracy podmiotów mających wpływ na regionalną politykę społeczną.

Program ma służyć podnoszeniu poziomu jakości życia, samodzielności i aktywności oraz integracji mieszkańców województwa w życiu społecznym. Będzie on również uwzględniał potrzeby osób niepełnosprawnych oraz odnosił się do kształtowania przestrzeni publicznych służących integracji społecznej.

Wzrost aktywności i integracji społecznej mieszkańców jest jednym z największych wyzwań rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego i odgrywa dlań kluczową rolę, bowiem niezbędnymi warunkami powodzenia modernizacji województwa jest zasadnicza zmiana postaw społecznych mająca na celu między innymi zwiększenie poziomu wykształcenia, aktywności i zaangażowania społecznego. Ze względu na bardzo silny wpływ zagadnień aktywizacji i integracji na powodzenie idei modernizacji województwa program powinien być traktowany priorytetowo. Realizacji „Kujawsko-pomorskiemu programowi polityki społecznej” powinien sprzyjać fakt, iż obejmuje on działania w głównej mierze o charakterze organizacyjnym, a tylko w niewielkim stopniu inwestycyjnym.

Szeroko rozumiane zagadnienia aktywizacji i integracji społecznej należą w przeważającej mierze do kompetencji samorządów gminnych i powiatowych, stąd możliwości oddziaływania na proces kształcenia z poziomu samorządu województwa są ograniczone. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć nie poprzez bezpośrednie działania administracyjne, ale poprzez stymulowanie pozytywnych zmian. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- wsparciu działalności społeczno-zawodowej mieszkańców regionu oraz rozwijaniu współpracy międzyinstytucjonalnej w tym obszarze,
- tworzeniu i rozwojowi systemu wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- rozwojowi działań skierowanych na aktywizację społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych i bezdomnych,
- upowszechnianiu wiedzy dot. uzależnień oraz rozwijaniu sieci placówek oferujących pomoc osobom uzależnionym,
- podnoszeniu świadomości społecznej dotyczącej zjawiska przemocy w rodzinie oraz rozwoju systemu wsparcia instytucjonalnego,
- rozwojowi działań mających na celu kształtowanie i promowanie odpowiedzialnego pełnienia ról społecznych,
- wzmacnianiu i rozwojowi partycypacji społecznej,
- zwiększaniu dostępu do usług społecznych dla osób starszych i z zaburzeniami psychicznymi,
- rozwojowi oferty wsparcia dla rodzin z dziećmi,
- optymalizacji procesów współpracy w obszarze polityki społecznej,
- doskonaleniu obserwacji wybranych problemów i zjawisk społecznych zachodzących w regionie,
- wzmacnianiu instytucji pomocy społecznej,
- doskonaleniu kadr pomocy i integracji społecznej.

„Kujawsko-pomorski program polityki społecznej” będzie uwzględniał co najmniej następujące zagadnienia:

- aktywizacja społeczno – zawodowa osób bezrobotnych, w tym korzystających z pomocy społecznej,
- poszukiwanie i wdrażanie innowacyjnych metod integracji społecznej,
- rozwój oraz zwiększenie dostępności do usług społecznych dla osób niepełnosprawnych i starszych,
- idea ekonomii społecznej,
- wsparcie dla rodzin, w tym rozwój poradnictwa,
- idea ekonomii społecznej,
- profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień,
- kształtowanie odpowiedzialnego pełnienia ról społecznych,
- wzmacnianie i rozwój organizacji pozarządowych,
- rozwój współpracy różnych podmiotów w obszarze polityki społecznej,
- prowadzenie badań i analiz dotyczących problemów społecznych,
- rozwój infrastruktury i usług społecznych,
- szkolenia kadr pomocy i integracji społecznej.

Kujawsko-Pomorski Program na Rzecz Ekonomii Społecznej

Ideą programu jest zwiększenie udziału ekonomii społecznej w realizacji regionalnych i lokalnych polityk publicznych w województwie kujawsko-pomorskim.

W obliczu trudnej sytuacji gospodarczej, a w konsekwencji pogarszających się wskaźników bezrobocia i obszaru wykluczenia, należy obok realizowanych przez różne instytucje i podmioty dotychczasowych działań uruchamiać i upowszechniać nowe rozwiązania w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej. Ekonomia społeczna umożliwi realizację polityk publicznych przy współudziale różnych podmiotów, które wspierają grupy zagrożone wykluczeniem społecznym. Wysoka wartość społeczna ekonomii społecznej i jej lokalnego oddziaływania wpływa na rozwój regionu i zmniejszenia się liczby osób zagrożonych wykluczeniem.

Program skierowany jest do czterech grup odbiorców: podmiotów ekonomii społecznej, instytucji wspierających te podmioty, administracji publicznej oraz do mieszkańców regionu. Realizacja programu będzie polegać m.in. na:

- wzmocnieniu potencjału i skuteczności podmiotów ekonomii społecznej (PES);
- rozwoju systemu kompleksowego wspierania ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim;
- stymulowaniu współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją publiczną i innymi podmiotami w realizacji ich zadań;
- wzrostowi wiedzy i świadomości wśród mieszkańców regionu na temat ekonomii społecznej.

Kujawsko-Pomorski Program na Rzecz Ekonomii Społecznej uwzględniać będzie między innymi następujące obszary:

- wzrost poziomu wiedzy i umiejętności kadry PES.
- promowanie marki i jakości PES.
- zwiększenie roli instrumentów ekonomii społecznej w procesie aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- rozwój trwałego i kompleksowego systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie.
- zwiększenie udziału ekonomii społecznej w aktywizacji i rozwoju społeczności lokalnych.
- tworzenie i rozwój lokalnych partnerstw w obszarze ekonomii społecznej.
- inicjowanie i rozwój współpracy i wsparcia PES ze strony samorządów lokalnych i innych partnerów.
- stałe monitorowanie wpływu ekonomii społecznej na procesy reintegracji grup mieszkańców.
- upowszechnianie i popularyzację ekonomii społecznej w społeczeństwie regionu.
- włączenie elementów wiedzy na temat ekonomii społecznej do systemu kształcenia formalnego i nieformalnego

Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Edukacji

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu znaczącą poprawę jakości kształcenia w placówkach wszystkich poziomów edukacji. Program łączy aspekty programowania rozwoju oświaty oraz programowania rozwoju edukacji innowacyjnej.

Program ma rozwiązywać problem niskiej jakości i poziomu wykształcenia, odzwierciedlanych przez wyniki testów i egzaminów na poszczególnych etapach kształcenia, a w konsekwencji – małej zdolności społeczeństwa do innowacyjności oraz niskiej konkurencyjności na rynku pracy.

Ze względu na bardzo silny wpływ zagadnień jakości kształcenia na powodzenie idei modernizacji województwa program powinien być traktowany priorytetowo (znacząca poprawa jakości kształcenia oraz poziomu wykształcenia jest niezbędnym warunkiem realizacji założeń modernizacji województwa).

Szeroko rozumiane zagadnienia kształcenia należą w przeważającej mierze do kompetencji samorządów gminnych i powiatowych, stąd możliwości oddziaływania na proces kształcenia z poziomu samorządu województwa są ograniczone. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć nie poprzez bezpośrednie działania administracyjne, ale poprzez stymulowanie pozytywnych zmian. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- stworzeniu instrumentów oraz zapewnieniu finansowania dla realizacji części zagadnień,
- ustanowieniu ujednoczonych standardów i założeń nauczania oraz zachęcanie szkół do ich implementacji (stworzenie gotowych modeli zapewniających jednolitą jakość kształcenia i funkcjonowania systemu oświaty na terenie województwa),
- promocji wykształcenia - poprawie świadomości uczniów, a zwłaszcza rodziców, w zakresie roli kształcenia w ogólnym rozwoju społecznym oraz powiązaniu poziomu i jakości kształcenia z rynkiem pracy – w celu wywołania inicjatyw oddolnych (presji rodziców) na rzecz poprawy kształcenia w szkołach.

„Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Edukacji” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- opracowanie i wdrożenie regionalnych standardów nauczania,
- opracowanie i wdrożenie programu poprawy kwalifikacji kadry nauczycielskiej,
- opracowanie i wdrożenie programu powszechnej nauki języków obcych,

- opracowanie i wdrożenie programu wewnątrzszkolnego poradnictwa zawodowego dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych,
- opracowanie i wdrożenie programu współpracy szkół ponadgimnazjalnych i wyższych z pracodawcami,
- opracowanie i wdrożenie programu regionalnych konkursów i olimpiad przedmiotowych,
- stworzenie i wdrożenie Środowiskowych Centrów Edukacji Doświadczalnej,
- opracowanie i wdrożenie programu promocji nauk ścisłych w kontekście istniejącej w regionie sieci 14 obserwatoriów astronomicznych „Astrobaza Kopernik”,
- opracowanie i wdrożenie programu regionalnych kół przedmiotów ścisłych,
- opracowanie i wdrożenie programu edukacji regionalnej,
- określenie założeń rozwoju systemu stypendialnego, obejmującego następujące aspekty:
 - nagradzanie najzdolniejszej młodzieży,
 - umożliwienie zdobycia na terenie województwa wykształcenia na poziomie średnim dla zdolnej młodzieży pochodzącej z ubogich rodzin,
 - kształcenie kadr dla rozwoju gospodarczego województwa w ramach inteligentnych specjalizacji,
 - określenie założeń rozwoju systemu refundacji kosztów dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych komunikacją publiczną dla uczniów z obszarów wiejskich i małych miast,
- odniesienia (wytyczne) do organizacji systemu komunikacji publicznej na terenie województwa w kontekście umożliwienia dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych i wyższych.

Kujawsko-Pomorski Pakiet Programów Profilaktyki i Ochrony Zdrowia

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu znaczącą poprawę bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców, ale także wzrost świadomości społeczeństwa na temat wagi zapobiegania chorobom. Ze względów formalnych (wymogi przepisów) zagadnienia dotyczące profilaktyki oraz ochrony zdrowia będą formułowane jako odrębne programy składające się na pakiet programów.

Programy mają rozwiązywać problem wysokiej zachorowalności i śmiertelności – zwłaszcza na choroby cywilizacyjne.

Realizacja zagadnień związanych z poprawą bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców województwa będzie wymagała zarówno działań infrastrukturalnych (odpowiednie do wymogów oraz potrzeb wyposażenie placówek ochrony zdrowia), jak również działań o charakterze organizacyjnym (usprawniających funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia). Szeroko rozumiane zagadnienia ochrony zdrowia należą do kompetencji różnych jednostek samorządowych a także dotyczą organizacji publicznych i prywatnych, stąd możliwości oddziaływania na proces poprawy ochrony zdrowia w regionie zależą od dobrej i szerokiej współpracy. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć zarówno poprzez bezpośrednie działania administracyjne, jak i stymulowanie pozytywnych zmian. Realizacja programów będzie więc polegać na:

- identyfikacji i zaplanowaniu niezbędnych działań inwestycyjnych,
- promocji zdrowia,
- dostosowaniu infrastruktury i organizacji systemu ochrony zdrowia dla potrzeb ludności starszej,
- zapewnieniu odpowiedniego leczenia psychiatrycznego, szczególnie w środowisku domowym,
- zapewnieniu odpowiedniej opieki lekarskiej nad niesamodzielnymi osobami przewlekle chorymi i niepełnosprawnymi,
- stworzeniu regionalnego systemu informacji medycznej.

„Kujawsko-Pomorski Pakiet Programów Profilaktyki i Ochrony Zdrowia” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- rozwój profilaktyki zdrowotnej w szczególności w zakresie chorób nowotworowych, układu krążenia i przewlekłych chorób układu oddechowego,
- promocja zdrowia,
- rozwój technologii telemedycyny,
- rozwój opieki lekarskiej nad ludnością starszą,
- rozwój opieki lekarskiej nad niepełnosprawnymi i osobami przewlekle chorymi,
- rozwój potencjału uzdrowisk,
- rozwój opieki lekarskiej nad osobami z zaburzeniami psychicznymi.

Kujawsko-Pomorski Program Wspierania Rodzin

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowej polityki prorodzinnej, rozumianej jako zespół działań mających na celu wsparcie rodziny jako podstawowej komórki społecznej oraz przeciwdziałanie różnym jej dysfunkcjom oraz wykluczeniu społecznemu. Program ma na celu także stworzenie zachęt do zwiększania dzietności, jako instrumentu przeciwdziałania problemom demograficznym.

Realizacja programu będzie więc polegać na:

- opracowaniu standardów funkcjonowania instytucji pomocy społecznej wobec rodzin,
- rozwoju oferty poradnictwa dla rodzin na poziomie gmin i powiatów,
- rozwoju oferty usług publicznych ukierunkowanych na rodziny z małymi dziećmi,
- rozwoju instrumentów wsparcia rodzin w dostępie do instytucji kultury, transportu publicznego i przestrzeni publicznych,
- ustanowieniu współpracy z uczelniami i jednostkami badawczymi, organizacjami pozarządowymi w zakresie monitoringu niekorzystnych zjawisk społecznych.

„Kujawsko-Pomorski Program Wspierania Rodzin” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- wzmacnianie relacji i więzi społecznych jako podstawy solidarności wszystkich pokoleń,
- propagowanie postaw prozdrowotnych w rodzinie,
- propagowanie i wspieranie działań na rzecz aktywizacji społecznej seniorów ,
- przeciwdziałanie dysfunkcjom życia społecznego ze szczególnym uwzględnieniem przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowanie instrumentów instytucjonalnego wsparcia rodzin z małymi dziećmi, zwłaszcza w zakresie dostępności do usług żłobkowych i przedszkolnych,
- profilaktyka uzależnień,
- wsparcie rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, seniorów, mieszkańców małych miejscowości położonych w oddaleniu od dużych ośrodków miejskich, w tym osób niepełnosprawnych – działania zapobiegające wykluczeniu ze względu na utrudniony dostęp do wiedzy, nowoczesnych technologii, dóbr kultury, ,
- promowanie postaw obywatelskich polegających na świadomym uczestnictwie w życiu społeczności lokalnych, kształtowaniu społecznie akceptowalnych wzorców zachowań w przestrzeni publicznej, pobudzaniu aktywności i solidarności lokalnej,
- inspirowanie działań samorządów gminnych i powiatowych oraz własna aktywność w zakresie wspierania rodzin m. in. poprzez tworzenie otoczenia (w tym także infrastrukturalnego) niezbędnego dla ich właściwego funkcjonowania oraz promowanie wśród społeczeństwa regionu pozytywnego wizerunku rodziny,
- propagowanie nowatorskich metod pracy na rzecz rodzin.

Kujawsko-Pomorski Program Solidarności Międzypokoleniowej

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu stworzenie takich samych warunków rozwoju dla wszystkich mieszkańców województwa, niezależnie od miejsca zamieszkania, wieku i sprawności. Działania te służą podniesieniu poziomu kapitału społecznego będącego podstawą wzrostu konkurencyjności gospodarki. Celem programu jest więc stworzenie przyjaznego otoczenia dla wszystkich, w tym także dla osób starszych, niepełnosprawnych, rodziców z dziećmi.

Program ma rozwiązywać problem kształtowania pożądanych/odpowiednich postaw społecznych między innymi w zakresie szacunku do osób starszych, a także problem niedostosowania infrastruktury i usług do ww. grupy społecznej.

Ze względu na prognozowane duże zmiany demograficzne polegające na znacznym wzroście liczby i udziału ludności powyżej 65 roku życia, działania na rzecz stworzenia jak najlepszych warunków życia dla tej grupy społecznej, winny być traktowane priorytetowo.

Realizacja zagadnień związanych z solidarnością międzypokoleniową będzie wymagała zarówno działań infrastrukturalnych (dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób starszych), jak również działań o charakterze organizacyjnym (usprawniających funkcjonowanie usług). Szeroko rozumiane zagadnienia solidarności

międzypokoleniowej należą do kompetencji samorządów gminnych i stąd możliwości oddziaływania na proces kształcenia z poziomu samorządu województwa są ograniczone. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć nie poprzez bezpośrednie działania administracyjne, ale poprzez stymulowanie pozytywnych zmian. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- stworzeniu warunków zapewniających pełną partycypację ludności starszej w życiu społecznym,
- dostosowaniu funkcjonowania usług publicznych oraz przestrzeni publicznych do potrzeb osób starszych,
- rozwoju instytucjonalnych form opieki nad ludnością starszą,
- wdrożeniu regionalnych standardów usług opiekuńczych wobec ludności starszej.

„Kujawsko-Pomorski Program Solidarności Międzypokoleniowej” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- rozwój aktywności społecznej ludności starszej,
- wykorzystanie życiowego doświadczenia seniorów przez młodsze pokolenia,
- określenie regionalnych standardów w zakresie dostępności i funkcjonalności bazy usług publicznych oraz przestrzeni publicznych dla wszystkich pokoleń,
- instytucje opieki nad ludnością starszą,
- kształtowanie właściwych postaw, w tym powszechnego szacunku dla osób starszych,
- przeciwdziałanie wykluczeniu osób starszych z życia społecznego.

Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Sportu

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań na rzecz rozwoju sportu i aktywności ruchowej. Dotyczy zarówno rozwoju bazy i aktywności sportowej przy szkołach, jak i amatorskiego sportu i rekreacji, a także wybranych aspektów działalności zorganizowanych form aktywności sportowej (klubów i stowarzyszeń sportowych).

Aktywność sportową należy rozpatrywać na kilku płaszczyznach: rozwoju społecznego (współpraca zespołowa i szlachetna rywalizacja), budowania tożsamości regionalnej, promocji województwa przez sukcesy sportowe.

Program ma charakter częściowo inwestycyjny, ale zdecydowana większość niezbędnych działań ma charakter organizacyjny.

Realizacja programu będzie więc polegać na:

- stworzeniu instrumentów oraz zapewnieniu finansowania dla realizacji części zagadnień,
- opracowaniu założeń rozwoju dyscyplin strategicznych dla województwa,
- opracowaniu założeń rozwoju aktywności sportowej poprzez realizację małej bazy dla rekreacji i sportu amatorskiego,
- przygotowaniu ujednoczonej oferty edukacji sportowej,
- identyfikacji potrzeb województwa w zakresie infrastruktury sportowej.

„Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Sportu” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- promocja województwa poprzez sport,
- dyscypliny strategiczne dla regionu,
- rozwój edukacji sportowej,
- rozwój systemu zawodów sportowych dla młodzieży szkolnej,
- inwestycje sportowe strategiczne dla regionu,
- TRENER – centralna postać systemu szkolenia,
- sport jako element integracji społecznej,
- sport podstawą zdrowego społeczeństwa,
- programy upowszechniania sportu.

Kujawsko-Pomorski Program Współpracy Samorządu Województwa z Organizacjami Pozarządowymi

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu rozwój sektora organizacji pozarządowych, zwłaszcza w związku z założeniami przekazania sektorowi NGO realizacji części zadań w

ramach polityki terytorialnej województwa – zgodnie z ideą Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS/CLLD).

Program ma na celu wzmocnienie sektora organizacji pozarządowych, zwiększenie jego zdolności do partycypacji w zarządzaniu regionem, a przede wszystkim wpłynięcie na zwiększenie zaangażowania mieszkańców w procesy rozwoju lokalnego. Immanentną częścią programu jest kształtowanie „liderów wiejskich” – animatorów rozwoju społecznego i gospodarczego na terenach wiejskich.

Program ma charakter wyłącznie organizacyjny (nie inwestycyjny).

Celem głównym programu jest budowanie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie stopnia zaspokojenia potrzeb społecznych poprzez:

- zwiększenie zdolności sektora NGO do realizacji zadań z zakresu rozwoju lokalnego w ramach RLKS,
- aktywizowanie społeczności lokalnych z zapewnieniem równości szans rozwoju,
- kreowanie lokalnych liderów,
- budowanie partnerskiej współpracy opartej o wzajemne zaufanie stron,
- bieżące rozpoznawanie potrzeb społecznych,
- bieżące rozpoznawanie potencjału organizacji pozarządowych w celu zaspokojenia tych potrzeb,
- zwiększenie efektywności realizacji zadań publicznych,
- wspieranie współpracy organizacji pozarządowych w wymiarze terytorialnym i branżowym.

„Kujawsko-Pomorski Program Współpracy Samorządu Województwa z Organizacjami Pozarządowymi” powinien uwzględniać przynajmniej warunki realizacji zagadnień określonych powyżej.

Program strategiczny „Gospodarka”

Kujawsko-Pomorski Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu zmniejszenie skali/zjawiska/stopy bezrobocia w regionie, zwłaszcza wśród osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, tj. kobiet, w tym powracających do pracy po urodzeniu dziecka oraz osób powyżej 50 roku życia, a także zmniejszenie bezrobocia wśród ludzi młodych (30-). Celem powyższych działań jest zwiększenie zatrudnienia – zwłaszcza wskazanych problemowych dla rynku pracy, grup społecznych poprzez lepsze ich przygotowanie do wymogów rynku pracy (umożliwienie nabycia doświadczenia zawodowego i kwalifikacji). Program ma również rozwiązywać problem trwale wysokiego bezrobocia spowodowanego niedopasowaniem kwalifikacji siły roboczej do potrzeb zmieniającego się rynku pracy i wymogów modernizującej się gospodarki. Istotnym dla rozwoju regionu elementem Programu jest również wspieranie przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

Program dotyczy wspierania następujących grup społecznych:

- osób bezrobotnych, w tym w szczególności:
 - kobiet, w tym powracających do pracy po przerwie związanej z macierzyństwem
 - osób dojrzałych (50+)
 - osób młodych (30-)
 - osób funkcjonujących już na rynku pracy, które straciły zatrudnienie z różnych przyczyn, a powrót (często po wielu latach) na zmieniony rynek pracy jest utrudniony,
- osób zagrożonych utratą pracy
- młodych osób dopiero zaczynających bądź dopiero planujących swoją ścieżkę zawodową (młodzież wybierająca profil dalszej nauki, zaczynająca pracę).

Aktywizacja zawodowa osób pozostających bez zatrudnienia i poszukujących pracy stanowi podstawowe wyzwanie dla polityki zatrudnieniowej województwa kujawsko-pomorskiego. Zagadnienia aktywizacji zawodowej znajdują się w gestii instytucji rynku pracy, zarówno publicznych: Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu i powiatowe urzędy pracy województwa kujawsko pomorskiego, OHP, jak i służb niepublicznych, tj. instytucji szkoleniowych, agencji zatrudnienia i pośrednictwa pracy. Kwestie dopasowania kwalifikacji do potrzeb regionalnego rynku pracy wiążą się nieodzownie z edukacją zarówno szczebla ponadgimnazjalnego (szkoły średnie, szkoły zawodowe), który należy do kompetencji samorządów powiatów oraz szczebla podstawowego i gimnazjalnego, za który odpowiadają samorządy gmin. Konsekwencje zjawiska bezrobocia i

związanego z nim wykluczenia społecznego dotyczą również samorządów gmin, odpowiedzialnych za pomoc społeczną. Edukacja szczebla wyższego znajduje się zaś w gestii Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz licznych podmiotów prywatnych. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć przede wszystkim poprzez podejmowania działań w ramach Aktywnej Polityki Rynku Pracy oraz poprzez wspieranie pozytywnych zmian w zakresie współpracy i dialogu pomiędzy instytucjami rynku pracy, edukacji i pracodawcami.

Realizacja programu będzie więc polegać na:

Realizacja programu będzie więc polegać na:

- realizacji instrumentów i usług wynikających z ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz formach wsparcia wskazanych w Kujawsko-Pomorskim Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2014-2020. Do grup wymagających szczególnego wsparcia, w tym przede wszystkim kobiet powracających po przerwie związanej z macierzyństwem, osób poniżej 30 roku życia i powyżej 50 roku życia będą kierowane m.in. :
 - pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy (identyfikacja potrzeb osób poszukujących pracy, opracowanie i wdrożenie Indywidualnych Planów Działania, pośrednictwo pracy i doradztwo zawodowe),
 - działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych oraz ich lepszego dopasowania do potrzeb rynku pracy (m.in. szkolenia zawodowe i specjalistyczne kursy ze szczególnym naciskiem na rozwój kwalifikacji uwzględniający potrzeby inteligentnych specjalizacji, sektora rolno-spożywczego, tzw. sektora srebrnej gospodarki, studia podyplomowe i uzupełniające),
 - pomoc w zdobyciu doświadczenia zawodowego (staże, praktyki),
 - wsparcie pracodawców zatrudniających bezrobotnych z wybranej grupy społecznej, poprzez subsydiowanie zatrudnienia, wsparcie adaptacyjne w miejscu pracy, wyposażenie i wyposażenie stanowiska pracy),
 - wspierania samozatrudnienia (środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej).
- wspieraniu mobilności zawodowej (zwrot kosztów dojazdu do miejsca zatrudnienia oraz kształcenia/szkolenia, zwrot kosztów zakwaterowania),
- wspieraniu poradnictwa zawodowego na wczesnym etapie wyboru profilu kształcenia (w szkołach), które służyło będzie lepszemu dopasowaniu kwalifikacji do potrzeb regionalnego rynku pracy,
- rozwoju poradnictwa całonocnego oraz udostępnianiu informacji zawodowej,
- promowaniu przedłużania aktywności zawodowej, poprawie kwalifikacji ludności powyżej 50 roku życia,
- wspieraniu dialogu na linii instytucje rynku pracy – pracodawcy – edukacja,
- badaniu potrzeb rynku pracy,
- doskonaleniu kadr instytucji rynku pracy rozumianej jako poprawa jakości usług i w efekcie wzrost skuteczności oferowanego wsparcia.

„Kujawsko-Pomorski Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia” powinien uwzględniać przynajmniej warunki realizacji zagadnień określonych powyżej.

Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Przedsiębiorczości

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych działających na terenie województwa – zarówno poprzez tworzenie warunków dla powstawania nowych podmiotów, jak też wsparcie dla podmiotów już działających. Celem powyższych działań jest zwiększenie zatrudnienia, zwiększenie roli sektora prywatnego w tworzeniu wojewódzkiego PKB, zwiększenie dochodowości przedsiębiorstw, wzrost udziału województwa w krajowym eksporcie, kształtowanie wojewódzkich firm o znaczeniu krajowym (czyli wzrost ogólnego potencjału gospodarczego województwa).

Program ma rozwiązywać problem trwale wysokiego bezrobocia oraz stagnacji przedsiębiorczości na terenie województwa, a także poprawiać konkurencyjność województwa dla prowadzenia działalności gospodarczych.

Program dotyczy dwóch aspektów:

- przestrzennego – związanego z tworzeniem i wyposażaniem nowych przestrzeni rozwoju gospodarczego (a więc wsparcia wzrostu przedsiębiorczości poprzez wyznaczenie atrakcyjnych terenów inwestycyjnych; zagadnienie to dotyczy także „przywracania” działalności gospodarczych na terenach poprzemysłowych lub popegeerowskich a więc formalnie przeznaczonych na ten cel, co ogranicza konflikty społeczne i środowiskowe oraz wiąże się z porządkowaniem przestrzeni),

- instytucjonalno-organizacyjnego – związanego z rozwojem sektora instytucji otoczenia biznesu (a więc wsparcia wzrostu przedsiębiorczości poprzez rozwój zaplecza instytucjonalnego dla działających oraz nowopowstających podmiotów gospodarczych).

Zagadnienia tworzenia przestrzeni inwestycyjnych należą do kompetencji samorządów gmin (zakres planowania przestrzennego) natomiast rozwój sektora otoczenia biznesu dotyczy różnych form organizacyjnych – zarówno prywatnych, jak i publicznych. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć tylko w ograniczonym zakresie poprzez bezpośrednie działania administracyjne, a przede wszystkim poprzez stymulowanie pozytywnych zmian. W szczególności zamierza się wspierać wszelkie formy współpracy instytucji sektora otoczenia biznesu. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- stworzeniu instrumentów oraz zapewnieniu finansowania dla realizacji części zagadnień,
- powoływaniu przez samorząd województwa podmiotów realizujących określone zadania w zakresie otoczenia biznesu,
- współpracy z samorządami gminnymi,
- koordynacji działań podmiotów sektora otoczenia biznesu.

„Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Przedsiębiorczości” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- założenia zagospodarowania przestrzeni przemysłowych i powojkowych na cele rozwoju działalności gospodarczych,
- założenia zagospodarowania przestrzeni popegeerowskich na cele rozwoju działalności gospodarczych,
- założenia rozwoju terenów inwestycyjnych w obszarach przywęzłowych,
- założenia wsparcia rozwoju terenów inwestycyjnych poprzez wyposażenie w podstawową infrastrukturę techniczną,
- założenia wsparcia rozwoju przedsiębiorczości przez instrument vouchera inwestycyjnego,
- wsparcie internacjonalizacji lokalnego biznesu,
- wsparcie dla pozyskiwania nowoczesnych inwestycji,
- wsparcie dla nowoczesnego wzornictwa przemysłowego,
- założenia rozwoju sektora otoczenia biznesu, w tym zwłaszcza:
 - integracji inkubatorów przedsiębiorczości w ramach klastra Inkubatory Kujawsko-Pomorskie,
 - integracji instytucji pożyczkowych w ramach klastra Kujawsko-Pomorski Klaster Finansowy,
 - integracji instytucji targowo-wystawienniczych w ramach klastra Kujawsko-Pomorski Klaster Wystawienniczo-Targowy.

Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Sektora Rolno-Spożywczego

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu rozwój sektora rolno-spożywczego, jako jednej z wiodących funkcji gospodarczych województwa, powiązany ze zwiększeniem konkurencyjności województwa oraz znaczącą poprawą jakości życia ludności wiejskiej.

Program stanowi odpowiedź na zidentyfikowany bardzo duży, a nie w pełni wykorzystywany, potencjał rolniczy województwa – związany z wysoką produktywnością rolnictwa i możliwością rozwoju na jego bazie sektora przetwórstwa spożywczego, przy uwzględnieniu rozbudowanego wieloaspektowego wsparcia. Wyjątkowa kompleksowość zagadnienia (zaangażowanie znacznej liczby działalności o różnym charakterze) stwarza podstawy do utworzenia bardzo szerokiego klastra podmiotów współpracujących w ramach sektora rolno-spożywczego.

Realizacja zagadnień związanych z rozwojem sektora rolno-spożywczego będzie wymagała zarówno działań inwestycyjnych, jak również działań o charakterze organizacyjnym. Ze względu na wagę zagadnienia dla rozwoju gospodarczego województwa, wpływ na jakość życia, kształtowanie wizerunku województwa – opracowanie i realizacja programu powinny być potraktowane priorytetowo.

Realizacja programu będzie więc polegać na stworzeniu i wdrożeniu kompleksowego modelu wsparcia potencjału rolnictwa oraz rozwoju przedsiębiorczości związanej z przetwórstwem rolno-spożywczym.

„Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Sektora Rolno-Spożywczego” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- poprawa warunków przyrodniczych prowadzenia gospodarki rolnej (poprzez system nawodnień i małej retencji),
- identyfikacja i ochrona strategicznego zasobu rolniczej przestrzeni produkcyjnej,

- badania naukowe w zakresie produkcji rolnej,
- badania naukowe w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego,
- doradztwo rolnicze,
- szkolnictwo praktyczne dla stworzenia podstaw do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego,
- przechowalnictwo płodów rolnych,
- promocja regionalnych produktów żywnościowych,
- produkcja żywności ekologicznej,
- rybactwo śródlądowe,
- spółdzielczość w rolnictwie.

Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Gospodarczych Specjalizacji Województwa

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu zwiększenie potencjału gospodarki województwa w oparciu o gospodarcze specjalizacje i wyjątkowo mocne strony regionu.

Program ma rozwiązywać problem stagnacji przedsiębiorczości na terenie województwa, a także poprawiać konkurencyjność województwa dla inwestorów. Ma również doprowadzić do wykształcenia gospodarczej marki regionu.

Program dotyczy wykorzystania kilku najważniejszych przyszłościowych specjalizacji województwa, to znaczy:

- najmocniejszych potencjałów endogenicznych – określonych na podstawie Diagnozy przeprowadzonej na potrzeby opracowywania Strategii. Wykorzystanie mocnych stron/potencjałów oznacza wykorzystanie zarówno elementów, które już działają, ale w niewystarczającej formie oraz elementów niewdrożonych w życie, choć potencjalnie dających możliwości rozwoju,
- inteligentnych specjalizacji – wybranych specjalizacji wyznaczonych w RSI.

Zagadnienia rozwoju gospodarczych specjalizacji w dużej mierze zależą od różnych form organizacyjnych – zarówno prywatnych, jak i publicznych, a nie samorządu województwa. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć tylko w ograniczonym zakresie poprzez stymulowanie pozytywnych zmian. W szczególności zamierza się wspierać wszelkie formy aktywności gospodarczej w ramach wyznaczonych specjalizacji. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- stworzeniu instrumentów oraz zapewnieniu finansowania dla realizacji części zagadnień,
- wdrażaniu pakietów działań uzdrowiskowych (Ciechocinek, Inowrocław, Wieniec Zdrój),
- współpracy z samorządami gminnymi,
- promocji produktów pochodzących z regionu,
- koordynacji działań podmiotów sektora otoczenia biznesu, administracji, inwestorów prywatnych.

„Kujawsko-Pomorski Program Rozwoju Gospodarczych Specjalizacji Województwa” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- założenia pakietu działań uzdrowisko Ciechocinek,
- założenia pakietu działań uzdrowisko Inowrocław,
- założenia pakietu działań uzdrowisko Wieniec Zdrój,
- transportowe i turystyczne wykorzystanie dróg wodnych,
- założenia rozwoju turystyki zdrowotnej,
- identyfikacja produktów turystycznych istotnych dla rozwoju gospodarczego województwa,
- identyfikacja regionalnych markowych produktów żywnościowych,
- założenia integracji instytucji w ramach klastra Kujawsko-Pomorski Klaster OZE.

Regionalna Strategia Innowacji

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu podniesienie poziomu innowacyjności województwa – zarówno w aspekcie rozwoju gospodarczego, jak i rozwoju społecznego. Jest to zagadnienie o kluczowym znaczeniu dla konkurencyjności województwa, dotyczące w praktyce wszystkich aspektów funkcjonowania województwa (program musi więc mieć charakter horyzontalny).

Program ma rozwiązywać problem ogólnie niskiej innowacyjności województwa – wyrażanej między innymi nakładami na działalność badawczo-rozwojową, stosunkowo małą zdolnością do prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej, słabym stanem rozwoju sektora instytucji otoczenia biznesu, małą liczbą zdobywanych patentów, efektami działalności badawczo-rozwojowej, niskim poziomem współpracy nauki, administracji i

biznesu, niskim poziomem wdrożeń technologii informatycznych w codziennym życiu. Immanentną częścią programu powinien być komponent rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Program ma charakter przede wszystkim organizacyjny, ale w pewnych aspektach – inwestycyjny. Zagadnienia związane z rozwojem innowacyjności tylko w niewielkiej części leżą w kompetencjach samorządów, stąd szczególnie ważne jest budowanie sieci współpracy z sektorem naukowo-badawczym i przedsiębiorcami.

Realizacja programu będzie więc polegać na:

- stworzeniu instrumentów oraz zapewnieniu finansowania dla realizacji części zagadnień,
- identyfikacji dziedzin gospodarki kluczowych dla rozwoju regionu i szczególnie istotnych z punktu widzenia rozwoju innowacyjności (inteligentne specjalizacje województwa),
- zaproponowaniu instrumentów dla rozwoju innowacyjnej edukacji,
- zaproponowaniu instrumentów kształcenia kadr dla innowacyjnej gospodarki,
- zaproponowaniu instrumentów dla rozwoju potencjału badawczo-naukowego oraz transferu technologii do gospodarki,
- zaproponowaniu instrumentów usieciowienia współpracy pomiędzy sektorami badawczo-rozwojowym, gospodarką i administracją

„Regionalna Strategia Innowacji” powinna uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- inteligentne specjalizacje,
- innowacyjne kształcenie na wszystkich poziomach edukacji,
- rozwój społeczeństwa informacyjnego,
- współpraca sektorów naukowo-badawczego, gospodarki i administracji,
- mechanizmy poprawy innowacyjności w gospodarce oraz dla rozwoju społecznego.

Program strategiczny „Spójność”

Kujawsko-Pomorski Program Ochrony Środowiska i Kształtowania Ładu Przestrzennego

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań (lub przeciwdziałanie niepożądanym działaniom) mających na celu właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów i składników środowiska.

Program ma łączyć dotychczasowy obligatoryjny program ochrony środowiska z dodatkowymi elementami realizującymi cele polityki strategicznej, w tym kształtowanie ładu przestrzennego. Ponadto ma rozwiązywać problem sprzeczności interesów wynikający z jednej strony z potrzeby ochrony środowiska a z drugiej strony z zamierzeń potencjalnych inwestorów oraz dążenia do aktywizacji gospodarczej regionu. Wypracowanie konsensusu przyczyni się w konsekwencji między innymi do poprawy konkurencyjności województwa dla prowadzenia działalności gospodarczych.

Program dotyczy kilku aspektów:

- przestrzennego – związanego z identyfikacją zasobów środowiska wskazanych do ochrony (w tym chronionych z mocy prawa i nie podlegających ochronie) jako podstaw do ochrony przestrzeni, co ograniczy konflikty społeczne i środowiskowe, a przede wszystkim ma ścisły związek z porządkiem przestrzeni i zachowaniem ładu przestrzennego,
- gospodarczego - związanego z identyfikacją strategicznych zasobów środowiska (w tym rolniczej przestrzeni produkcyjnej, eksploatacji kopalin, możliwości rozwoju OZE) jako podstaw do wykorzystania gospodarczego,
- instytucjonalno-organizacyjnego – związanego z rozwojem sektora odnawialnych źródeł energii, idei zielonego budownictwa.

Zagadnienia ochrony środowiska, w tym ochrony przestrzeni należą zarówno do kompetencji samorządów gmin (zakres planowania przestrzennego) jak i samorządu województwa (ustanawianie obszarów chronionych). Dotyczą również różnych form organizacyjnych – zarówno prywatnych, jak i publicznych. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć poprzez bezpośrednie działania administracyjne oraz poprzez stymulowanie pozytywnych zmian. W szczególności zamierza się wspierać wszelkie formy współpracy instytucji prywatnych i publicznych. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- weryfikacji zasięgu obszarów chronionych,

- budowie i powszechnym użytkowaniu portalu informacji przestrzennej,
- współpracy z samorządami gminnymi,
- koordynacji działań podmiotów prywatnych i publicznych w sferze ochrony środowiska.

„Kujawsko-Pomorski Program Ochrony Środowiska i Kształtowania Ładu Przestrzennego” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- formalne wymogi dotyczące wojewódzkiego programu ochrony środowiska,
- założenia eksploatacji kopalni jako podstawy dla ochrony przestrzeni województwa,
- założenia rozwoju OZE jako podstawy dla ochrony przestrzeni województwa,
- założenia wspierania rozwoju OZE dostosowanych do walorów środowiskowych,
- założenia poprawy efektywności energetycznej budynków oraz termomodernizacji,
- założenia weryfikacji zasięgu i zasad funkcjonowania obszarów chronionych,
- założenia koordynacji procesu planowania przestrzennego i zagospodarowania przestrzeni,
- kampania informacyjna na rzecz wzmocnienia roli partycypacji społecznej, kształtowania właściwych postaw i mentalności w dziedzinie ładu przestrzennego i ochrony środowiska, budowania świadomości równoważenia rozwoju społeczno-gospodarczego z ochroną zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- promocja dobrych praktyk w zakresie opracowywania dokumentów planistycznych,
- promocja dobrych praktyk w zakresie nowoczesnych technik projektowania i budowy budynków, tzw. „zielone budownictwo” – konkursy architektoniczne.

Kujawsko Pomorski Plan Komunikacji Drogowej

Główną ideą programu jest stworzenie systemu zapewniającego prawidłową obsługę mieszkańców województwa zarówno w sferze transportu osobowego jak i towarowego w akceptowalnych standardach, co ma pośrednie przełożenie na warunki życia oraz rozwój gospodarczy regionu. Celem jest więc powstrzymanie dekapitalizacji istniejących dróg, zapewnienie dostępności sieci dróg wyższej kategorii oraz zwiększenie udziału dróg o nawierzchniach nowych i odnowionych.

Program ma rozwiązywać problem niewystarczającej dostępności zewnętrznej oraz słabej spójności wewnętrznej województwa, przy czym w zakresie obydwu zagadnień ważna jest klasyfikacja funkcjonalna dróg a nie własnościowa, dlatego też programem tym będą objęte zarówno wybrane drogi krajowe, jak i drogi wojewódzkie oraz powiatowe (a nawet – w szczególnych przypadkach - wybrane drogi gminne), które mają kluczowe znaczenie dla zachowania spójności. Uwarunkowaniem ewidentnie sprzyjającym realizacji założeń przyjętych w programie jest dośrodkowy układ najważniejszych dróg oraz regularny i zwarty kształt województwa. Niestety stan techniczny dróg często nie pozwala na szybki i łatwy transport osób i towarów, co negatywnie wpływa na jakość życia i utrudnia prowadzenie działalności na terenie województwa. Stan techniczny dróg ma również bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo dlatego cele wyznaczone w programie winny być traktowane priorytetowo.

Realizacja programu będzie wymagała przede działań wszystkim o charakterze inwestycyjnym związanych z remontem, przebudową, budową odcinków najważniejszych dróg dla zachowania spójności województwa oraz infrastruktury towarzyszącej. Zagadnienia związane z poprawą stanu technicznego dróg znajdują się w gestii samorządów będących właścicielami poszczególnych dróg, to jest: drogi powiatowe-samorządy powiatów, drogi wojewódzkie –samorząd województwa.

„Kujawsko-Pomorski Plan Komunikacji Drogowej” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- stworzenie mapy spójności wewnętrznej i dostępności zewnętrznej – jako podstawy działań inwestycyjnych,
- wskazanie niezbędnych dla organizacji systemu odcinków dróg,
- wskazanie niezbędnych dla organizacji systemu inwestycji drogowych (w szczególności program powinien identyfikować planowane obwodnice miejscowości oraz przedstawiać wykaz planowanych odcinków dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych),
- określenie standardów jakości dróg wojewódzkich.

Kujawsko-Pomorski Program Regionalnego Transportu Publicznego

Główną ideą programu jest stworzenie systemu obsługującego obszar całego regionu w sposób zapewniający swobodne dojazdy w relacjach do Bydgoszczy i Torunia.

Program ma rozwiązywać problem utrudnionej dostępności lub braku dostępności ośrodków stołecznych z terenu województwa, co ma wpływ na kształtowanie regionalnego rynku pracy, możliwość realizacji potrzeb ludności w zakresie usług o znaczeniu regionalnym, ale także na rozwijanie potencjału funkcji metropolitalnych Bydgoszczy i Torunia poprzez otwarcie regionalnego rynku zbytu na ofertę usługową obydwu miast. Bydgoszcz i Toruń oraz powiat bydgoski cechują się trwale najlepszą, stabilną sytuacją na rynku pracy, znacząco wyższe są także wskaźniki przedsiębiorczości. Prognoza demograficzna dla centralnej części województwa wskazuje na spodziewany znaczący spadek liczby osób w wieku produkcyjnym, co w sposób naturalny „uwolni” znaczną liczbę miejsc pracy, które mogą być „zajęte” przez ludność dojeżdżającą z innych obszarów. Bydgoszcz i Toruń są jedynymi ośrodkami w województwie, które rozwinęły pełny zakres usług znaczenia regionalnego, a istniejąca tu infrastruktura z zakresu szkolnictwa wyższego, ochrony zdrowia, kultury, otoczenia biznesu i innych funkcji regionalnych, cechuje się najwyższym w województwie potencjałem i jakością świadczonych usług. Tym samym stworzenie systemu transportu wyrówna dostęp do tych usług dla ludności całego województwa, a więc stworzy takie same szanse rozwoju społecznego.

Realizacja „Kujawsko-Pomorskiego Programu Regionalnego Transportu Publicznego” będzie wymagała działań przede wszystkim o charakterze organizacyjnym, ale niezbędne będą także działania inwestycyjne związane z zakupem taboru oraz realizacją niezbędnej infrastruktury.

Idea programu opiera się na następujących założeniach:

- zapewnieniu możliwości dojazdu komunikacją publiczną z każdego z ośrodków powiatowych do jednej (lub obydwu) stolic województwa w maksymalnie 60 minut, a z dowolnej miejscowości na terenie województwa – w maksymalnie 90 minut,
- maksymalnym wykorzystaniu kolei, jako transportu najszybszego i zapewniającego bezkolizyjną dostępność centrów miast; uzupełniające znaczenie transportu autobusowego, obsługującego kierunki, gdzie nie jest dostępny transport kolejowy,
- system będzie „dwustopniowy” to znaczy opierał się będzie na układach lokalnych, z których pasażerowie będą dowożeni do węzłów przesiadkowych oraz sieci dośrodkowej, obsługującej ruch pomiędzy węzłami a Bydgoszczą/Toruniem. Zadaniem węzłów (których powinno być kilkadziesiąt na terenie województwa) będzie transfer pasażerów z układów lokalnych do pociągów/autobusów dowożących pasażerów do Bydgoszczy/Torunia.

„Kujawsko-Pomorski Program Transportu Regionalnego” powinien uwzględniać przynajmniej następujące zagadnienia:

- wskazanie niezbędnych dla organizacji systemu elementów sieci kolejowej i drogowej,
- wskazanie niezbędnych dla organizacji systemu inwestycji na sieci kolejowej i drogowej,
- wskazanie działań na rzecz modernizacji dworców kolejowych,
- wybór lokalizacji i określenie standardu wyposażenia węzłów przesiadkowych,
- określenie założeń relacji połączeń,
- określenie założeń rozkładów jazdy,
- określenie założeń polityki taryfowej (w tym systemy biletów zintegrowanych),
- określenie niezbędnej skali zakupów taboru.

Kujawsko-Pomorski Program Budowy Tożsamości i Marki Województwa

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań mających na celu wykształcenie w mieszkańcach regionu poczucia tożsamości i chęci identyfikowania się z kujawsko-pomorskim. Ma również na celu doprowadzenie do wykreowania rozpoznawalnej marki regionu.

Program ma rozwiązywać dwa główne problemy:

- nierozpoznawalności województwa kujawsko-pomorskiego na zewnątrz, a więc ma przyczynić się do tego, iż region będzie kojarzył się pozytywnie mieszkańcom kraju z konkretnymi miejscami i usługami, np. wysokiej jakości usługi uzdrowiskowe, wysokiej jakości rolnictwo, produkcja zdrowej żywności, itp.,
- braku chęci i potrzeby mieszkańców województwa do utożsamiania się z regionem, a więc ma przyczynić się do zaszczepienia idei patriotyzmu regionalnego.

Szeroko rozumiane zagadnienia budowy tożsamości i marki regionu należą do kompetencji samorządów wszystkich szczebli, to jest gmin, powiatów, województwa. W związku z tym powodzenie interwencji w tym zakresie zależy od dobrej współpracy tych samorządów, a także współpracy z organizacjami publicznymi. Ważnym elementem wydaje się być tutaj edukacja dzieci już od najmłodszych lat, która gwarantować będzie ukształtowanie prawidłowych postaw. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć nie poprzez bezpośrednie działania administracyjne, ale poprzez stymulowanie pozytywnych zmian postaw. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- identyfikacji cech świadczących o regionalnej tożsamości,
- wykreowaniu marki województwa,
- kompleksowej strategii promocji województwa.

Kujawsko-Pomorski Program Ochrony i Promocji Dziedzictwa Kulturowego z Programem Opieki nad Zabytkami

Główną ideą programu jest zaplanowanie kompleksowych działań (lub przeciwdziałanie niepożądanym działaniom) na rzecz waloryzacji przestrzeni i dziedzictwa kulturowego regionu - na potrzeby jego ochrony i promocji, a także dla rozwoju społecznego i gospodarczego.

Program ma łączyć dotychczasowy obligatoryjny program ochrony opieki nad zabytkami ze znacznie szerszym zagadnieniem pełnej, wieloaspektowej inwentaryzacji i waloryzacji dziedzictwa kulturowego regionu. Inwentaryzacja ma na celu przede wszystkim dokonanie waloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego na potrzeby działań ochronnych oraz promocyjnych, także dla rozwoju gospodarczego i społecznego związanego z rozwojem na jego bazie markowych produktów turystycznych oraz wykorzystaniem obiektów i przestrzeni o znaczeniu historycznym dla rozwoju społecznego i umacnianiu poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej. Wyniki waloryzacji będą stanowiły wytyczne dla dokumentów gminnych z zakresu planowania przestrzennego.

Program ma być także podstawą dla rozwiązywania problemów sprzeczności interesów wynikających z potrzeby ochrony dziedzictwa kultury w warunkach dużej presji inwestycyjnej, przy uwzględnianiu konieczności dbania o interes rozwoju gospodarczego województwa. Podobnie jak w przypadku zagadnień ochrony środowiska przyrodniczego, uporządkowanie zasad i wypracowanie konsensusu przyczyni się w konsekwencji także do poprawy konkurencyjności województwa dla prowadzenia działalności gospodarczych.

Program ma charakter zarówno inwestycyjny (działania ochronne) jak i organizacyjny.

Zagadnienia ochrony środowiska kulturowego, należą zarówno do kompetencji organów rządowych, jak i różnych szczebli organów samorządowych. Dotyczą również różnych form organizacyjnych – zarówno prywatnych, jak i publicznych. Dlatego też założony cel interwencji zamierza się osiągnąć poprzez bezpośrednie działania administracyjne oraz poprzez stymulowanie pozytywnych zmian. W szczególności zamierza się wspierać wszelkie formy współpracy instytucji prywatnych i publicznych. Realizacja programu będzie więc polegać na:

- realizacji ustaleń wynikających z obligatoryjnego programu opieki nad zabytkami,
- dokonaniu inwentaryzacji i waloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego,
- weryfikacji zasad ich ochrony,
- określeniu warunków wykorzystania obiektów cennych kulturowo na potrzeby rozwoju społecznego i gospodarczego,
- identyfikacji elementów dziedzictwa kulturowego istotnych dla kreowania tożsamości regionalnej oraz budowy marki regionu.

„Kujawsko-Pomorski Program Ochrony i Promocji Dziedzictwa Kulturowego z Programem Opieki nad Zabytkami” powinien uwzględniać przynajmniej warunki realizacji zagadnień określonych powyżej.

Plan Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Realizacja wg wymogów przepisów odrębnych